

VATAN

SIYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- VATAN GÜNEŞİ'NDEN
- YURT DIŞINDAN HABERLER
- HAKKÂRİ'DEN İZLENİMLER
- GEÇMİŞİN DOĞRU DEĞERLENDİRİLMESİ
“GELECEĞİN ZAFERİ İÇİN GEREKLİDİR”
- KÜRDİSTAN'DA KAPİTALİZMİN
GELİŞMESİ III
- BAVÊ ROJBÎN İLE RÖPORTAJ
- DAHA FAZLA MARKSİZM
DAHA FAZLA YARATICI GÜÇ
- GELECEĞİ KAZANMANIN TEMİNATI
- KÜRDİSTAN TARİHİNDEN SAYFALAR IV
- Lİ SER ZIMANÊ KURDİ
- LANDİKA ADİLOŞ

SAYI: 4

ARALIK 1989

2500 TL (KDV DAHİL)

VATAN

SIYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- VATAN GÜNEŞİ'NDEN
- ÇIKARKEN
- İKDP GENEL SEKRETERİ ABDURRAHMAN KASIM
- ANTI-BULGAR KAMPYANASI ÇIKMAK DEMOKRATİK VE ENTERNASYONALİST DİR
- YENİ POLİTİK VE GÜNÜMÜZ GERÇEKLERİ
- KÜRDİSTAN'DA KÜLTÜREL SORUN
- İRAN VE TÜRK ARASINDAKİ KÜRTLER
- VATAN TARİHİNDEN SAYFALAR
- KÜRT İŞİNİ SESLENDİRMEK İÇİN İLERİ

SAYI: 1 EYLÜL 1989 2500 TL (KDV DAHİL)

VATAN

SIYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- VATAN GÜNEŞİ'NDEN
- UMUT, ZULME ÜSTÜN GELİYOR, DAYATILAN SAVAŞI KAZANMA GEREKİYOR!..
- URFAN ALPARSLAN VE ŞEHİTLERİ
- KÜRDİSTAN'DA KÜLTÜREL GELİŞMESİ
- YENİ POLİTİK VE GÜNÜMÜZ GERÇEKLERİ (II)
- BİZ İNSANLARIYORUZ FİDELİ
- ÖZGÜR DENEKTEPLERİ
- VATAN TARİHİNDEN SAYFALAR (II)
- KÜRT İŞİNİN İŞLEVİ VE İŞLEVSİZ YAYINLAR

SAYI: 2 EKİM 1989 2500 TL (KDV DAHİL)

AYLIK SİYASİ DERGİ

Fırat - Dicle Yayıncılık Ltd.

Şti. Adına Sahibi:

Rıfat SEFALİ

Yazı İşleri Müdürü:

Rıfat EROĞLU

Merkez: Alemdar Mah. K.
İsmail Gürkan Cad. Yavuz Han.
No: 3/9 Çağaloğlu/İST.

Yazışma Adresi:

Fırat-Dicle Yayıncılık Ltd. Şti.

P.K.285

34433 Sirkeci-İST

Tel : 512 80 60

Yurt İçi Hesap No:

İş Bankası Çağaloğlu Şb:

147 816

Döviz Tevdiat Hesabı:

İş Bankası Çağaloğlu Şb: 1940

Yurt Dışı

Temsilciliklerimiz:

İsveç : Özcan Karataş
F. Almanya : Yaşar Uçar
Danimarka : Mustafa Aydılek
Fransa : Yılmaz Botan
İsviçre : A. Doğan
Ortadoğu : Alan Kurmanç

Abone koşulları

Yurt İçi Yıllık : 25.000 TL

Yurt Dışı Yıllık : 60 DM

İlan Tarifesi :

İç Kapak : 250.000 TL.

İç Sayfa : 200.000 TL.

1/4 Sayfa : 50.000 TL.

Dizgi :

Dizayn Dizgi - 513 17 93

Baskı : Uygun Gazetecilik ve

Matbaacılık

Dağıtım : Hürriyet Holding A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

Vatan Güneşi'nden.....	2
Okuyucu Mektupları.....	3
Yurtdışından Haberler.....	5
Cezaevlerindeki Baskı ve İşkenceler devam ediyor.....	9
Ulusal Kurtuluş Hareketlerinin Bildirisi.....	10
Hakkâri'den İzlenimler.....	12
Devlet Güvenlik Mahkemeleri.....	15
Geleceği Kazanmanın Teminatı.....	16
İsveç Kürt Federasyonu'nun cezaevleri Dayanışma Komitesi Sorumlusu Bavê Rojbîn ile Röportaj.....	20
Kürdistan'da Kapitalizmin Gelişmesi.....	23
Çeviri.....	52
Geçmişin Doğru Değerlendirilmesi.....	57
Kürdistan Tarihinden Sayfalar.....	60
Li Ser Zimanê Kurdî.....	74
Şiir Köşesi.....	77

MERHABA!

1.nci 2.nci sayılarımız gibi 3.ncü sayımız da toplatıldı. Fakat 4.ncü sayımızla yine beraberiz.

Vatan Güneşi'nin toplatılması için, artık derginin incelenmesi "gerekmiyor" (!) ; kapaktaki kimi başlıklar, "toplatma kararı"nın çıkarılmasına yetiyor. Hele dergide, Kürtçe bir yazı ya da bir şiir varsa, o zaman iş daha da kolaylaşıyor; baskı ve engeller ise, açık bir teröre dönüştürülüyor. Özellikle "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği" sınırları içinde, dergimize karşı amansız bir savaş açılmış bulunuyor.

Ama baskı, terör ve yasaklar, toplumun yasallığı; okurlarımızın bize ulaşmasını, dayanışmasını engelleyemiyor. Daha ilk sayıda, yurdun çeşitli yerlerinden, zindanlardan, Ortadoğu, Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerinden gelen dayanışma sesleri, günbegün yeni bir nitelik kazanıyor. Ve kalıcı bir dayanışmaya dönüşüyor. Okurlarımızın destek ve katkılarıyla dağıtım ağımızın gelişmesi yine okurlarımızdan gelen mektup ve yazıların gün geçtikçe artış göstermesi, bu bakımdan büyük bir anlam ifade ediyor. Başka bir deyişle insanca ve özgür yaşama mücadelemizin bir parçası olarak dilimize konan yasakları kırmamızda, kimliğimizi sorgulamamızda, tarihi kültürle ve toplumsal değerlerimizi bilince çıkarmamızda gücümüze güç katıyor. **Hakkını vereceğiz.** Ayrıca okurlara ayırdığımız sayfa sayısını, bu sayımızda ikiye, genç şairlerimize ayırdığımız sayfa sayısını da dörde çıkarıyoruz.

Yine bu sayımızda **yurtdışından haberler**, ulusal kurtuluşçu güçlerin **bildirisi** ve ayrıca Seyran Serdar arkadaşımızın **Hakkâri dolaylarından izlenimler**, M. ANTER, A. YILDIZ'ın yazıları yer alıyor.

L.P.'ın **Bavê Rojbîn ile röportajı** ayrıca ilgi ile izlenen Y. FIRAT'ın **Kürdistan'da Kapitalizmin Gelişmesi** başlıklı araştırması, Dr. Z. RONAHİ'nin Dominik Konünist Partisi Genel Sekreteri N. İ. Conde'nin **Daha Fazla Marksizm, Daha Fazla Yaratıcı Güç** başlıklı makalesi bu sayımızın çeveri yazısını oluşturuyor.

H. OSMANOĞLU'nun **Geleceği Kazanmanın Teminatı** başlıklı değerlendirmesi ayrıca büyük bir boşluğu dolduran B. AMEDİ'nin **Kürdistan Tarihinden Sayfalar** adlı bilimsel araştırması devam ediyor.

Bu sayımızda, S. DİCLE'nin **Lî Ser Zimanê Kurdî** üzerine yaptığı bilimsel çalışmanın yayınına başlıyoruz.

Dergimizin arka kapağında büyük ozan AHMET ARİF'in **Adiloş Bebe** adlı şiirinden bir bölümün Kürtçe çevirisi yer alıyor. B. ŞEKO **Landika Adiloş'u** ortadoğudan gönderiyor.

— **Bundan sonra çıkacak olan sayılarımızın daha geniş kitlelere ulaşması için!.. Toplatma kararlarını boşa çıkarmak için, kendi dağıtım ağımızı ülkemizin en ücra köşesine kadar genişletmek, bu yolda görev almak için ileri!..**

Gelecek sayımızda beraber olmak umuduyla!..

Sayın Rifat EROĞLU;

Yayınına başladığınız VATAN GÜNEŞİ derginizin, ülkemizde bir boşluğu doldurduğuna inanıyor ve bu boşluğu diğer mücedele alanlarında da doldurması temennimdir.

Derginizi okudum ve sürekli de okumak isitiyorum. Ancak cezaevi koşullarında abone olmak pek elverişli olmuyor. bundan dolayı da üzülüyorum.

Olanaklar ölçüsünde bana gönderebilirseniz, memnun olurum. Vatan Güneşi'ni coşkuyla selamlar, bütün çalışanlarına saygılarımla...

S.TAŞ/G.ANTEP

Sayın Vatan Güneşi Yazarları;

Öncelikle selamlar ve yazın hayatınıza başarılar dileyerek başlamak isitiyorum mektubuma. Derginizin birinci sayısı tesadüfen elime geçti. Ben PKK davasından müebbet cezaya çarptırılmış bir kişi olarak derginizi okumak istiyorum. Ve biliyorum ki ülkemiz sorunlarını ve gerçekliğini dile getirmek yani yasal zeminde gerçekliği ortaya koymak bin bir zorlukla ve bu zorlukları aşabilmek için de bin bir fedakarlık gerekiyor. Düşüncem bu zeminde sizlerin her türlü zorluğu ve fedakarlığı göstererek gerçekliği ortaya koymaktan çekinmeyeceğiniz. Çünkü ülkemiz ve halkımızın, en sıradan insani değerinden, en soylu tarihsel değerlerine kadar hepsi günümüzde egemen güçler tarafından çarpıtılmaktadır. Ve saldırılara maruz kalmaktadır. İşte bu noktaları yakalayarak asıl saldırıya karşı saldırı haline getirmek günümüzde önemli bir yer tutmaktadır. İşte bunun alanlarından birisi de yasal olarak olanakları ve imkanları kullanabilmektir.

Bütün çalışanlara ve emeği geçenlere selamlar ve başarılar.

H.KARAOĞLAN/MALATYA

MERHABA!..

Vatan Güneşi'nin yurtsever emekçilerine binlerce selam...

O güzelim 1 ve 2. sayılarınızı okudum. "Kürtlerin Kökeni" adlı çalışmanız Kürdistan Gençliğinin özellikle gereksinim duyduğu teorik bir ihtiyaçtı. Derginize olanaklarım elvermediği için şimdilik maddi bir katkıda bulunamıyorum. Ancak düşünsel alanda iki şiirimle azda olsa bir katkıda bulunmak istiyorum.

Şimdilik selamlarımı gönderiyor, yurtsever yayın yaşamınızda başarılar diliyorum.

N. KURAN/İSKENDERUN

Değerli Vatan Güneşi Çalışanları;

Her şeyden önce insanlığı aydınlatmada gösterdiğiniz çabadan dolayı sizi kutlar, sonsuz başarılar dilerim.

Yeni çıkan yasa gereğince cezası üç yılın altında düşen biz onbir siyasi hükümlü, Haziran ayında Eskişehir Özel Tıp Cezaevinden buraya getirildik. Dokuz yıldır kaldığım cezaevlerinde, burası kadar dergi ve kitap eksikliğini duymadım. Tabii Diyarbakır'daki dört yıl süren vahşet dönemi hariç. Bu bakımdan güncel politik-kültürel ihtiyacımızı, okuma yönüyle karşılamanız bizi memnun edecektir.

Derginizin gerçek dostlukları yaratmasını diler, bu bağları pekiştirmesini temenni ederim. Derginizi sabırsızlıkla bekliyorum.

Tümünüze en sıcak selamlarımı iletir, tek tek kucaklar başarılar dilerim, Haşcakanlı.

M.TANRIKULU/MARDİN

Değerli Vatan Güneşi Çalışanları,

Cezaevi yaşantımızda bir çok emek, maddi ve düşünsel katkı sunarak bizlere ulaştırdığınız değerli emeğiniz olan derginiz Roja Welat için en içten teşekkürlerimizi iletiriz. Bunun, bizler için değeri ölçülmezdir.

Ancak dışarıda olduğu gibi, Ulusal gerçekliğimize tahammülsüzlük, dışardan daha çok kendisini içerde hissettirmektedir. Bizlere gönderdiğiniz dergileri, çeşitli bahaneler öne sürülerek verilmemektedir. Bunun karşısında cezalarımızın azlığından dolayıda bir şey yapamamaktayız. Yani onların oyununa gelmiş olacağız —ki bu da içeride daha fazla tutulmamız anlamına geliyor— onun için derginizi aşağıda vereceğim adrese göndermenizi istiyorum. Cezaevi sürem az kaldığından (5ay) ilerde değerli Roja Welat ile ilişkiyi sürdürmek istiyorum.

Burada belirtmekte yarar gördüğüm: Eğer ilkesel olarak kabul edemeyeceğimiz bir şeyi dayatırlarsa —bu onların oyununa gelme pahasına da olsa—taviz vermeyeceğiz. Bilinsin.

Sılay ji we hemuyara.

R. K./MARDİN

Merhaba!

Öncelikle, bütün baskılara rağmen Vatan Güneşi'ni büyük bir cesaret örneği göstererek yayınlamanızdan ötürü sizleri tebrik ederim. Çıkan iki sayınızı okudum.Doğrusu bütün olumsuz şartlara rağmen (manevi baskı, toplatma kararları, ceza tehditleri vb.) Vatan Güneşi'nin 3. sayısıyla buluşmak beni çok mutlu etti.

Vatan Güneşi'nin 4. sayısında buluşmayı ümit ederken, yeni yayın dönemi-

nizde başarılar diler, sizinle dayanışma halinde olduğumuzu belirtmek isterim .

S. IRMAK/KIZILTEPE

Değerli Vatan Güneşi Yöneticileri;

Derginizin adını yeni doymuş oluyorum. Bundan dolayı derginizi merak ediyorum ve de abone olmak istiyorum Adresinizi Aydın Cezaevindeki tutuklu babamdan öğrendim.

Bundan dolayı okumak isterim. Bu aydan itibaren her ay göndermenizi rica ederim.

Derginizin tüm yöneticilerine selam ve saygılar sunarım.

K. ADIBELLİ/MARDİN

Sevgili Yoldaşlar,

Önce Türkiyedeki entellijan siyasi platforma rağmen üçüncü sayınıza kadar gösterdiğiniz mücadeleye karşılık, VATAN GÜNEŞİ'nin hazırlanmasında emeği geçen bütün fedakar arkadaşlara sevgi ve saygılarımı sunarım.

Sizlerde bu inanç-direnç olduğu sürece bu yola başkoyanlara bir çok alanda rehber olma niteliğinize ihtiyaç duyulacaktır. Böylesine büyük sorumluluk isteyen bir boşluğu doldurma girişiminizi sonuna kadar her yönüyle götüreceğinize olan güvenlerin kursaklarda kalmamasını yürekten diliyorum.

Mücadele, maddi güçsüzlük, teknik yetersizlik ve düzen içindeki baskılar olduğu halde yılmadan verilirse inançları katılaştırır kanısındayım. Sizlerde de olan bu mevcudiyetin devamı temennisiyle üstün başarılar dilerim.

E. Ç./DİYARBAKIR

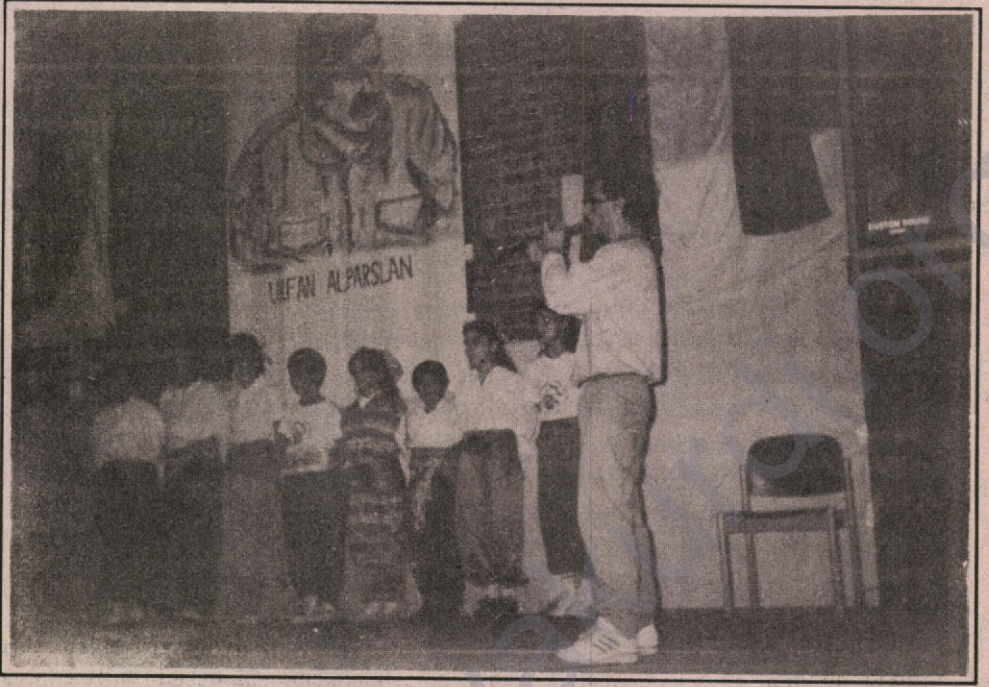
URFAN ALPARSLAN VE ULUDERE ŞEHİTLERİNİ ANMA GECESİ YAPILDI

1 Ekim 1988 tarihinde Kuzey Kürdistan'ın Beytülşebap-Uludere mıntıkasında, Sorisan yöresinde sömürgeci ordu birlikleri, özel timler ve köy korucuları denilen cahş güçleriyle girişilen çatışmada şehit düşen TSK Genel Sekreter Yardımcısı ve ORK Yüksek Askeri Konseyi Üyesi Urfan Alparıslan ile ORK peşmergeleri K. Yiğit ve N. Yılmaz'ın şehit edilmelerinin Birinci Yıldönümünde, F. Almany'a'nın Bremen kentinde 28 Ekim 1989 günü bir anma gecesi yapıldı.

Urfan Alparıslan ve Uludere şehitlerini mücadelede yaşatma ve onların yürüttüğü kavgayı kavrama nedeniyle düzenlenen anma gecesinde; özellikle Urfan Alparıslan (Serdar Ararat-Kamile Reşo)'ın yaşamı, geçmiş mücadelesi ve yeni dönemde üstlendiği sorumluluk, açtığı yeni çığır ve bıraktığı miras üzerinde ağırlıklı olarak duruldu. Gecede,

Bremen folklor grubunun Bingöl oyunlarından "Kartal Oyunu"ndan bir görüntü.

Frankfurt çocuk folklor grubundan bir görüntü.

Mayıs 1986'da ağır koşullar içinde kurulan TSK'nın ilkeleri, mücadele anlayışı, açtığı yeni çığır ve buna bağlı olarak mücadelenin en zor koşullarında 1988 Mayıs'ında kurulan ORK'ın amacı anlatıldı. Gece boyunca, gecenin anlamına denk düşen Kürtçe-Türkçe sloganlar atılarak sömürgeci baskılar ve şehitlerin mücadelesi vurgulandı.

Geceye katılan dengbêj (ozan) Cıwan Haco ile Nûzan, söyledikleri devrimci ve ulusal türkülerıyla geceye renk kattılar.

Gece programında yer alan Bremen ve Frankfurt Kültür Merkezleri derneklerinin folklor grupları, ülkemizin Bingöl, Elazığ, Bitlis ve diğer bölgelerinden sundukları birbirinden güzel oyunlarıyla, dinleyici kitesini Kürdistan dağlarına ve şehirlerine götürdüler.

Geceye davetli olarak katılan Kürdistan'lı ve Türkiye'li yurtsever-devrimci güçler, geceye dayanışma mesajlarını iletiler; yayın masasını açıp yayınlarını sattılar.

Gece öncesinde ve sonrasında, başta F. Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde ve İskandinavya'da TSK ve ORK imzalı bildiriler yaygın bir şekilde dağıtıldı; yine aynı ülkelerde ORK imzalı ve ORK amblemiyle U. Alparslan'ı simgeleyen afişler, geniş bir şekilde yapıldı.

Vatan Güneşi Bremen Muhabiri

F. ALMANYA'DA TUTUKLU PKK'LI YURTSEVERLERİN MAHKEMESİ BAŞLADI

İki yıla yakın bir süredir F. almanya'da tutuklu bulunan PKK'li 19 yurtseverin mahkemesi 24 Ekim 1989 günü Düseldorf Eyalet Yüksek Mahkemesinde başladı. Bunlardan 16'sı tutuklu, 3'ü de tutuksuz olarak yargılanıyorlar.

Bilindiği gibi iki yıla yakın bir zamandır PKK'lı 16 yurtsever, "terörist örgüt kurmak ve bu örgüte üye olmak" suçlamasıyla tutuklu bulunuyorlar. Bu tutukluların, tutuklu kaldıkları süre içinde sürekli psikolojik baskı altında tutuldukları, tecrit hücrelerinde kaldıkları, dışarıyla irtibatlarının kesildiği, savunma hakkı ve imkanlarının dahi verilmediği bilinmektedir. Cezaevi yetkilileri ve ilgili makamlar, sergiledikleri bu tutumlarıyla, burjuva hukukunun "uluslararası hukuk kuralları"nın da çiğnedikleri açık bir gerçektir.

Tutuklu PKK'li yurtseverlerin mahkemelerinin başlayacağı günlerde,

mahkeme heyetinin yaptığı açıklamalara göre; mahkeme salonu için milyonlarca Marklık harcama yapıldığı; güya savunmaya yardımcı olacak avukatların tutulduğu, tercüme işlerinde görev alan tercümanların için de düştükleri keşmekeşlik; duruşma salonunda tutukluların hazırlanmış özel kafeslere yerleştirilmesi gibi sorunlar; Batı Alman Emperyalistlerinin gerçek yüzünü ve amacını ortaya sermiştir. Yine mahkeme yetkililerinin açıklamalarına göre binlerce sayfalık iddianame hazırlandığı, tutukluların terörizm damgasını yiyerek mahküm edilecekleri vs. yapılan tehditleri ilerici kamuoyu bilmektedir.

Batı Alman cezaevlerindeki uygulamalar ve mahkemede ortaya serilen tablo, dünyanın en anti-demokratik hukuk dışı uygulamanın yapıldığı ortadadır. Bu da tesadüfi değildir. Resmi Alman makamlarının amacı ; tutuklu

Düsseldorf mitinginden bir görüntü.

yurtseverlere teröristlik damgasını vurarak mahkûm etmek, bunların şahsında bir ulusu terörist göstermek; akabinde terörizm yasasını çıkararak Almanya'da bulunan tüm ilerici, yurtsever yabancı örgütlerin demokratik çalışmalarını baskı altına alarak yasaklamak ve böylece bir taşla iki kuş vurmaktır. Alman makamları, bu tutumlarıyla aynı zamanda Kürdistan'ın en büyük parçasını elinde bulunduran sömürgeci TC'nin yardımına nasıl koştuğunu ve onun en yakın müttefiki olduğunu da dünya kamuoyuna göstermektedir.

İşte böylesi şartlar altında yapılan bu mahkemenin tutumunu protesto etmek amacıyla PKK'nin de içinde yer aldığı Devrimci Birlik Platformunun çağırısı üzerine değişik güçler bir araya gelerek bir

platform oluşturdular. Bu platforma destekleyici olarak katılan Hêviya Gel, Av. Dev-Genç, TKP-ML ve TDKP ortak bir bildiri hazırlayıp dağıttılar, afişleme yaptılar ve 21 Ekim 1989 günü mahkemenin yapıldığı Düsseldorf şehrinde bir yürüyüş ile miting düzenlediler. Yürüyüş ve mitinge 8 bin civarında bir kitle katıldı. Bu mitingte, Almanya'nın değişik şehirlerinden 25 Alman örgütü de yer aldı ve ayrıca 4 Alman örgütü de destekleyici olarak eyleme katıldılar. Yapılan yürüyüş ve mitingde Kürtçe-Türkçe-Almanca konuşmalar yapıldı ve Alman Emperyalizminin bu insanlık dışı uygulamaları sert bir şekilde eleştirildi.

Vatan Güneşi KÖLN Muhabiri

CEZAEVLERİNDEKİ BASKI VE İŞKENCELER DEVAM EDİYOR

Ahmet MURAD

Özellikle 1979 sıkıyönetim ve 1 Eylül askeri faşist darbenin ardından onlarca idam, yüzlerce cinayet, binlerce yurtsever, devrimci-demokrat ve sosyalistlerin sakat edilmesinden sonra, gerek yurtiçi gerekse yurtdışı kamuoyuna "şirin" görünmek için, sözümona aşamalı demokrasie geçiş teraneleri ile, askeri faşist yönetim yerini sivil yönetime devretti.

Demokratik ve demokrasi havarisi kesilen faşist Özal yönetimi Cumhurbaşkanlığı köşküne oturarak yerini sağlamlaştırma ile birlikte, faşizmin kurumlaşması için de olağanüstü çaba sarfetmektedir. Devletin önemli kurumları polis teşkilatı va hatta bakanlıklar faşistlerin denetimine bırakılıp, kitle içinde örgütlenmelerine zemin hazırlanmaktadır. Olayları örneklerle sergileyebiliriz. Burjuva basını, aylardır bir "türban" olayı tutturmuş gidiyor; oysa olay bir tek türban sorunuyla ilintili değildir. "Hem milliyetçi hem de müslümanız" sloganlarıyla üniversiteleri basıp, öğretim üyeleri ve öğrencileri tartaklayan bu unsurlar ellerini kollarını sallaya sallaya üniversite kampüsünü terk edebiliyorlarsa durum çok ciddidir. Olaylar bununla sınırlı kalmıyor, sağlık bakanlığının bahçesinde tüm personel toplu halde "Cuma Namazı" kılıyor. Başkent merkezinde 4500 kişi korsan gösteri yapıp "Alla hu Ekber" sloganlarıyla sağa sola saldırıp, ellerini kollarını sallaya sallaya dağılabiliyorlarsa, bu hiç de küçümsenecek bir olay olmasa gerek.

Bir yandan "irtica" hortladı deyip diğer yandan bunlara kan verme her ne hikmetse basına hiç yansımıyor. Sivil cezaevlerinin hemen hemen tümünde (özellikle kaza cezaevlerinde) tutuklu ve hükümlülere ders verme bahanesiyle "psikolog" ve "öğretmenler" gönderilmektedir. Sözü edilen psikolog ve öğretmenlerin çoğunun müftü veya İmam Hatip Liselerinin din dersi öğretmenleri olmaları dikkat çekicidir. Oysa müftünün veya din dersi hocasının psiko-

loglukla hiç bir ilintisi yoktur. Amaç cezaevlerindeki sade insanların kafalarını bulandırmak ve dikkatlerini dağıtmaktır. En önemlisi ise bunlar bizzat devlet eliyle yapılmaktadır.

Siyasi cezaevlerinde durum daha farklı bir şekilde cereyan etmektedir. 1 Ağustos genelgesini protesto etmek için, ölüm orucuna giden binlerce tutuklu ve hükümlü, şehitler vererek, sakat kalarak devletin en yetkili ağızlarından aldıkları sözlerle anlaşmayı kabul edip, ölüm orucuna son verdiler. Ne yazık ki ölüm orucunun hemen akabinindeki günden geçerli olmak koşuluyla baskı ve işkenceler devam etti, ediyor. Vahşetin dik alası sergileniyor. Bir yandan yönetmelik değişiklikleri, kararname çıkarıp, "yeni uygulamalar getirildi" deyip, öte yandan en basit istemler dahi yerine getirilmemektedir. Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin ekmek, su ve oksijene duydukları gereksinim kadar önemsenen dergi ve gazeteler dahi, cezaevleri yöneticilerince tutuklu ve hükümlülere verilmemekle birlikte, gün be gün yeni yaptırımlar önem sürülmektedir. Ancak unutulmaması gereken bir olay vardır ki: Tutuklu insanlar teslim alınabilir, fakat bu insanların düşünceleri hiç bir zaman tutuklanamaz, teslim alınamaz. Bu insanların en büyük özelliklerinden biridir. İnsanlar düşüncelerini her halükarda sergileyebilmelidirler.

Gerek cezaevlerindeki ve gerekse cezaevleri dışındaki uygulamalar mutlak suretle yeni gelişmelere gebe dir. Söz konusu yaptırım, işkence ve baskılar sanılmasın ki insanlarımızı sindirir, aksine daha da "biler". 12 Eylül faşizmi cezaevlerinde işkence, zulüm ve cinayetleri ile saygön zindanlarını aratmayacak bir hal almasına rağmen, gerek cezaevlerinde ve gerekse dışarıda halkımızın devrimci mücadelesini durduramadığına göre, bu çırpınışlarının ne denli boş olduğunun göstergesi olsa gerek.

Ulusal Kurtuluş Hareketlerinin Bildirisi

KÜRT HALKINA KARŞI UYGULANAN DEVLET TERÖRÜNÜ NEFRETLE KINIYORUZ

Son günlerde Evren-Özal iktidarı Türkiye Kürdistan'ında yaşayan Kürt halkına karşı baskı ve terör uygulamalarını ordu eliyle sürekli arttırarak had safhaya çıkarmış bulunuyor. Toplu meydan dayakları, sokağa çıkma yasağı koyarak halkın evlerine hapsedilmeleri, köylerinden şehir merkezine gitmek isteyenlerin gündüz gözüyle topluca kurşuna dizilmeleri; neredeyse Kürt halkının günlük yaşamının bir parçası haline gelmiş bulunuyor. Komando ve özel timler tarafından sürdürülen bu keyfi uygulamaların altında gizlenen gerçek; Kürt halkının yükselen ulusal kurtuluş mücadelesini engellemek amacının bir parçası olarak, sınır bölgelerindeki yerleşim alanlarını boşaltarak, tampon bölgeler yaratmaya yöneliktir. Bu politika daha önce Irak Kürdistan'ında Saddam rejimince uygulanan tampon bölge oluşturma planlarının Türk devleti tarafından devam ettirilmesidir. Şimdiye kadar boşaltılmış bulunan onlarca köye ek olarak yeni köyler de boşaltılmak isteniyor. Köylerini terketmek istemeyen köylüler aklın alamayacağı insanlık dışı baskılara maruz kalıyorlar.

Daha önce basına yansıyan; Yeşilyurt köyünde köylülere insan pisliği yedirilmesi, Yoncalı köyünde üç köylülünün askerlerce öldürülüp cesetlerinin yakılması, kasaplar deresi ve Şırnak'ta toplu mezaraların ortaya çıkarılmasının devamı olarak, 17 Eylül günü Silopi ilçesine bağlı Derebaşı köyünden alınan altı köylünün özel timler tarafından açıkca kurşuna dizilmeleri ve olayın "askerlerle girilen çatışmada öldürülen teröristler" olarak ilan edilmesi; Kürt halkına yönelik olarak sürdürülen baskı ve katliamların yeni bir halkasını oluşturuyor.

Türk ordusunun bu katliamını protesto etmek amacıyla 19 Eylül günü Silopi'de toplanan ve bin kişiden oluşan yöre halkına özel komando birliklerince saldırılarak çok sayıda insan gözaltına alınmış bulunuyor.

Diğer yandan Türk Ordusu Türkiye Kürdistan'ında yaşayan halka karşı kimyasal silah kullanma provaları yapıyor. Günlerce günlük basında tartışılmasına rağmen, bu güne kadar hiç bir devlet yetkilisi Cudi dağı ve çevresinde kimyasal silah kullanma provalarını yalanlamış durumda değildir.

Aşağıda imzaları bulunan parti ve ulusal kurtuluş hareketleri olarak; bu güne kadar Kürt halkının varlığını ve ulusal demokratik haklarını baskı ve terör uygulamalarıyla engelleyip yok sayan Türk devletinin bu politikasını şiddetle protesto edip kınarken;

- Kürt halkına karşı uygulanan bu insanlık dışı devlet terörünün son bulması
- Yeni Halepçelerin yaşanmaması

— Kürdistan'da insan haklarını ayaklar altına alan uygulamaların son bulması için; tüm insan hakları savunucusu kişi ve kuruluşları ve demokrasi güçlerini Türk yönetimine baskı yapmaya ve seslerini yükseltmeye çağırıyoruz.

Tevgera Sosyalîsta Kurdistanê
Devrimci Sol
Türkiye Birleşik Komünist Partisi/Ortadoğu Örgütü
Türkiye Komünist Emek Partisi
Mısır Sosyalist Halk Partisi
Kürdistan Emekçiler Partisi/Irak
Irak Demokratik Topluluğu
Irak Komünist Partisi
Bahreyn Halk Cephesi
Ürdün Komünist Partisi,
Ürdün Demokratik Halk Partisi
Filistin Komünist Partisi
Filistin'in Kurtuluşu için Demokratik Cephe
Suriye Komünist Partisi
Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
Filistin Kurtuluş Cephesi/Genel Komutanlık
Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
Filistin Halk Mücadele Cephesi
Lübnan Komünist Partisi
Bahreyn Ulusal Kurtuluş Cephesi
Umman Halk Kurtuluş Cephesi
Irak Kürdistan Cephesi
Kürdistan Kurtuluş Hareketi (Tevger)

Vatan Güneşi Okurlarına;

Dergimize abone olmak isteyen okurlarımızın abone bedelini, dergimizin ilk sayfasındaki yurt içi hesap numarasına yatırıp bankadan alacakları dekont ile birlikte adreslerini belirten bir yazı ile bizlere göndermeleri gerekir.

Ayrıca cezaevlerinden dergimize abone olan okuyucularımızın gönderdiğimiz dergilerin ellerine geçip geçmediğini bizlere bildirmelerini önemle rica ederiz.

Vatan Güneşi

HAKKARİ DOLAYLARINDAN İZLENİMLER

Seyran SERDAR

Vatan Güneşi emekçisi olarak Türkiye de boyalı burjuva basınının hemen hemen hergün koskoca puntolarla gazeteleri işgal ettiği "Kürtler azdı, 5 terörist ölü olarak ele geçirildi, cephaneler, erzak depoları bulundu!.." gibi benzetmelerle yöre halkına reva gördükleri baskının katmerleşmesi için adeta çaba sarf edip basın ahlakını hiçe sayması benim bölgeye gidip yaşanan olayları bizzatihi yaşayarak değerlendirmemi zorunlu kıldı. Oysa yaşadığım, gözlediğim kadarı ile olayların hiç de burjuva basınının yazıp-çizdiği gibi olmadığını, sorunun yöre insanları açısından bir insanlık-onur sorunu haline gelmiş olduğunu yaşayarak gözlemledim. İnsanlarımızın bölgede onur ve namuslarını korumaları başlı başına bir sorun teşkil ettiğini gördüm. Ve hatta bu olayın "bölücüler" diye tanımlandırılan insanlarla ilintili olmadığını, bizzatihi devletin kolluk görevlileriyle halk arsındaki bir sorun olduğunu gördüm. Gerek benim gerekse halkımızın hemen hemen hergün karşılaştığımız sorunları, olayları toparlayıp kamuoyunun bilgilerine sunuyorum.

Van'dan Hakkari'ye yol alırken adım başı yapılan aramalar ve arama esnasında karşılaşılan hakaret derecesine varan sorgulamalar yörede ayrı bir halkın yaşadığını, bu halkın gördüğü baskıların açık bir göstergesiydi. Kafamda çağrışım

Polis kontrolünden bir görünüş.

yapan ilk olay şuydu:

Burası Kürtlerin yeridir. Onlar için tehlikeli olabilir! Basın ve yayında söylenildiği gibi bu farklılığı yaratan "teröristler" değil bizzatihi devletin kendisidir. Halk artık bu baskılardan bıkmıştır.

Yol boyunca yaşanan nice olumsuz olaylardan sonra nihayet Hakkari'ye ulaştık. 1980'den önce turistik bir yer olarak kullanılan ve bir mahallenin merkezinde bulunan KALE şimdi askeri bir ÜSS olarak kullanılmaktadır. Oradan tüm Hakkari halkı denetleniyor ve kontrol ediliyor. Yalnız bu kale değil, merkezi çevreleyen tüm yüksek tepe ve dağlar

gözetleme kuleleri ile donatılmış. Adeta halk açık bir cezaevine alınmış. hayvancılık ve tarımla geçimini sağlayan halk yaylalardan ve topraklarından uzaklaştırılmış. "Toprağı elinden alınmış bir halkın, namusu elinden alınmıştır" deyişi çok yerindedir. yöredeki insanlar namusunu bile koruyamıyor. Karanlık bastımı kimse evinde karısını-kızını yalnız bırakamıyor. ÜSS olarak kullanılan o kaleden özel timler, etrafta bulunan evleri dürbünle gözetliyorlar. Hangi evde güzel kız veya kadın varsa akşam o evin pencresinden içeri girmeye çalışıyor, o fırsat eline geçmezse sudan bir gerekçe bulup, o evin halkını rahatsız etmeye, hırpalamaya çalışıyor. Kürt kadını, tarlada çalışan kocasına-oğluna yemek götürüyor, her an bir özel tim sapığıyla karşılaşma korkusu var!

Alabildiğine reklamı yapılan GAP projesine dayanarak, gelişme umduğum Hakkari'de gördüğüm tek şey; görülen her alana polis lojmanı, askeri lojmanlar ve MİT binalarının yapıldığıdır. Her beş kişiden ikisi polis, biri özel timdir. Bu arada korucular hariç... Bütün gün askeri helikopter sesleriyle her an bir savaş olacak havası estiriliyor. Ancak tüm bu gösterişe rağmen hergün yörede savaşıyor Kürt gerilla müfrezelerine katılım oluyor, burjuva basınına "kaçırıldılar" diye yansıyan haber gördüğüm kadarıyla "katıldılar" olmalıdır. Bu katılım özellikle genç kızlardan dir.

İnsan halkın içine girdiği zaman, olayların sömürgeci basın-yayının anlattığı gibi olmadığını anlıyor. Hergün haberlerde dinlediğimiz; Hakkari'nin X köyünden... teröristle çatışmaya girilmiş, çatışma esnasında... terörist ölü... terörist yaralı ele geçirilmiştir... vb. Haberlerin hepsi yalandır. Onların öldürdükleri kişiler

sıradan vatandaşlardır. Ya hayvanını otlatan çoban, ya da kelle koltukta, ailesinin geçimini sağlayan kaçakçılardır.

Hergün yaşanan olaylardan örnekler verebilirim;

Özel timler, tarlada ot biçen kocasına yemek götürülen kadının yolunu kesiyorlar. "Sen teröristlere yemek götürüyorsun, düş önümüze bakalım" deyip onu karakola götürüyorlar, diğer taraftan tarlada çalışan dört keşiyi de öldürüyorlar. Öldürülenler tanınmaz hale getirilip, terörist olarak lanse ediliyor.

Köylerden birinde kadın evde yalnız. Kapı çalınıyor ve üç kişi içeri girip yemek istiyorlar. Kadın önce yemek vermeye çekiniyor. Onlar, kendisini ikna ediyorlar ve bunu kimsenin duymayacağına söz veriyorlar. Bunun üzerine fedakar Kürk kadını evinde ne varsa onlara ikram ediyor ve yemekten sonra misafirler gidiyorlar. Ertesi gün devlet güçleri evin etrafını sarıyorlar. Kadını alıp Diyarbakır'a götürüyorlar. Kadına "Sen teröristlere yataklık ediyorsun, falan gün onlara yemek vermişsin diyorlar. Ve kadın 20 gün gözaltında tutularak nasibine düşen işkenceden de geçirildikten sonra serbest bırakılıyor. Evine dönen kadından bir süre sonra aynı kişiler gelip yemek istiyorlar. Bunun üzerine kadın onlara "Geçen sefer size yemek verdiğimi ben ve sizden başka kimse bilmiyordu. Siz nasıl halkı kurtaracaksınız? Aranızda ispiyoncu var" diyor. Gelenler kendi aralarında tartıştıktan sonra hainin kim olduğunu anlıyor ve yerinde cezasını veriyorlar.

Çok ilginçtir, halk arasında şöyle bir söz sloganlaşmış: "hata yapan ölür" Bu nedenle gün geçtikçe sömürgecilerin Kürdü kürde kırdırma politikası altında yatan korucu sistemi pek başarılı olamıyor Çalışacak belirli bir iş alanı olmayan, tüm

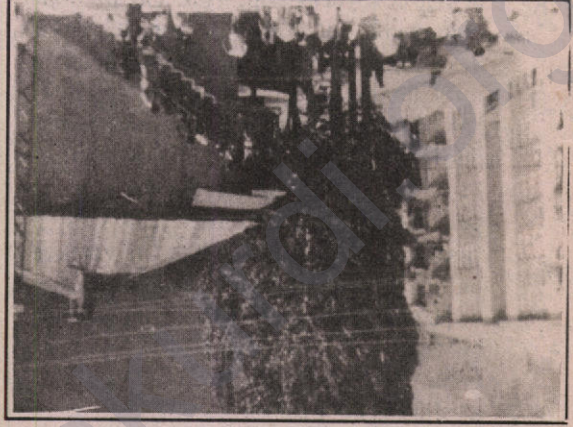
gençliğin işsiz olduğu bir ortamda "KORUCU" mesleği bâyâ kurnazca bir çözüm olmuştur. Ama sömürgeciler merak etmesinler sömürge bir ulus bu tür politikalara alışkındır hele bu halk tarihi deneyimler dolu Kürt halkı ise. Hakkari'nin Çukurca ilçesinde devlet "ya silahlanacaksınız ya da burayı terkedeceksiniz" diye baskı yapar. Ne var ki halk silah almamakta ve toprağını terketmemekte direiyor.

Hakkari-Beytülşebap arası yol boyunca köyler boşaltılmış ve sahipsiz bırakılmıştır. Hayvancılıkla geçinen halk, mezra yasaklaması üzerine yaşamını sürdürebilmek için yerini terketmek zorunda bırakılmıştır.

Olaysız birgün geçemeyen Eruh'ta anlatılan olaylardan birisi; Hamile kadın çocuklarıyla beraber çalışmaya giden kocasını beklerken yine bir grup evine gelir yemek isterler. Kadın zor durumda kalır. Onlara yemek verse, yarın suçlanacaktı, vermese gelenler baskı yapacaklardı. Kadın "Mutfak orada ne isterseniz alın, yeterki bize dokunmayın" der. Gelenler yemeklerini yer ve giderler. Ne yazık ki olay burada başlar. Ertesi gün özel tim görevlileri kadını alır Şırnak'a götürürler. Şiirt'e çalışmaya giden kocasını da getirirler. İşkenceye dayanamayan HAMİLE kadın ölür. Bu olay üzerine Şırnak halkı protesto mitingi yapar.

Yine Şırnak'ın köylerinden birinde, özel tim denilen devletin güçleri dağda hayvanlarını otlatan dört çobanı vururlar. Cesetleri tanınmayacak hale getirdikten sonra yola dizerler. O sırada merkezden gelen on kişilik bir gruba "Gelin biz dört terörist öldürdük, bakalım tanırmısınız." derler. Bunun üzerine gruptan altı kişi gelir ve cesetlere bakarlar. "Bunlar terörist değil, bizim köylülerdir."

deyince onları da yakalar ve öldürdükten sonra üzerlerine gaz döküp yakıp çuvallara koyarlar, köyün ortasında helikopterden atarlar. Atılan çuvalları gören halk devlet erzak dağıtıyor diye koşarlar ve cesetlerle karşılaşılır.

Düğünlerde asılması zorunlu kılınan "şanlı" (!) bayrak.

Gördüğüm ilginç olaylardan biri de; Hakkari'de yapılan düğünlerde Türk bayrağının asılması zorunluluğudur. bir Kürt düğününde Türk bayrağı! Yani "davul çalarken, Türk olduğunuzu unutmayın!" der gibi... Kürt folklorü, Kürt halkının yaşam tarzını simgelediğini yaşamlarının kesitlerini sunduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla sözü edilen bayrak dahi o folklor içinde ne denli "yavan" kaldığının göstergesi oluyor.

Ama şunu unutmasınlar ki o davul ve folklor yöre halkına kendi benliğini ve kendi dağlarını-yaylalarını hatırlatıyor.

Okuduğunuz tüm örnekler gerçek ve halkın doğal yaşantısı haline gelmiş en basit olaylardır. Tüm bu zulmü, baskıyı insanlık dışı yaşamı kendine kader edinmiş Kürt halkının aydın ve ilericiileri: Bu halk daha ne zamana kadar çekecek.?

DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ

Musa ANTER

Ne tuhaftır, bu Güvenlik Mahkemeleri. Benim bildiğim devletin güvenliğini Silahlı Kuvvetler yani Ordu, Jandarma ve Emniyet teşkilatı sağlar. Ve bu korunmalar genellikle dış düşmana karşı bir korunmadır.

Peki ya Devlet Güvenlik Mahkemeleri ne oluyor? Ve devleti kime karşı koruyor?. tabiki vatandaşlardan, ne gariptir değil mi? Düşünün bir kere; bir aile reisi para ile adam tutuyor ki kendisini çocuklarından korusun.

Anlaşılan devlette kabahatli olduğunun farkında da kendisini böyle acayip bir organla korumaya çalışıyor. Ama görülüyor ki bu haksız ve vatandaşlarına karşı hatalı devleti, değil DGM'ler, Türkiye'deki tüm sulh ve ceza mahkemelerini güvenlik mahkemelerine çevirseniz yine de korunamaz. Aslına bakarsanız devlette kendisini peşin peşin kusurlu olduğunun farkında da bu telaşı ondandır. Zaten devlet vatandaşlara karşı dürüst davransaydı, korunma ihtiyacı duymazdı. Zira dürüst bir insanın hiç de korunmaya ihtiyacı yoktur. Ancak suçlu olanların telaşı vardır.

Elbette Kenan Evren, İhtilal Paşaları hatta Süleyman Demirel ve Özal için güvenlik tetbirlerine ihtiyaç vardır. Güvenlik Mahkemeleri nasıl **Donkişotvari** sözümona devleti korumaya çalışıyorlarsa bu zatları da keskin

nişancılar koruyor. Ama bence ne devlet için ve ne de şahıslar için böyle zoraki ve yapay korunma işe yaramıyor. Nitekim Nihat Erim'inde koruyucuları vardı. Zavallı korucularla birlikte malum akibete uğradı. Ama, merhum Fahri Korutürk'ün bu gibi koruculara ve güvenliğe ihtiyacı olmadığı için efendi efendi yatağında rahatça can verdi.

Dikkat edilirse Avrupa devletlerinde korunmak için Güvenlik Mahkemeleri yoktur. Neden olsun, çünkü onlarda devlet "**Panter Familyas**" yani namuslu bir aile reisi görüntüsündedir. Bunun için korunmaya ihtiyacı yoktur. Zira çocukları ve aile hanımı pedere hürmetkardır.

Dikkat edilirse güya devlet gibi yüce bir organı korumakla yükümlü olan güvenlik mahkemelerinin nelerle uğraştığını görünce şaşmamak mümkün değil.

Örneğin; bir çocuk komünizm propagandası yapmış, bir dergide Kürt vardır denmiş veya Kürtlere insan haklarının verilmesi ileri sürülmüş, veya bir köylüde Kürtçe bir şarkı kaseti yakalanmış. Bu DGM savcıları derhal şaha kalkarak **Donkişotvari** gayretlerde bulunurlar.

Eğer bu saydığımız DGM'ce suç olan olaylar koskoca devleti yıkacaksa zaten devlet yıkık demektir. Korunsa ne olur, korunmasa ne olur. Efes veya dara harebelerine dönmüş demektir.

Tarihsellik İle Güncellik Arasındaki
Diyalektik Bağı Görmek, Kavramak Ve
Ustaca Birleştirmektir.

GELECEĞİ KAZANMANIN TEMİNATI

H.OSMANOĞLU

Tarihsel olanla güncel olan bir ve aynı nesnelere olmadıkları gibi, birbirlerinin tersi de değildir. Tarihsel olanla Güncel olanı birbirinden ayırt etmek, aralarındaki karşılıklı etkileşim reaksiyonlarının birleştirici ve tamamlayıcı nüvelerini görmemek Diyalektik ve Tarihsel Meteryalizmi yadsıamak olur. Kopmazlıkları öyle bir durum arzeder ki, tarihsel olan bir bütün olarak muhtevaladığı güncel olanın bütün normlarıyla birlikte toplumsal gelişmede temel ölçüt durumundadır. Tarihsellik yada tarihsel olan, güncel "gerçekleri" muhtevalayarak bir dizi inişli ve çıkışlı olaylara sahne olarak geleceğe doğru bir seyir izler. Doğal olarak güncellik yada güncel olan, tarihselliğin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Ve dolayısıyla toplumsal gelişmenin seyrini güncellik değil tarihsellik belirliyor. Çünkü güncelliği harekete geçiren tarihselliğin yada tarihsel olanın kendisidir. Dolayısıyla bu kısa belirlemeden çıkaracağımız sonuç: Tarihselliğe dayanmayan bir güncellik geleceği müjdeleyemez, kazanamaz. Öyle ise geleceği kazanmanın yegane koşulunun formülasyonu,
Tarihsellik+Güncellik=Gelecek'tir.

Kuşkusuz, geleceğe daha emin ve isabetli adımlarla yürümenin, yani iktidara yürümenin, iktidarı almanın ve özümlenen geleceği kurmanın koşulu güncelliği tarihsel boyutları içinde ele almak ve bünyesinde toplamaktır.

Sorunu ülkemizin gerçekliğinde somutlayacak olursak, Kürdistan kurtuluş güçlerinin durumu hiçte iç açıcı değildir. Tarih boyunca Kürdistan halkı, özgürlük ve bağımsızlık için her zaman ayağa kalkmış, kendisinden kat kat güçlü istilacı güçlerle savaşmıştır, kimi zaman yenmiş, kendi kaderini belirlemiş, kimi zaman ise yenilmiş, hunharca ezilmiştir. Ama Kürdistan tarihi incelendiğinde, Kürt hareketlerinin başarıya ulaşmamasının, nedenleri, yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarından ötürü emperyalizm ve bölge gericiliğinin ittifak halinde Kürt hareketlerine aman vermesi —ki aman vermesi beklenemez— mücadeleye önderlik eden güçlerin olumsuz geri konumlarının yanısıra, yukarıda değindiğim diyalektik bazın yeterince özümsemediğini, bugünkü siyasi istikrarsızlık açıkça göstermektedir. Tarihte güncelliği durağan bir veri olarak alan veyahut güncelliği tarihsel boyutları

içinde ele alamayan Kürt direniş hareketleri, kendisinden bir hayli iyi donanmış, birlik sağlamış ve özellikle tarihsellik ile güncelliği belli durumlarda birleştirmiş olan istilacı güçlerle giriştiği onuru koruma ve kazanma mücadelesinde yigitçe direnmesine rağmen, genellikle bu güçlerin vahşeti altında ezilmiştir. İnsanlık tarihi, Kürt halkının maruz kaldığı y. yılların “ikinci” bir vahşete —sistemli vahşete— tanık olmamıştır. (Bu ayrı bir konu) Ama bütün olumsuzluklara rağmen, Kürt halkı egemen —istilacı güçlere karşı şanlı direnişler sergilemiştir. Bütün olumlu ve olumsuzluklarına rağmen tarih boyunca süre gelen Kürt halkının var olma mücadelesi özgürlük ve bağımsızlık ateşi bugün yolunu aydınlatıyor. Ama nasıl? Ya da, bizler Kürt sosyalist ve devrimcileri olarak— burada siyasi yapılanmaları ile tek tek bireyleri aynı bağlam da alıyorum— atalarımızı yüksek değer verdiğimiz idaller uğruna, büyük avantaj ve dezavantajlarına rağmen, tarih boyunca sergilediği sayısız sosyal pratikler yada tarihsellik bilimsel sosyalistliğimize karşın “değerlendirmişmiyiz, özgür geleceği kurmak için güncelliğin dinamiği haline getirebilmişmiyiz? Zannetmem. Çünkü, son 10-15 yılda bilimsel sosyalistlik-devrimcilik adına, özgür ve bağımsız Kürdistan adına ortaya çıkan bu bağlamda habire “teori üretenler” deyim yerinde ise ulus, devrim ve sosyalizm adına ukalalık yapanlar tarihsellik-güncellik diyelektik bazın eksenine tarihsel-Toplumsal sorumluluklarını yerine getirmiyorlar. Tarih tekerrür edercesine özgün bir yol alıyor. Bölünmeler, dar grupçuluk, özgün bireycilik vb. dışlamalarla beslenen dağınıklık, eylemsizlik ve tasfiyecilik alışılmışın ötesinde kovalamaca oyununa

dönüşmüştür. Bu trajedik bir durumdur. Evet denilebilir ki, Kürt kurtuluş hareketinin bu durumu, toplumsal gelişmenin yasalarıyla bu yasalar sonucu ortaya çıkan toplumsal ayrışma ve netleşmenin bir ürünüdür. Doğal bir saflaşmadır. Ve toplumsal gelişme yasaları doğrultusunda buna haklılık kazandırabilir.

Evet böylesi bir sosyal-siyasal oluşum, elbette ki toplumsal gelişme yasalarına uygun olarak şekillenmiştir. Fakat öte yandan, toplumsal gelişmenin yasaları, birleştiriciliği, yapıcılığı da muhtevasında toplar. Acaba bizler, toplumsal gelişme yasalarının yalnızca, “olumsuzluklar” yaratan yönlerine göre mi hareket ediyoruz, yada tarihi, tarihsel olanı bir kenara atıp da sadece güncelliği mi veri olarak alıyoruz? Eğer yaklaşım tarzı bu ise ki genellikle budur, lütfedin bu mantığa tarihsiz güncellik diyeyim. Bu sosyalistlerin, devrimcilerin mantığı, yaklaşım tarzı olamaz, bu reformizmin-oportunist mantığıdır. Bu Bernsteinin mantığıdır. Bu mantığın, 1,5 asırdan itibaren devrimci marksizm ile sınıflar savaşımının sayısız zengin pratikleri tarafından çoktandır mahkum edildiğini biliyormuyuz? Evet tarihsellik adına ortaya çıkan ve kendisinde tarihsel olanın bu tür olumsuzluklara yalnızca böylesi basit bir yöntemle yaklaşan, ifadeyle açıklayanlara bilimselliği, gerçekçiliği yakıştırmak mümkün değildir. Böylesi bir mantığın bilimsellikle, gerçekçilikle hiç mi hiç alakası yoktur.

Öte yandan, sanki tarihsellikten hiç mi hiç ders alınmamış; İdeolojide herkes ortak paydalarda buluşmayı temel gündem maddesi olarak formüle etmiş, anafiliyatta ise birlik noktalarından ziyede—her nedense —ayrılık noktaları öne çıkarılmaktadır. Sonuç ciddiyetsizliktir.

Evet, biraraya gelebilmenin temel ölçütlerden biri ebletteki, Lenin'in deyimiyle, "Birleşmeden önce birleşmek için ayrılıkların altını önemle çizmek gerekir. Tabiki devrimci yaratıcılık ve yapıcılık baz alındığında bu yapılabilir ve yapılmalıdır da. Elbette bugünkü Kürt kurtuluş hareketi, geçmiş hareketlerin sergilemiş olduğu şanlı direnişlerden kat kat üstün ve ilerdedir. Geçmiş ile günümüz Kürt kurtuluş hareketlerinin genel bir muhasebesi yapıldığında ebletteki günümüz ağır başacaktır. Ama mevcut koşullarda özgür geleceğe yönelmenin hatta kazanmanın sınırı elbetteki, hareketin geldiği bu düzey değildir. Geçmişe oranla daha ileri bir düzey, bir konum sergilemesine rağmen, hareketin içinde bulunduğu durum içaçıcı değildir. Bir başka deyimle, özgür geleceği kazanmanın sınırı, hareketin içinde bulunduğu istikrarsız statü, vahim durum değildir. Eğer bu statü özgür geleceği kazanmanın sınırı, ölçütü olarak kabul ediliyorsa ya da bununla yetinmek istiyorsa-ki bunu kabul etmiyorsa da sosyal pratikte bu istikrarsız zemini özellikle muhafaza etmektedir —buna siyasal istikrarsızlık demek yanlış olmaz. Şayet başta kürt sosyalistleri olmak üzere kürt kurtuluş hareketi kendisini, tarihselliğin ana ekseninde ya da dinamiği üzerinde verili durumda kendini yenileyebilirse, ulusal-siyasal iradeyi layıkıyla temsil edebilir ve istikrarın zeminini döşeyebilir. Dolayısıyla bundan çıkaracağımız sonuç: İstikrarın zemini tarihsellik-Güncellik ikilemidir, bu ikilem gerek yenilenmede, değişimde gerekse yeninin eski üzerindeki egemenliğini temsil etmede temel baz olarak alınmalıdır.

12 Eylül ile birlikte TC'nin

Kürdistan'da halkımıza karşı sürdürdüğü topyekün savaş, bir halk olarak tarihte bir kez daha ne denli kritik bir noktaya geldiğimizi gözler önüne seriyor. Bunun için başta kürt sosyalist hareketi olmak üzere Kürdistan ulusal kurtuluş hareketi, ulusal özgürlük ve bağımsızlıktan yana herkesin bilmesi ve yakalaması gereken halka: Halkımızın ulusal ve toplumsal kurtuluş için zorunlu bir "olgunlaşma" sürecinin başladığını bu paralelde görevlerin artan ölçüde ivedileştiğidir. Kimileri bilimsel Kürt kurtuluş hareketi emekleme ve çocukluk dönemini yeni bitirmiştir diyebilirler. Ancak bilimsel Kürt kurtuluş hareketinin yakın bir geçmişe sahip olmasına rağmen, birincisi hareket "farkında" değilsede, günümüzün sistemli sömürgeci-faşist devlet politikası onu zorunlu olgunlaştırma sürecinin içine çekmiştir. İkincisi, hareketlerin olgunluk derecesini zaman dilimlerine göre belirlemek büyük ve başışlanmayacak ölçüde yanılıdır, hatadır. Bu süreci tamamlamak, tarihsel-toplumsal görevlerini bilimsel ve ulusal gerçeklik ekseninde icra etmek için, başta sosyalistler olmak üzere ulusal özgürlük ve bağımsızlıktan yana tüm güçler, içinde buldukları verili durumu en ince detaylarına dek, tarihsellik ve güncellik Diyalektik ve Tarihi Materyalizmin bazında değrelendirmelidir. "Tımak" içinde sosyalistler, devrimciler olmaktan kurtulmalıdırlar. Yukarıda değindiğim, özümlenen geleceği kurmanın yegane koşulu olan tarihsellik-güncellik arasındaki diyalektik bağı bulmak ve ikisini doğru bir tarzda bilimsellik ve ulusal gerçeklik ekseninde birleştirmek paragrafını tekrar buraya alıyorum: Güncellik tarihsellik boyutları içinde ele alındığında bir anlam kazanır. Çünkü

güncelliğin kendisi her halükarda tarihselliğin bir ürünüdür. Bir başka deyimle, güncel olanların birikimi başlı başına bir tarihselliktir. Tarihselliğin aksesuarlarıdır. Ki kurtuluş güçlerinin kendileride tarihselliğin bir ürünü bir aksesuarıdır. Bu bağlamda gerek tek tek bireyler, gerekse siyasi yapılanmalar gelişimlerini aynı tarihselliğin boyutları içinde ele almalıdırlar. Tüm bu belirlemelerden çıkaracağımız toplu bir sonuç: Başta Kürt sosyalist hareketi olmak üzere, ulusal özgürlük ve bağımsızlıktan yana tüm güçler, bireyler, somut güncel gerçekliğe yaklaşırlarken sorunun yada yaklaşımın odak noktasını, hareket noktasını, reformist-oportunist eğilimin temsilcileri gibi, güncel olanı mücadelenin ya da var olmanın, gelişmenin, güçlenmenin baş maddesi yapmamaya özellikle özen göstermelidir. Çünkü oportünizmin, işçi sınıfını güncel olanla sınırlandırma siyasetinin sınıfı ve bir bütün olarak emekçi halkların devrimci enerjilerini burjuvazinin dümen suyunda habire israf ettiğini bilmeyen yoktur. Bilmeyenler varsa, uluslararası işçi sınıfı hareketini ve kendi tarihlerini bir kez daha dikkatlice okuyup öğrensinler. Çünkü y. yılların birikimlerine sahip tarihimiz ile dünya halklarının tarihi, bu gerçeği her dafasında, hem de kafalarımıza vura vura doğrulamaktadır. Tüm bunlara karşın, tarihsellikten uzak, güncelliğe saplanan ve bu bağlamda siyaset yaptıklarını iddia edenelerin, siyasal yelpazedeki yada marksist-leninist literatürdeki adı, tarihsiz güncellikçilerdir. Bu bağlamda yürütülen çalışmalar, devrimci çalışma değil, reformist çalışmadır. Bu çalışmalar sonucu hedeflenen devrim değil, reformdur. Güncelliğe yaklaşan yada güncel olana el atan sosyalistin-devrimcinin bilmesi

gereken, güncelliğin yada her güncel olanın derinliklerinde tarihselliğin yattığını görüp kavramaktır. Tarihselliğin bir aksesuarı ve temsilcisi olan siyasi yapılanmalar, kendi gelişmeleri içinde tarihsel olan ile güncel olan arasındaki diyalektik bazı yakalayabilmeli ve başlıca hareket noktası olarak almalıdır. Kendisini çevreleyen doğal değişimler ekseninde, kendi gelişim evrelerini, farklı insan kuşaklarıyla, verili koşullara özgü dinamiklerle bir süreklilik içinde varlığını sürdürmelidir. Keza burada temel ölçütler olarak: a) Üretken bir teori b) Tarihi biliniç, c) Tecrübeli kadrolara vb. sahip olmalıdır. Hareketin iskeleti durumunda olan bu ölçütler vb. ile geleceğe yöneldikleri sürece, eski ve yeni insan kuşaklarını bir bütün olarak kucaklayabilir ve muhteşem bir güce düntürebilir. Bu yapılmadığı ve göz önüne alınmadığı sürece, hareketin, toplumun geç ve dinamik unsurların-yozlaşmaya ve hatta inkârcılığa, diğer yandan eski kadroların katılmasına yada fosilleşmeye doğru hızla yol almaması için hiç bir neden olamaz. Bu vahim duruma meydan vermemek için, başta Kürdistan sosyalist güçleri olmak üzere Kürdistan Yurtsever güçleri, olgunlaşma dönemi boyunca tarihsel bir süreklilik içerisinde, eski kadrolarına yeni sınıfsal dinamikleri, yeni unsurlarına ise tarihsel birikimleri sunarak, ikisini aynı potada kollektivizm içinde devrimci eylemliliğe yönetmelidir. Böylesi bir devrimci eylemlilik, hem Kürdistan Sosyalist Hareketini öncü güç durumuna getirecek hem de halkımızın y. yüzyıllardan beri uğruna kanlar döktüğü özgürlük ve bağımsızlık tutkusuna yanıt verebilecek, özümlenen özgür geleceği kurabilecektir.

“Berxwedana girtîyan serbîlîndîya meye.”

İSVEÇ KÜRT FEDERASYONU'NUN CEZAEVLERİ İLE DAYANIŞMA KOMİTESİ SORUMLUSU BAVÊ ROJBÎN İLE RÖPORTAJ

Vatan Güneşi: Sayın Bavê Rojbîn İsveç Kürt Federasyonu bünyesindeki Kürt Siyasi Tutukluları ile Dayanışma Komitesi “Komîta Piştgirîya Girtîyên Siyasi Li Kurdistanê” ne zaman oluşturuldu ve neyi hedefledi?

Bavê Rojbîn: Komitemiz 11.10.1988 tarihinde oluşturuldu. Amacımız Türkiye ve T. Kürdistan'ındaki hapishanelerinde tutuklu bulunan devrimci

ve yurtsever Kürt siyasi tutuklularına yardım etmektir.

V.G: Komiteniz İsveç'te yaşayan Kürtler arasında gerekli ilgiyi gördümü? veya siz yeterince soruna dikkatleri çekebildinizmi?

Bavê Rojbîn: Komitemiz kuruluşundan itibaren İsveçte yaşayan siyasi ve siyasi olmayan kitle arasında büyük bir ilgi ile karşılandı ve hatta çok geç bile kalındığının kitle tarafından dile getirildiğine şahit olduk. Şüphesiz bu ilgi komite ile kitle arasındaki sıkı diyalogtan kaynaklanmaktadır. Bizler gelişen tüm olayları günü gününe kitleye ulaştırmak için büyük çaba sarf etmekle birlikte, kitlenin güvenini de sağlamış bulunmaktayız. Yapılan bu olumlu çalışmalar kitemiz tarafından desteklenip, her türlü yardım ve bağış istemlerimiz

gönüllü bir şekilde yerine getirilmektedir.

V.G: *Komiteniz cezaevlerindeki tutsaklara ne kadar maddi yardımda bulunabildi?*

Bavê Rojbîn: Komitemiz şimdiye kadar 50.000 kron toplamış ve bunun 35.000 kron gibi bir meblağını da (yalaşık olarak 11 Milyon TL.) cezaevlerine ulaştırabilmiştir. Bizim yardımlarımız sadece bir döneme mahsus değil, bu durum süreklilik arz ettiği için para konusunda oldukça temkinli davranmaya çalışıyoruz. Oluşacak herhangi bir acil durum için kasamızda sürekli para bulundurmak zorundayız.

V.G: *İİİD (İnsan Hakları Derneği) ve TAYAD (Tutuklularla Yardımlaşma Derneği) ile ilişkileriniz oldu mu?*

Bavê Rojbîn: İHD ve TAYAD ile herhangi bir ilişkimiz olmamıştır. Bizim ilgi alanlarımız sadece Kürt devrimci ve yurtseverlerine yardım ve moral elini uzatmaktır. Onların ilgi alanları daha geniştir. İmkanları bizimkilerinden daha çoktur. Biz İsveçlilerin oluşturduğu "Kürt Halkıyla Dayanışma Komitesi"nin kendi bünyesinde oluşturduğu siyasi tutuklularla dayanışma komitesiyle Federasyonumuzda bir toplantı gerçekleştirdik. Kendileri bizim çalışma metod ve yöntemlerimizi beğenerek bunu olumlu bir gelişme olarak değerlendirip, gerekli yardımlarını esirgemiyeceklerini belirttiler.

V.G: *Bildiğiniz gibi sorun sadece maddi yardım değildir. Cezaevlerindeki insanlar politiktirler, dünyayı dışarıyı sürekli merak ediyorlar. Onlara bu konuda gerekli manevi desteği sağlamak için*

haberleşme-mektuplaşma konusunu organize etmeyi düşünüünüz mü?

Bavê Rojbîn: Sizin de belirttiğiniz gibi amaç sadece maddi yardımı sağlamak değil, bununla birlikte gerekli manevi desteği de sağlayabilmek için büyük bir çaba sarf etmekteyiz. Ama bunu sağlamak pek de görüldüğü gibi kolay değil. Çünkü bizler de ülkeden ayrı yaşamak zorunda bırakılmış insanlar olarak kendimizi açık cezaevinde hissetmekteyiz. Onlar nasıl ki dünyayı, dışarıyı ve gelişen olayları merak ediyorlarsa; bizlerde ülkeyi, ülkedeki gelişen ve gelişecek olan olayları merak ediyoruz.

Mektuplaşma organizasyonumuz, komitenin olduğu gündün beri sağlanmıştır. Onlardan gelen her mektup bizim moral kaynağımız onların direnme azimlerinin simgesidir. Onlara gerçekleri tam olarak aktardığımız müddetçe morallerini yükseltmiş oluruz. Yani moral vereyim derken yalan ve boş şeyler söylemeye gerek yoktur, olayları abartmadan, olduğu gibi aktardıkça sevindiklerini anlıyoruz.

V.G: *Size gelen mektuplarda tutsakların genel olarak istemleri neler oluyor?*

Bavê Rojbîn: Bize gelen mektupların ana konularından biri olayları ve gelişmeleri doğru bir şekilde öğrenme arzularıdır. Bununla birlikte para ve elbise istemleri oluyor. Elbise göndermek oldukça zordur, bir elbiseyi postayla göndermenin masrafı alış fiyatını geçtiği için bu istemlerini yerine getiremiyoruz. Bu konudaki ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için biraz daha fazla para gönderiyoruz. Ancak dil çalışmalarını için

gerekli kitapları alıp gönderebiliyoruz.

V. G: Komite bundan sonraki süreçte ne tür çalışmalar yapacak? neyi planlamıştır?

Bavê Rojbîn: Bizim çalışmalarımız bellidir. Amacımız yardıma muhtaç Kürt devrimci ve yurtseverlerine yardımcı olmaktır. Bunun için de yardım kampanyalarımızı daha da yoğunlaştırmak olacaktır. Birde çoğu arkadaşlar güzel şiir ve makeleler yazmaktadırlar, bunların tümü elimize geçerse, onları kitap halinde basıp satmak sağlanacak geliri de onlara göndermek düşüncesindeyiz. Bu çalışmalar paralelinde, zengin programlı bir gece düşünülmektedir. Geceden kazanılacak para onlara gönderilecektir. İsveç resmi makamlarına, komitemizi maddi yönde desteklemeleri amacıyla çağrıda bulunmuşuz. Planımız Türkiye ve T. Kürdistan'ında tek bir sayasi Kürt tutuklusunu kalana dek sıraladığımız şekilde sürecektir.

V. G: Dergimiz Vatan Güneşi aracılığıyla cezaevlerindeki tutsaklara iletceğiniz bir mesaj var mı?

Bavê Rojbîn: Evet, gerek onların ve gerekse bizim karşılıklı olarak birbirimize iletmek istediğimiz çok şeyler vardır... Onlar sanmasınlar ki kendimizi tümüyle Avrupanın rahatlığına verip (Elbet öyleleri çıkar, bu da doğaldır.) herşeyi unuttuk. "Aslında yoktur birbirimizden farkımız" onlar, dört duvar arasında kalıp herşeyle ilişkileri kesilmişse, bizlerde açık cezaevindeymişiz gibi hergün ülke hasretiyle yanıyor, bir an evvel ona kavuşma yollarını arıyoruz. Yararlı şeyler yapabilmeyin koşulunun birlik ve

bareberlikten geçtiğini unutmamak gerek. Federasyonumuz ana sloganlarından biri şöyle; "Em bi hev re xurttirin" Bu doğrultudan yola çıkarak karşılıklı sevgi ve saygı bağlarını pekiştirerek, birlikte olmanın tomurcuklarını, bağımsız bir ülke uğruna, o ülkenin en ücra köşelerine ulaştırarak gerçekleştirebiliriz. Onlardan gelen her mektup, bize moral verdiği gibi, direnme gücümüzü kamçulamaktadır...

Onların her haklı direnmeleri bizim için onur kaynağıdır. Onlar halkımızın umudu ve geleceğidirler. Her direnmelerinde onları yalnız bırakmamaya çalışıyoruz. Onların başkaldırıışlarını Avrupa kamuoyuna duyurmak için var olan tüm olanakları seferber etmekteyiz.

"Berxwedana wan serbilindiya meye".

Onların bizlerdenher hangi bir istemleri varsa çekinmeden bize iletebilirler. Ve bizim için önemli noktalardan biride elimize ne kadar isim ve adres geçerse yardımlarımızın da o kadar kapsamlı olacağıdır.

V. G: Gecikmiş de olsa böylesi bir komitenin oluşturulması sevindiricidir. Şimdiye kadar yaptığınız olumlu çalışmaların daha da geliştirileceğini unut eder çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Röportaj için teşekkürler.

Bavê Rojbîn: Biz de gerek sizlere, gerekse böylesi bir komiteyi oluşturan Federasyonumuza ve bu komiteyi ayakta tutan tüm kitleye sonsuz teşekkürlerimizi sunar çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Vatan Güneşi İsveç Muhabiri

KÜRDİSTAN'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

III

Yezdan FIRAT

TARIMDA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ VE KÖYLÜLÜK

Kürdistan'da tarım, başlıca sektör durumundadır. 1978 yılı verilerine göre Kürdistan'da tarımın, gayri safi hasılanın sektörel dağılımındaki payı %47.3'tür.(1) Bu oranın içinde, tarla tarımının yanısıra hayvancılık da önemli bir yer tutuyor. Konumuz içinde yeri geldikçe bunu göreceğiz.

Tarımda kapitalizmin gelişme biçimini ve düzeyini saptamak, ülkemiz devrimi bakımından özellikle önemlidir. Çünkü sınıfların mevzilendirilmesinde, ittifaklar meselesinde köylülüğün, yerli yerine oturtulması hayati bir öneme sahiptir. Köylülüğün farklılaşması olayı ise, doğrudan doğruya kapitalizmin gelişmesine bağlıdır. Daha doğrusu onun ürünüdür. Bu bakımdan, farklılaşma olayını, Kürdistan köylülüğünü inim inim inleyen kapitalist gelişme sürecinde; bu sürecin boyutlarını belirleyen üretim tekniğinin gelişmesinde, ticari tarımın büyümesinde ve bir bütün olarak köylülüğün farklılaşmasını karakterize eden diğer olgularda aramak gerekir.

A- TARIMDA TEKNİĞİN GELİŞMESİ VE YARATTIĞI SONUÇLAR

Tarımda makinanın kullanılması, başlı başına kapitalist bir nitelik taşır. Çünkü "tarımda makinanın kullanımını doğuran ve bunu yaygınlaştıran etmen", bizzatıhi kapitalizmin kendisidir. Ancak bu bilimsel gerçek, makinanın girdiği her alanda ilkel tarım aletlerinin bir çırpıda yerlerini, modern tarım araçlarına terkececeği anlamına gelmez. Zira terkerdiş olayının, ülkenin özgül koşullarına ve ondan sonra da üreticinin kapitalist pazara bağımlılığına göre biçimlenen belirli tarihsel bir süreç izlemesi kaçınılmazdır. Fakat bu, makinalı üretimin tarımsal yapıda yaratacağı değişimleri görmezlikten gelmeye ve daha da önemlisi, **değişim sürecini** geriye çekmeye gerekçe yapılamaz. Hem sözkonusu sürecin kendi dinamikleri, bu ve benzer idealist yaklaşımları, zorlamaları yadsır. Ki aynı dinamikler, feodalizmden kapitalizme geçişte de önemli unsurlar olarak işlev görürler.

KÜRDİSTANDA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

Makinanın Kürdistan tarımına girişi, eskidir. Amacımız eskiye uzanmak değil. Buna gerek yok. Son yılların verilerine dayanarak **değişim sürecinin** neresinde olduğumuzu saptamak mümkündür. Zaten bizim için gerekli olan budur. (Çizelge-6)

(Çizelge-6)

Kürdistan'da kullanılan bazı tarım araçlarının durumu				
Tarım Araçları	1970 (Sayı)	1975 (Sayı)	1980 (Sayı)	(+) ve (-) %
Karasaban	691.668	—	324.134	- 46.8
Traktör	10.436	—	45.841	339.6
Hayvan Pulluğu	109.744	—	45.697	-41.6
Traktör Pulluğu	9.402	—	32.639	-247.1
Döğen	536.669	—	274.788	-51.2
Harman Makinası	1.835	—	17.453	-851.1
Biçerdöğeri	991	—	1.264	27.5
Pulverizatör	27.630	—	35.504	28.4
Mibzer	3.949	—	15.329	288.1
Motopomp	4.147	—	21.257	412.5
Krema Mikanası	—	53.972	101.225	87.5
Yayık	—	271.3445	357.491	31.6

*Hayvan ve traktör pulluklarının hesaplanmasında Hakkari ve Tunceli illeri dahil, 11 ile ait veriler esas alındı.
**Yayık rakamları, makineli ve makinasız yayıkları kapsıyor.
1-Pulluklar dışındaki veriler, 19 ile aittir.
2. Yurt Ansiklopedisi; DİE, ilgili yıllar Tar. Yapı ve Üretim istatistiklerinden yararlanılarak hesaplandı.

Çizelge 6, Kürdistan tarımında kullanılan bazı ilkel ve modern tarım araçlarının belirli yıllara ait toplam sayılarını, artış ve eksilme yüzdelerini veriyor. Tarımımızın ilkel ve modern yanlarını, açık bir şekilde gözler önüne seriyor. Öyle ki, ilkel tarım aletleri karasaban ve döğenin ayrı ayrı toplamlarını gösteren sayılarda, sadece 1970-1980 yılları arasında, sırasıyla %46.8 ve %51.2 gibi çok hızlı düşüşler gözlenirken; traktör ve harman makinasının sayılarında, aynı on yıl içinde %439.1 ve %951.1; diğer modern araçların sayılarında ise, seçilen yıllar içinde %127.5 ile %512.5 arasında değişen korkunç artışlar görülüyor. Bu da, tarımımızda, ilkel tarım aletlerinin tarihe karışmakla yüz yüze geldiğini ve bunların yerlerini alan modern tarım araçlarının **değişim sürecine** kesin damgasını vurduğunu bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Özellikle pullukların sayılarında, artış ve eksilme yüzdelerinde görülen değişimler, bu bakımdan ilginçtir. Çünkü kapitalist tekniğe geçişi ifade eden hayvan pulluğu, 10 yıl içinde %46.1 oranında büyük bir düşüş gösterirken; tarımda modern kapitalist tekniğin göstergelerinden biri olan traktör pulluğu, aynı süre içinde %347.1 gibi hızlı bir artış gösteriyor. Kaldı ki, pullukları gösteren veriler, sadece 11 ile ait. Kürdistan'ın 19 ili göz

KÜRDİSTANDA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

önünde bulundurulduğunda, hayvan pulluğundaki düşüşün %50'yi, traktör pulluğundaki artışın %450'yi aşacağı açık.

Ancak tarım teknolojisindeki bu hızlı değişmeye rağmen, ilkel tarım aletlerinin yerlerini modern tarım araçlarına terketmeleri sürecini, geriye çekmek için kendilerini zorlayanlar, makinalaşmanın önemini yadsıyanlar var. Bu bakımdan, Çizelge 6'nın göze batırdığı dinamikleri, değişik yönleriyle irdelemek, sözkonusu süreci geriye çekmek isteyenlerin içine düştikleri açmazları daha bir bilince çıkarmak gerekiyor. Fakat asıl tartışma konumuza geçmeden önce, tarım araçlarındaki modernizasyon sürecini geriye çekmek isteyen bu aklı evellerin, sosyo-ekonomik yapının diğer sorunlarında olduğu gibi bu konuda da sarıldıkları "cankurtaran simidi"ne, yani Türkiye ve Kürdistan'ın karşılaştırılması olayına değinmekte yarar var:(Çizelge-7)

(Çizelge-7)

Türkiye ve Kürdistan'da traktör ve karasabanın kullanılma durumu

Alet-Makina	Ülke	1970 (Sayı)	1980 (Sayı)	(+) ve (-) %
Karasaban	Türkiye	1.238.304	608.919	- 49.1
Traktör	"	95.429	390.528	309.2
Karasaban	Kürdistan	691.668	324.134	-46.8
Traktör	"	10.436	45.841	339.6

1 - Türkiye verilerine Kürdistan dahil değildir.

2- Yurt Ansiklopedisi ve Çizelge 6'dan yararlanılarak hesaplandı.

Çizelge 7'deki veriler, ilk bakışta Kürdistan aleyhine bir önyargı taşıyor. Fakat böyle bir karşılaştırma olayında, herşeyden önce Türkiye'nin işlenen alan genişliğini ve daha da önemlisi gelişmişlik farkını gözönünde bulundurmamak gerekiyor. Ama bu ve diğer faktörlere rağmen, eğer traktör ve karasaban ölçü olarak alınabilirse Çizelge 7, yine de bazı gerçekleri bilince çıkarıyor: Kürdistan'da tarım araçlarının modernizasyon sürecinin hızı, Türkiye'ninkinden ileridir. Ve 1980'de Kürdistan'da tarım araçlarındaki modernizasyon derecesi, 1970 Türkiye'sinden çok daha yüksektir.

Yine traktör ve karasabanın sayısal yoğunluğu, traktörün belli ellerde toplanması ve onun "tarım dışı işlerde kullanılması" üzerine ikame edilen "tez"ler de, gerçekçi olmaktan uzaktır. Çünkü traktörün zengin köylülük ve büyük toprak sahiplerinin elinde yoğunlaşması, Kürdistan'daki toprak temerküzüne bağlı bir olaydır ve doğaldır. İkincisi, elbette ki traktör ve karasabanın sayısal yoğunlukları, tek başlarına belirleyici olmamakla birlikte önemlidir. Fakat daha da önemlisi, onların sürüm güçleri ve kullanılma durumlarıdır. Örneğin N.Yalman, İ.Beşikçi ve İ.Cem'in, birleştikleri şu tespit bu bakımdan ilginçtir:

"Güçlü bir traktör, Diyarbakır yakınlarındaki geniş ovalarda yaklaşık olarak (Bir yılda-YF) 10.000 dönüm sürebilir."(2)

Kuşkusuz bu rakamı, Kürdistan'ın geneli için veri olarak aldığımızda, pek gerçekçi sonuçlara varamayız. Ne var ki, bir traktörün sürüm gücü 5.000 dönüm kabul edilse bile, makinalaşmanın tarımımızdaki hakimiyeti tartışma götürmez. Kaldı ki, makinalı üretimin düzeyini, daha somut verilerle izah etmek mümkündür:(Çizelge-8)

(Çizelge-8)

Kürdistan'da işletme alanlarına göre makina kullanımı	
<u>İş. Alanı Büyüklüğü</u>	<u>Makina kullanımı (%)</u>
1 - 20	31.14
21- 50	34.84
51 - 100	33.04
101- 200	61.68
201 -500	96.14
500-	64.06

Kaynak: Türkiye Tarımında Yapısal Değişme, O. Varlier, DPT-1978

Önce şunu belirtelim ki, Çizelge 8, birçok şeyi birlikte gözler önüne seriyor. Ne ki, sorunun değişik boyutlarını bir arada irdeleme olanağımız yok. Bu nedenle, biz burada sorunun, köylülüğün sınıfsal yapısını ilgilendiren boyutunu, daha ileride incelemek üzere şimdilik bir yana bırakmak; makinalı üretimin, Kürdistan tarımındaki etkinliğini saptamaya çalışmak durumundayız.

Çizelge 8'de görüldüğü gibi, 101 ile 500 ve daha fazla dönüm toprağı işleyen işletme alanlarında, ortalama makina kullanma oranı %73.9'dur. Aynı işletme alanları ise, 1973 yılı verilerine (Bak. Çizelge 1)'e göre, Kürdistan'da işlenen toprağın % 71'ini oluşturuyor. Buna göre Kürdistan'da işlenen toprağın % 7.1'inde makina kullanım oranı yaklaşık olarak % 71.9; geriye kalan tarım alanının %29'unda ise bu oran %33 oluyor. Hem bu, 1973 ve 1978 verilerinin ortaya koyduğu bir sonuçtur. 1973 yılından buyana toprak temerküzünün ve 1978'den sonrada makinalaşmanın, işlenen toplam alan içinde makina kullanma oranını daha da yükselttiğini de hesaba katmak gerekir.

Ki elde edilen bu sonuç, kaç traktörün "tarım dışı işlerde" çalıştırıldığı "tartışma"sını da gereksiz kılıyor. Çünkü tartışma konumuz "kış işsizliği" v' 'unun nedenleri değil. toprağın ne ile işlendiğinin bilince çıkarılmasıdır. Traktörün "tarım dışı işlerde" kullanılması ise, özünde tarımdaki çalışma dönemi ile üretim zamanı arasındaki uygunsuzluğun ürünüdür. Ve kapitalizmin gelişmişliğine göre değişir.(3) Kürdistan'da kapitalizmin çarpıklığı, sömürü sürecinin niteliği ve doğa koşulları dikkate alınırsa, traktörün "tarım dışı işlerde" çalıştırılması kaçınılmazdır. Ayrıca doğaldır da...

TEKNOLOJİK GELİŞMEDE ARA GİRDİLER

Tarımda ilkel çiftlik yöntemlerinden kapitalist çiftlik sistemine geçişle birlikte, ara

girdilerin önemi de artar. Kimyasal gübre, tarım ilaçları, sınai yem, tohum ve fidelerden yararlanma ve modern sulama gelişir. Tarımımızın karakteristik özelliklerine rağmen, ara girdilerin kullanımında bu gelişmeyi görmek mümkündür. Örneğin tohum ve fidelerden yararlanma oldukça yaygındır. Kürdistan'ın tohum gereksinimi büyük ölçüde, yine ülkede bulunan Ceylanpınar, Iğdır, Alpaslan, Ceyhan, Maraş, Sultansuyu, Ulaş, Hafik ve Altundere Devlet Üretme Çiftlikleri tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca tarım ilaçlarının kullanılmasında, hayvanların hastalıklara karşı korunmasında ve sınai yem üretimimde, yeterli olmamakla birlikte önemli gelişmeler var. Özellikle önemli bir ara girdi olan kimyasal gübrenin artış hızı, bu bakımdan ilginçtir:(Çizelge 9)

(Çizelge-9)

Kürdistan'da yıllara göre kimyasal gübre kullanımı (Ton)

Gübre Cinsi	1965	1970	65-70 (+)%	1980	70-80 (+) %
Azotlu Güb.	12261	112910	820.8	516680	357.6
Fosforlu Güb.	12481	82039	557.3	378516	357.7
Toplam	24742*	195299	689.3	896906	357.6

* 1965 yılı verilerinde, iki ile ait rakamlar, 1963 verileridir.

1 - Potaslı gübre toplamı içinde gösterilmiştir.

2- Hesaplama Tunceli ve Hakkari dahil, 17 ile ait veriler esas alındı.

3- Yurt Ansiklopedisi, ilgili yıllar Tar. Yapı ve Üre. İsta. yararlanıldı.

Çizelge 9'da görüldüğü gibi kimyasal gübre kullanımı, 1965-1970 arasında %689.3, 1970-1980 yılları içinde de %357.6 oranında çok yüksek bir artış gösteriyor. Ancak Kürdistan'da toplam ekili alan dikkate alındığında, aynı çizelgede görülen miktar yoğunluğunun düşük olduğu tartışma götürmüyor. Kuşkusuz bu nedensiz değil. Ve bunu sadece, tarımsal ara girdilerde 70'li yıllara kadar var olan metropoldeki genel gerilikle de izah etmek olanaksızdır. Çünkü sorunu, ülkede yapılan ziraatin durumu, kapitalizmin gelişme özellikleri ve sömürü mekanizmasının niteliği ile birlikte ele almak gerekir. Ayrıca girdi yoğunluğu, diğer faktörlerin yanısıra bizatihi girdilerin birbirlerine de bağlıdır. Ve baraj, sulama kanalları, su bentleri vb. bazı alt-yapı yatırımları ve devlet desteği gerektirir. Örneğin, bugünkü düzeyiyle bir bakıma, kuru ziraatin yapıldığı bir tarım ülkesi sayılan Kürdistan'da gübrenin, sulu tarım, bahçe vb. alanlar dışında kullanılması verimliliği pek arttırmaz. Hatta zararlı da olabilir. Yerleşik halk tabiriyle "ürünü yakar". Yani gübreleme ancak, sulama ile birlikte yürütülebildiği zaman istenen verimi verir. Buna bağlı olarak önemi artan bir ihtiyaç halini alır. Zaten Kürdistan tarımında nadasın, önemli bir girdi işlevi görmesi bundandır.(4) Örneğin 1979 verilerine göre, Kürdistan'da nadas oranı %38.8'dir. Türkiye'de ise, bu oran %33.5'tir.

Diğer yandan, Kürdistan'da toprağın hızla belli ellerde toplanması, büyük işletmelerin sürekli genişleyen ekim alanlarından yararlanmaları, kır egemenleri için, "toprak tasarruf eden teknoloji"nin yoğun bir biçimde kullanılmasını karlı bir iş olmaktan çıkarıyor.(5) Yani büyük toprak sahipleri daha fazla toprak işlemeyi, daha fazla ara girdi kullanmayı

tercih ediyorlar. Bu da, ülke tarımında kullanılan bazı ana girdilerin miktarlarını doğrudan etkileyen diğer önemli bir faktör oluyor. Toprak temerküzü ile aşırı toprak kullanıma arasındaki "yakın ilişki"de, bunu gösteriyor: (Çizelge:10)

(Çizelge-10)

Toprak temerküzü ve aşırı toprak kullanımı

Bölgeler	Top. Temerküz Oranı	Aşırı Top. Kul. Endeksi
Karadeniz	0.1034	100.19
Ege ve Marmara	0.4885	101.94
Akdeniz	0.6689	110.64
Doğu Anadolu	0.7865	163.87
Orta Anadolu	0.8799	169.39

Kaynak: D. Miller, İ. Çetin, "Land and Man in Rural Turkey", AID Dis. Paper, No. 20, Ank. 1974; aktaran G. Kazgan, Tarım ve Gelişme.

Açık ki, toprak egemenliğinin bu denlisi, geriliği yapısında besler. Ve bu, kendi şartları içinde doğal, hatta kaçınılmazdır. Doğal olmayan, bu ve diğer geriliklerin, kapitalizmle bağdaşmayacağı savıyla ortaya çıkmaktadır. Dahası bunları veri olarak kullanıp tarımımızda kapitalizmin hakimiyetini yadsımaya çalışmaktır. Kaldı ki, diğerlerinde olduğu gibi aldığımız gübre örneğinde de, üretici aleyhine işleyen faktör fiyatlarını, talebin yeterince karşılanmamasını, aracı ve tefeci vurgunlarını da hesaba katmak gerekir. Çünkü bütün bunlar da, yoğunluğu etkileyen faktörlerdir.

MAKİNALAŞMANIN ANLAM VE ÖNEMİ

Makinalaşmanın tarımımız açısından anlam ve önemini kavrayabilmek için, öncelikle makinalaşma olgusunun yarattığı sonuçlara bakmak gerekir. Ancak sözkonusu sonuçları tek tek irdelemeden önce, Keyder'in Diyarbakır yöresinde yaptığı incelemenin birkaç pasajını birlikte okumakta yarar var:

"Bismil ilçesine bağlı A Köyü, Şeyh Said İsyanı'ndan sonra toplumsal yapısı sarsılmış olan eski bir aşiret yerleşmesidir. Aynı zamanda aşiret reisi olan toprak ağası kısa süreli bir sürgünden sonra, dönüşünde bütün köy topraklarını kendi adına tapulamayı başardı. 1950'lere kadar topraklar, köyde yaşayan her ailenin aşağı yukarı eşit büyüklükte parçaları işlediği ortakçılık yöntemiyle işleniyordu. Genellikle ürünün %80'ine dek çıkabilen 'ayni rant'a, ağanın topraklarında "angarya" türü bir çalışma da ekleniyordu. 1950'lerin başlarında ticarileşmenin yayılması ve yeni ekim alanlarının açılmaya başlamasıyla birlikte, ağa daha önce köyün ortak malı olan merayı kendi özel mülküne kattı. Aynı zamanda traktör kullanımının başlamasıyla birlikte, emek-rant ilişkisi ortadan kalkmaya yüz tuttu. Tarla açma akımlarının ilki, 1950'lerin son dönemine rastlar. Ağanın ortakçılara verdiği toprak miktarını azaltması bir bölüm ailenin de köyü

terketmek zorunda kalmasıyla sonuçlandı.

"Makineleşme, toprak kapatmaları ve ağa ile köylü arasındaki çelişkiler 1960'larda artan bir ivme kazandı. Çelişkilere karşın, ağa yavaş yavaş toprakları ele geçirmeyi başardı. Günümüzde 12 traktörü ve 2 biçerdöveri olan ağa köyün bütün topraklarını kendi çiftliği içine katmaktadır. Bununla birlikte çelişkiler o derece yoğunlaşmıştır ki, ağa zor kullanmakta, buna karşın aileler köyü hemen terketmemektedirler. Öyle ki, ailelerin göç etmelerini sağlayabilmek için ağa, önemli miktarda para ödemek zorunda kalmaktadır. Nitekim, 1979'da 20 aile bu yolu seçmiştir. Ağa, köyde kalan ailelerden, kendisi için zararlı bulduğu ve köyden gitmelerini istediği 50'sine toprak kiralamayı reddetmiştir. Bunların dışında kalan öteki aileler ancak geçimlerini sağlayabilecek büyüklükte toprak kiralayabilmekte ve ürünün %10'unu ağaya "aynı rant" olarak vermektedirler. Ağa 30 aileyi de şoför, tamirci, hizmetçi olarak sürekli yanında çalıştırmaktadır."

"Bu derecede makineleşme ve kapitalistleşme oldukça yenidir. Ağa ancak 1976 yılında bir sulama projesine yatırım yapmıştır. Böylece, her ne kadar teknolojik değişim tamamlanmışsa da, henüz kapatılabilecek hayli toprak vardır."

"Ağa, yavaş yavaş bütün ve pamuğa kaymaktaysa da, hala büyük ölçüde tahıl ekmektedir. Mevsimlik işçi kullanımını gerektiren bu tür emek-yoğun ürünlere kaymak, ağanın topraklarına el koyamadığı ailelerle yeni sorunlar yaratacağı kuşkusuz."(6)

Keyder'in belirlemelerini aklımızda tutarak bir de İ.Cem'in, İ.Beşikçi ve N.Yalman'ın düşüncelerine yer vererek, tarımımızda makinalaşmanın doğurduğu karakteristik sonuçlar konusunda söylediklerine bakalım:

"Doğu'da (...) makineleşmenin zorladığı değişim Batı'yla kıyaslanmayacak kadar önemlidir. Bu önem farkı, bölgenin tarımsal özelliklerinden doğmaktadır:

"Bir traktörün işinden ettiği insan sayısı yapılan ziraatin çeşidine göre değişmekte, traktör, genellikle 10 ile 50 köylünün yerini almaktadır. Sulu ziraatin yapıldığı bölgelerde bu rakam düşüken, kuru ziraat bölgelerinde yükselmektedir. Doğu genellikle kuru hem de çok kuru bir ziraate sahnedir. Dolayısıyla, makineleşmenin yolaçtığı işsizlik ve yoksulluk Doğu Anadolu'da Batı'yla kıyaslanmayacak ölçüde büyümektedir. (...) Toprak sahiplerinin kazançları çok büyüktür, hiçbir güçlükle karşılaşmadan 5.000 dönüm ekerlerse büyük harcamalar yapmaksızın ve ürünü çiftçilerle paylaşmaksızın buğdaydan 350 bin lira kazanabilirler.

"Köye traktörün girmesi köylüler açısından büyük bir yıkımdır. Traktörün girdiği köylerde köylüler büyük bir paniğe kapılmakta ve traktör sahibini köyden atmaya çalışmaktadırlar."(7)

N.Yalman, İ.Beşikçi, İ.Cem ve özellikle Ç.Keyder'in söyledikleri, Çizelge 1, Çizelge 8 ve Çizelge 10'daki verilerin biçimlendirdiği gerçeklerle tam bir uygunluk gösteriyor. Tarımımızda makinalaşmanın köylülüğün mülksüzleştirilmesiyle "at başı" yürüdüğünü tartışmasız bir şekilde ortaya koyuyor. Öyle ki, makineler, küçük üreticileri gündelikçiler, ücretli işçiler ve çoğunlukla işsizler haline getirmekle kalmıyor; aynı zamanda daha önceleri büyük işletmelerin birer parçası durumunda olan orta köylülüğü de temelden sarsıyor. İleride değişik boyutlarıyla irdeleyeceğimiz emek-hizmetinin farklı

biçimlerini, değişime uğrattıyor ve tedricen yok ediyor. Bunun ne anlama geldiğini ise, V.İ.Lenin şöyle açıklıyor:

"Bir toprak beyi, bir makina ya da gelişmiş bir alet kullandığı zaman, (kendisi için çalışmış olan) köylünün aletleri yerine, kendilerininkini kor; dolayısıyla da emek-hizmetinden, kapitalist çiftlik sistemine geçmiş olur. Tarım makinelerinin yaygınlaşması, emek-hizmetinin kapitalizm tarafından yok edilmesi anlamına gelir. Kuşkusuz, örneğin, toprak kiraya verirken, bir biçerde ya da harman makinesinde vb. günlük çalışma biçiminde emek-hizmeti sunulması koşulu öne sürülebilir ('A Köyünde bu, ürünün %10'unun 'aynı rant' olarak ağaya ödenmesi biçiminde kendisini gösteriyor-YF), ama bu, ikinci tipte emek-hizmeti, köylüyü bir gündelikçi haline getiren emek hizmeti olacaktır. Dolayısıyla bu tür 'istisnalar', özel toprak sahiplerine ait çiftliklerde gelişmiş alet kullanmaya başlanmasının, bağımlı köylüyü bir ücretli işçi haline dönüştüreceği yolundaki genel kuralı tanıtlamaya yarar. (...) Toprak beyine ait çiftliğin kendi aletlerini edinmesi, kaçınılmaz olarak, emek-hizmetiyle geçim araçlarını sağlayan orta köylülüğün temellerinin sarsılmasına yol açar."(8)

İkincisi, makinalaşma, kapitalizm için bir içpazar yaratıyor. Bu hem, makina-onarım ve tamir atölyeleri için bir pazar; hem de makinaların gereksinim duyduğu işgücü için bir pazar olmuş oluyor. "A Köyü" bunun canlı bir örneğini sergiliyor. Ancak Kürdistan'daki kapitalizmin sömürgeci metropolün çıkarlarına uyarlanması ve **gelişme özellikleri**, onun, makinalaşmanın ücretli işçiler için yarattığı taleplerle mülksüzleştirilen geniş yığınlar arasında asgari "bir denge kurması"na olanak vermiyor. Kırlarda biriken işsizler ordusunu, şehirler bile istihdam edemiyor. Daha doğrusu geçici de olsa onları oyalayamıyor. Kürdistan şehirlerine ve metropole göç ise, başlı başına sorun oluyor. Kısaca makinalaşmanın yarattığı sorunlar çığ gibi büyüyor. Ve bizzatihi büyük toprak sahiplerini tehdit ediyor. "A Köyü"nde ağanın, mülksüzleştirdiği köylülere, göç etmeleri için büyük miktarda para ödemek zorunda kalması; ancak buna rağmen köylülerin çoğunluğunu "ikna"(!) edememesi bunu gösteriyor.

Makinalaşmanın diğer önemli bir sonucu, ormanların ve özellikle meraların tahribi ve yağmalanması biçiminde kendisini gösteriyor. Ne var ki, bu konuya ilişkin somut veriler yok elimizde... Ancak ekili alanlarda görülen büyük artışlara bakarak belli bir fikir edinmek mümkündür. Örneğin 1950-1980 yılları arasında, sadece ana ürünlerin ekildiği alanlarda 2.6 kat artış olmuştur. (Bak, Bölüm II) Toplam ekilebilir alanlar dikkate alınırsa, sözkonusu artış daha da yükselecektir. Ki bunda, meraların tahribi belirleyicidir.

Meraların kapatılması ve tahribi de, esas olarak büyük toprak sahiplerince yürütülüyor. Meraların kapatılmasında sömürgeciliğin koyduğu "yasalar", bütünüyle işbirlikçi toprak ağaları ve kır egemenleri lehine işliyor. Ayrıca buna her türlü hile ve zorbalık eşlik ediyor. Öyle ki, "Bir kaza tahrirat katibi, 5917 sayılı kanuna göre, koca bir merayı, yüzlerce vatandaşın hakkını, nüfuzlu bir kimseye intikal ettirebiliyor."(9) Bu ve benzer yollarla kapatılan meralar, traktör akınıyla tahrip edildi, ediliyor. Meraların böylesine pervasızca tahribi, ülkemiz tarımında önemli bir yer tutan hayvancılığı

derinden etkiliyor. Özellikle ilkel hayvan yetiştiriciliğine dayalı küçük ve orta köylü işletmelerini yıkımla yüz yüze getiriyor. Bitki örtüsünü zayıflatıyor. Erozyon tehlikesini artırıyor.

Diğer yandan makinalaşma, kapitalizmin tarımımıza "özgü" gelişme özelliklerine rağmen, üretimi yoğunlaştırıyor. Ama bu ve daha ileri bir sömürü düzenine geçişin yarattığı değişimler, makinalaşmanın önemli ölçüde kaynaklık ettiği köylülüğün yıkımı sürecinin özünü değiştirmeye yetmiyor.

B- TİCARİ TARIMIN BÜYÜMESİ

Tarımda kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, ticari tarım alanı genişler. Ekim alanları farklılaşır. Pazar için üretim artar. Ve ticari tarım, uzmanlaşma biçiminde kendisini gösterir. Ancak ticari tarımın büyümesinde, bu olguları, yerli yerine oturtmak büyük önem taşır. Örneğin tarım alanının kullanılmasında meydana gelen değişimler, önemlidir. Ama bazı akıl fukaralarının yaptığı gibi toplam ekili alanlara ilişkin verileri esas alarak, ticari tarımdaki büyümenin boyutlarını tespit etmenin olanağı yoktur.

Sorunu daha da somutlaştırmak için, tarım alanının kullanılmasında meydana gelen değişimlere bakalım:(Çizelge-11)

Çizelge-11

Kürdistan'da tarım alanının kullanılmasına göre dağılım (Hektar)

Yıl.	Tahıl	Baklagil.	Sınai Bit.	Yağ. Toh.	Yum. Bit.	Yem. Bit.	Sebzelik
1970	3.219.012	170.588	79.997	3.878	38.949	53.566	100.915
1980	3.077.568	263.194	151.492	18.504	38.476	82.561	112.258

1- Rakamlar, 19 ilin toplamını gösteriyor.

2- Çizelgenin hazırlanmasında, Y. Ansiklopedisi, DİE ilgili yıllar Tarımsal Yapı ve Üretim istatistiklerinden yararlanıldı.

Görüldüğü gibi (Çizelge 11'de), tahıl ekim alanları eksilirken, sınai ve yem bitkilerinin, baklagillerin ve sebzelerin üretildiği alanlar hızla genişliyor. Ayrıca buna, çizelgede gösterilemeyen meyve üretim alanlarındaki artışı da eklemek gerekiyor. Fakat bütün bunlara rağmen sözkonusu veriler, ticari tarımdaki gerçek büyümeyi ifade etmeye yetmiyor. Çünkü çizelge 11'deki veriler, tarımsal üretim alanlarına ilişkin toplam verilerdir. Toplam veriler ise, tarımdaki uzmanlaşmayı gizler ve farklı ekim alanlarının özel niteliklerini ortadan kaldırır. Diğer bir deyimle, kapitalizmin, bir bölgede, kırsal iktisadın bir yönünü, başka bir bölgede ise, diğer bir yönünü kendisine tabi kılıp geliştirmesi olayını gözlerden uzaklaştırır.(10) Örneğin, 151.492 hektar olan sınai bitki alanının yarısı Kürdistan'ın sadece 5 ilinde, yem bitkilerinin ekildiği alanın yaklaşık dörtte-üçü Erzurum, Kars, Van, Ağrı ve Muş illerinde, baklagiller için kullanılan alanın

üçte-ikisi Antep, Maraş, Mardin ve Urfa'da işleniyor. Ve sadece bu bile, sözünü ettiğimiz yaklaşımın isabetsizliğini sergilemeye yetiyor.

Kaldı ki, çizelge 11'e bağlı kalarak yaptığımız bu basit sınıflandırma, ticari tarımdaki büyümenin boyutlarını tam olarak kavramamıza yetmiyor. Çünkü tarımın bu belirgin özelliği, ticari tarımın büyümesinde, çeşitli biçimlerde kendisini gösterir. Örneğin, "yalnızca bir durumda bir pazar ürünüde uzmanlaşırken, bir başka durumda, bir başka pazar ürünüde uzmanlaşır, tarımın bütün diğer yönleri bu **baş ürüne** (yani pazara) uydurulur."(11) Kısaca belirtmek gerekirse, ticari tarım biçimleri, sadece farklı bölgelere göre değil, değişik illere, hatta çiftliklere göre değişiyor. Bu nedenle, ticari tarımdaki büyümenin boyutlarını tesbite çalışırken, tarım alanının kullanımına ait toplam verilere değil, farklı ekim alanlarının özelliklerini ve baş ürünü esas alan verilere bakmak gerekiyor: (Çizelge 12)

Çizelge 12

Baş ürüne göre ana ürünlerin üretim miktarları (Ton)

Kürdistan	Buğday	Arpa	Baklagil	Yum. Bit.	San. Bit.	Üzüm	Sebzeler
1. Böl. Ort.	146.242	52.629	17.212	68.586	149.259	37.370	49.132
2. Böl. Ort.	310.815	78.793	24.837	41.411	33.392	268.927	221.218
3.Böl. Ort.	111.184	32.773	2.604	13.871	64.051	3.789	29.149
4.Böl. Ort.	104.175	24.465	8.037	5.886	7.454	16.409	35.131

(*) Üzüm, ikinci bölgenin bazı illerinde baş ürün olduğu için alındı.

(**) Üçüncü bölgede ortalama baş ürünü, 150.583 ton yıllık ortalama üretimle süt oluşturuyor. süt üretimine ayrıca değineceğiz.

1- Veriler, 1978-1979-1980 ortalamaları olup Kürdistan'ın 19 ilini kapsıyor. Ancak bazı ürünlere ait veriler, sadece 1980 yılına aittir.

2- Bölgeler, çizelgedeki sıraya göre, 5, 5, 3, 6 ili kapsıyor.

3- Çizelge, Y. Ansiklopedisi, DİE ilgili yıllar Tarımsal Yapı ve Üretim istatistiklerinden yararlanılarak hazırlandı.

Baş ürünü esas alan ve fakat diğer ana ürünleri de dikkatle gözönünde bulunduran çizelge 12'deki sınıflandırmanın göstergelerine bakıldığında, Kürdistan'da temel tarımsal bir ürün olan ve ekim alanı itibariyle en geniş alanı kapsayan buğday, yıllık ortalama üretim miktarına göre sadece dördüncü bölgede baş ürün; birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerde ise ikincil ürün durumundadır. Buna karşı, birinci bölgede 146.336 tonluk yıllık ortalama üretimle sanayi bitkilerinden şeker pancarı, ikinci bölgede üzüm ve değişik sebze türleri ve üçüncü bölgede de süt üretimi baş sırayı alıyorlar. Ancak ikinci bölgeye ilişkin bir noktayı açıklığa kavuşturmakta yarar var. Çizelgede de görüldüğü gibi bu bölgede, ortalama miktar itibariyle buğday üretimi, bölgenin diğer ürünlerinin ayrı ayrı miktarlarından fazla görünüyor. Fakat gerçekte durum çok daha değişik. Söz konusu bölge, bir bakıma önemli bir buğday üretim alanı olmakla birlikte; bölge kapsamına alınan illerin bazılarında sebze üretimi ve diğer bazılarında üzüm ve bunun yanısıra çizelgede gösterilemeyen kaysı, antepfıstığı vb. meyveler baş ürün durumundadır. Ve

bölgenin toplam sebze ve meyve üretimi ortalaması, yine bu bölgede üretilen toplam tahıl miktarının yaklaşık iki katıdır. Meyvelerden özellikle üzümün seçilmesinin önemli bir nedeni de, onun içki sanayiinde kullanılan temel bir ürün olmasıdır. Ayrıca birinci ve ikinci bölgede yumru bitkilerin, üçüncü bölgede yine şeker pancarının, yıllık ortalama tarımsal üretim içinde önemli yerler tuttuklarını, aynı çizelgede de görmek mümkündür.

Diğer yandan çizelge 12, tartışma konumuza büyük ölçüde ışık tutmakla birlikte, Kürdistan'daki ticari tarımın büyüme hızını, tam anlamıyla yansıtmıyor. Bu bakımdan, ticari tarımın büyüme hızını tesbit etmek, başka bir ifade ile konumuzun nirengi noktalarını yakalayabilmek için, bir kez daha çizelge 4'ün sergilediği sonuçları anımsamak gerekir. Hem bu, ticari tarımdaki uzmanlaşma olayını daha iyi kavramamız için de gereklidir. Çünkü ticari tarımın büyüme hızı, uzmanlaşma olayının özünü açıklar.

Artış oranı itibariyle baş ürün esasına göre Kürdistan illerinin (18 il) 5 ayrı grup halinde incelendiği çizelge 4'de, 1950-1980 yılları arasında temel tarımsal ürünler olan buğday ve arpa ortalama olarak, sırasıyla %46.9, %35.6 oranında bir artış gösterirken; aynı yıllar arasında A grubu illerinde baş ürün olan yumru bitkisi soğan %287.8, B grubu illerinde yine diğer bir yumru bitkisi olan Patates % 332.8, C grubu illerinde şeker pancarı %446.9 ve D grubu illerinde de Pamuk %245.1 oranında çok yüksek artışlar gösteriyorlar. Ve temel bir ürün olan buğday, ancak E grubu illerinde %32.1'lik bir artışla baş ürün olabiliyor. (Bak. çizelge 4) Toplam ekili alanlar bakımından "kuru ziraat'ın egemen olduğu ülkemiz tarımında, elde ettiğimiz bu verileri küçümsemek, ya da sözkonusu verilerin yansıttığı uzmanlaşmayı görmezlikten gelmek mümkün değildir."

TİCARİ TARIMIN BÜYÜMESİNDE HAYVANCILIĞIN YERİ

Tarımımızda kapitalizmin gelişmesinde hayvancılık, önemli bir yere sahiptir. Çünkü hayvancılık, hayvansal ürünler ve özellikle süt üreticiliği, sermayenin tarıma girişini teşvik eden önemli alanlardan biridir. Ancak hayvancılık sektörünün çekiciliğine, bu alandaki azgın sömürüye ve değişmelere rağmen, bu konuda da, yaşamın gerçeklerine karşı "direnenler", soyut ve kof iddialarda bulunanlar var. Örneğin A.Taş'ın, şu "tesbiti", bu bakımdan ilginçtir:

"Kürdistan'da hayvancılık potansiyeli oldukça büyüktür. Ancak hayvancılık atadan kalma ilkel yöntemlerle yapılmaktan henüz kurtulamamış. Hayvanların beslenmesi, barınması, hastalıklardan korunma ve tedavisi eski (yani 'atadan kalma'-YF) usullere göre yapılıyor."

"Kürdistan'da süt, peynir ve yağ üretimi geleneksel yöntemlere göre ve aile ekonomisi çerçevesinde yapılıyor. Aileler, esas olarak kendi geçimlerini sağlamak düşüncesiyle hayvan beslediklerinden süt satışına yönelmiş değiller. Kapitalist nitelikte süt üretimi amacına dayalı hayvan besiciliğinin toplam hayvancılık içerisinde kapsadığı pay oldukça düşüktür."(12)

KÜRDİSTANDA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

A.Taş'ın döktüğü incilerin haddi hesabı yok. bunun için yukarıya aktardığımız pasajlarla yetiniyoruz. Kaldı ki, amacımız A.Taş ve onun gibilerinin, döktükleri incileri ayıklamak değil; kapitalist karakter kazanan bu alandaki değişimleri bilince çıkarmaktır. Zaten bu, A.Taş'ın çarpıtmalarını kendiliğinden açığa çıkaracaktır. Bu nedenle, A.Taş'ın "belirlemeleri"ni aklımızda tutarak, ticari tarımın büyümesinde hayvansal üretimin rolünü ve işlevini kavramaya çalışacağız.

Bilindiği gibi tarımda kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak, gübre için çiftlik hayvancılığından, süt ve süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına doğru belirgin bir geçiş olur. Ve bunun sonucu olarak, **büyükbaş hayvan yetiştiriciliği gelişir**; süt üretimi artar, yem bitkilerinin üretimi ve hayvansal ürünlerin teknik işlenmesi önem kazanır.(13) Kısaca ticari çiftlik hayvancılığı egemen hale gelir. İşte Kürdistan'da hayvancılık sektörüne damgasını vuran böyle bir süreçtir. Bunu, yetiştirilen hayvan cinslerine göre süt üretimindeki artışta görmek mümkündür: (Çizelge 13)

Çizelge 13

Kürdistan'da hayvan cinslerine ve yıllara göre süt üretimi (Ton)

Hay. Cin. Gö. Süt Üretimi	1960 (*)	1970 (**)	1980
Kılkeçi sütü	232.605 (**)	197.090(**)	252.545
Koyun sütü	242.592	276.820	382.295
İnek sütü	654.449	745.425	1.214.965
Top. üretim	1.189.119	1.298.867	2.071.620

(*) Veriler, 17 ildeki toplam üretimi gösteriyor.

(**) Kılkeçi süt üretimine ilişkin rakamlar, 16 ile aittir.

1- Çizelge, Y. Ansiklopedisi, DIE ilgili yıllar Tarımsal Yapı ve Üretim istatistiklerinden yararlanılarak hazırlandı.

Çizelge 13'deki verilerin sergilediği sonuçları irdelemeden önce, hayvancılığın gelişimini derinden etkileyen ağır sömürüye ve özellikle **meraların tahribi** olayına parmak basmak gerekir. Çünkü çizelge 13'de, süt üretimine esas alınan yıllar, aynı zamanda Kürdistan'da sömürünün yoğunlaştığı ve daha da önemlisi meraların hunharca tahrip edildiği yıllardır. Ve bu durumun, hayvancılığın gelişimini, hayvansal ürünlerin artışını etkilemesi, hatta bir yönüyle üretim artış hızını geriye çekmesi kaçınılmazdır. 1950-1970 yılları arasında Türkiye (Kürdistan dahil)'de, hayvansal ürünlerin, toplam tarımsal ürünler içindeki payının %7 oranında düşmesi, bu bakımdan somut bir örnektir. (14) Ve bunda belirleyici olan, meraların aşırı derecede tahrip edilmesi ve yem üretimi, besicilik vb. alanlardaki değişimin bunu karşılayabilecek düzeyde bir gelişme göstermemesidir. Kaldı ki, yine bu yıllarda Kürdistan'da meraların tahribi çok daha yoğun olmuştur.

İşte çizelge 13'ü, herşeyden önce bu bağlamda ele almak gerekir. Çünkü 1960 ve 1970 yılları arasında, Kürdistan'daki süt üretiminde ciddi bir artışın görülmemesinin asıl

nedeni budur. Yani hayvan yetiştiriciliğinde değişik türlerin denenmesi, yem üretimi ve besicilik alanındaki gelişme, meraların aşırı tahribi ve ağır sömürünün ters yönde işleyen etkisini kıramamış ya da aşamamıştır. Ancak yine bu yıllar arasında, süt üretiminin çok sınırlı bir artış göstermesi bile, Kürdistan'da gübre için çiftlik hayvancılığından süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına yavaş da olsa belli bir geçişin olduğu anlamına gelir. Aksi halde toplam süt üretiminde aşırı bir düşüşün olması gerekirdi.

1970 ve 1980 yıllarını kapsayan döneme gelince, bu dönem, çok daha ileri bir değişmeye sahne oluyor. Öyle ki, hızını kaybetmeden devam eden meraların tahribine ve derinleşen sömürüye karşın ticari çiftlik hayvancılığının kaydettiği gelişme, üretimi doğrudan doğruya düşüren sözkonusu faktörleri dengelemekle kalmıyor; değişim sürecine damgasını vuruyor. Toplam süt üretiminde yaklaşık 1 milyon tonluk artışın gözlenmesi de, bir bakıma bunu gösteriyor. hem çizelge 13'de toplam süt üretiminin esas alınması, bu alandaki uzmanlaşmayı da gizliyor. Örneğin 1970 ve 1980 yılları arasında toplam süt üretimindeki artışın %85.2'sini, sadece Erzurum, Kars, Ağrı, Van, Muş ve Elazığ illerinin toplam üretim artışı oluşturuyor. Süt üretiminin özellikle bu bölgelerde yoğunlaşması ise, bir rastlantı değildir. Ayrıca bunu, bu illerin birçoğunun öteden beri geniş bir hayvan potansiyeline sahip olmuş olmalarıyla da izah etmek olanaksızdır. Çünkü süt üretimindeki bu hızlı artış, herşeyden önce modern hayvan yetiştiriciliğinde görülen gelişmenin bir ürünüdür. Bunu, bu illerde yoğun bir biçimde üretilen yem bitkilerinin yanısıra şeker pancarı üretimindeki yoğunlaşmada da görmek mümkündür. Ayrıca Kürdistan'da üretilen toplam şeker pancarının %61'nin yine bu altı ilde üretilmesi de tesadüfi değildir. Tam tersine besicilik, özellikle büyükbaş hayvan besiciliği ve ticari çiftlik hayvancılığındaki uzmanlaşma olayı ile doğrudan bağlantılıdır.(15) Çünkü şeker pancarı küspesi, büyükbaş hayvan besiciliğinde, diğer yem bitkileri yanında son derece önemli bir yer tutuyor. Ve biri, diğerini doğrudan etkiliyor, ya da gelişimini teşvik ediyor. Örneğin sözünü ettiğimiz altı il arasında bulunan Elazığ, 1960'lara kadar, genel olarak hayvan yetiştiriciliği ve özel olarak hayvansal ürünlerin üretimi ve teknik işlenmesi bakımından, Kürdistan'ın geri illerinden biriydi. 1960'lardan sonra bu ildeki şeker pancarı üretiminde görülen hızlı artışla birlikte, büyükbaş hayvan besiciliği de hızla gelişti; 1981-1985 yılları arasında modern besi ahır sayısı 4.000'e ulaştı. Yapılan araştırmaya göre sözkonusu ahırların herbirinde, 100 ve 100'ü aşkın sığır besleniyor.(16)

Diğer yandan, daha önce belirttiğimiz gibi, gübre için çiftlik hayvancılığından süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına geçişin bir başka göstergesi de, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğindeki gelişmedir. Ki bu gelişmeyi, yine çizelge 13'ün verilerinde görmek mümkündür. Örneğin kılkeçi sütü üretiminde, 1960-1980 yılları arasında %8.5'lik bir artış olurken, aynı yıllar arasında koyun sütü üretiminde %57.5 ve inek sütü üretiminde %85.6 gibi büyük artışlar görülüyor. Bu da, büyükbaş hayvan besiciliğinin, süt ve süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına geçişin belirleyici dinamiği olduğunu bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Kaldı ki sözkonusu veriler, bu alandaki gelişmenin hızını ve dinamiklerinin gücünü tam olarak yansıtmıyor. Çünkü çok daha yüksek bir hızla tahrip edilen meralar, toplam süt üretimindeki artış hızını modern çiftlikler aleyhine düşürüyor; üretim artışını belirleyen dinamiklerin gerçek boyutlarını gizliyor. Ne var ki, bu bulgular bile, Kürdistan'da "hayvancılığın atadan kalma ilkel yöntemlerle

yapıldı"ğına, hayvansal ürünler üretiminde "aile ekonomisi çerçevesinde" kalındığına ilişkin iddiaları yerle bir ediyor; ülkede kapitalizm-öncesi döneme tekabül eden gübre için çiftlik hayvancılığında süt, süt ürünleri ve et üretimi için çiftlik hayvancılığına belirgin bir geçişin olduğunu sergilemeye yetiyor. Kuşkusuz bütün bunlar, mera hayvancılığının tümüyle ortadan kalktığı anlamına gelmiyor. Pazar için üretim içindeki payının düşüklüğüne rağmen, mera hayvancılığı, henüz Kürdistan'da yaygındır.

Ayrıca ticari çiftlik hayvancılığının gelişmesinde, hayvansal ürünlerin teknik işlenmesi ve çapı da önemlidir. "Çünkü bu, girişimci çiftlik haline dönüşen ve gelenekle bağlarını koparan tarımda, tam bir devrim olduğunun kanıtıdır." (17) Bu nedenle, öncelikle peynir yapımı, yağ ve et üretimi sanayi çapına bakmak gerekir. (Çizelge-14)

Çizelge-14

Kürdistan'da Hay. Ürünler Üretim Sanayi		
Et ve Bal. kombina.	15	Adet
Süt, Pey. ve Yağ Fabri.	24	"
Yem Fabrikaları	20	"
Hay. Ürünler İşleyen		
Diğer Fabrikalar	18	"

Kaynak: Y. Ansiklopedisi; Kil. Sz., Mart-Haziran-1987

Çizelge 14'de görüldüğü gibi, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve üretimi, Kürdistan'da temel ve yaygın bir sanayi haline gelmiştir. Kaldı ki bu verilere, yine bu alanda üretim faaliyeti içinde bulunan ve fakat çizelge 14'e dahil edilemeyen DESİYAB'ın bazı şirketlerini, hayvansal ürünlerin işlendiği bazı Devlet Üretim Çiftliklerini ve ülkede son derece yaygın olan mandıracılığı da eklemek gerekir.

Kuşkusuz sözkonusu işletmelerde üretilen, süt tozu, tulum, lor, kaşar, gravyer, çeçil, otlu, telleme vb. peynir türleri, tereyağı, et, sucuk, salam, salamura, deri, yün ipliği ve benzeri ürünlerin üretim miktarları da önemlidir. Ve buna ilişkin istatistiki veriler, elimizde yoktur. Ancak üretilen ürünlerin Kürdistan'daki iç pazarın ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp dış pazarlarda da pazarlanmasına, ülkeyi boydan boya etkisi altına alan sanayi işletmelerinin yaygınlığına bakarak, bu alandaki sınıai üretimin çapı hakkında belli bir fikir edinmek mümkündür. Hemen belirtelim ki, bazı süt fabrikaları ve et kombinalarının, düşük üretim kapasitesiyle çalıştığı; dolayısıyla hayvansal ürünler üretimindeki yaygın işletmeciliğin gelişmenin ölçütü sayılamayacağı söylenebilir. Ve özellikle Kürdistan'daki kapitalist gelişme sürecini geri çekmek için kendilerini zorlayanların dayandıkları tezlerden biri de budur. Oysa bu ve benzeri yaklaşımlarda isabet yok. Çünkü herşeyden önce mevcutlar içinde, sözkonusu işletmelerin sayıları oldukça sınırlıdır. İkincisi ve daha önemlisi, böylesi işletmelerin buldukları yörelerde, zaten

hayvancılık genel olarak geri ve ilk madde üretimi düşüktür. Kaldı ki, sermayenin bu alanlara kadar uzanması bile, bir bakıma, süreci geri çekmek isteyen baylarımızın "tez"lerini yadsıyor. Çünkü Kürdistan'ın en ücra köşelerindeki "ilkel" hayvan yetiştiriciliğine dayalı çiftlikleri kapitalist sömürü ağı içine alan sermaye, ya küçük üreticiyi kendisine bağımlı kılıyor, ya da belirli kalitede ürün talep ederek onu pazar dışına, aracı ve tefecinin kucağına itiyor; dolayısıyla köylülüğün farklılaşmasını hızlandırıyor.

Öte yandan, Kürdistan'daki ticari çiftlik hayvancılığında, aracılık ve özellikle yumurta ve et tavukçuluğu da önemli bir yer tutuyor. Örneğin 1970-1980 yılları arasında, Kürdistan'ın 15 ilini esas alan bir hesaplama göre, üretilen tavuk yumurtası adedinde 100 milyonun üzerinde bir artış olmuştur.(18)

ÜRETİM PAZAR İÇİN YAPILIYOR

Ticari tarımın ilerlemesiyle, ürünler metalaşır, pazar için üretim egemen bir hale gelir. Köylülüğün mülksüzleşmesi ve toplumsal işbölümü ile iç içe gelişen bu süreç, kapitalizm için bir içpazar yaratır ve köylülüğün farklılaşmasını hızlandırır. Ancak buraya kadar söylediklerimizle, bu süreci kül halinde irdeleme olanağımız yok. Çünkü bu, bir bütün olarak köylülüğün farklılaşmasını belirleyen olguların ve pazar sorununun bir bir açıklığa kavuşturulmasını gerektiriyor. Bu nedenle biz, konumuzun bu ara başlığı altında, sadece pazar için üretim ile ticari tarımın büyümesi arasındaki doğru orantıyı kavramaya çalışacağız.

Bilindiği gibi, köyün artan ölçüde piyasa ekonomisine açılmasında, çeşitli tarımsal ürünlerin pazarlanma oranları ve pazarlama alanında görülen örgütlenmeler önemlidir. Kürdistan'da üretilen tarımsal ürünlerin pazarlanma oranları ise, bazı ürünlerde görülen ayrıcalıklar dışında genellikle —Kürdistan dahil— Türkiye'deki pazarlama oranlarıyla aynıdır. Dolayısıyla çeşitli tarımsal ürünlerin pazarlanma oranlarını tesbit etmek için, Türkiye geneline ilişkin verileri esas almak mümkündür: (Çizelge-15)

Çizelge- 15

Çeşitli tarımsal ürünlerin pazarlama oranları (.)

Ürün	Oran (%)	Ürün	Oran (%)	Ürün	Oran (%)
Buğday	35	Baklagil	70	Pirinci	85
Arpa	30	Patates	35	Sınai Blt.	100
Et	50	Meyveler	80	Yağ.Toh.	85
T.Eti	35	Sebzeler	85	Soğan	

T. Tar. İş. Ama Farklılaşma, O. Silier; DPT. Kır. Reç. Endeksinden yararlanılarak hazırlandı

Kürdistan'da üretilen tarımsal ürünlerden buğday ve özellikle et, pazarlama oranları itibarıyla, Çizelge 15'deki göstergelerden önemli farklılıklar gösteriyor. Örneğin Türkiye'deki et hayvanlarının %51.9'u Kürdistan'da yetiştiriliyor. Ayrıca Kürdistan'da kişi başına hayvansal üretim miktarı, Türkiye ortalamasının 3.5 katıdır. Ürünlerin yeterince değerlendirilmemesine ve sömürgeci vahşi sömürüye rağmen, yine ülkedeki hayvansal üretimden elde edilen değer, Türkiye ortalamasının 2.6 katıdır.(19) Kürdistan'dan İran, Irak ve Suriye'ye yapılan canlı hayvan kaçakçılığını bir yana bırakarak sadece bu verileri dikkate aldığımızda, Türkiye geneline ilişkin verilerin, Kürdistan'da iç ve dış pazara sürülen et oranının aleyhine işlediğini; yani Kürdistan'daki et üretiminin pazarlama oranını kat kat düşürdüğünü rahatlıkla görebiliriz.

Yine Türkiye ortalaması %35 olan buğdayın pazarlama oranı da, Kürdistan'da pazarlanan buğdayın gerçek oranını yansıtmaktan uzaktır. Çünkü, daha önce gördüğümüz gibi Kürdistan'da toprak temerküzü oranı, Türkiye'dekinden yüksektir. Ve Kürdistan'da pazar için buğday üretenler, esas olarak ekilebilen toprağın ezici bir çoğunluğunu işleyen kapitalist toprak ağaları ve kır burjuvalarıdır. Bu durumun dikkate alınmaması halinde, Türkiye ortalamasının, Kürdistan'da üretilen toplam buğdayın pazarlanan oranını tesbit etmek için, çizelge 1 ve 10'u anımsayarak işletme büyüklüklerine göre buğdayın pazarlama oranına bakmak gerekiyor:(Çizelge-16)

Çizelge - 16

Kür. İşlet.Büyüklüklerine göre Buğdayın pazarlama oranı	
İş. Büy.	%
1-50	11.35
51-100	14.69
101-200	30.61
201-500	31.97
501-1000	50.73
1000-	64.67

Kaynak: DİE. Tar. Say. Sonuçları-1970

200-1000 ve daha fazla dönüm toprağı işleyen işletmelerin, işlenen toprağın %71'ini işlediği dikkate alınır, Kürdistan'da pazarlanan buğday oranının, çizelge 16'da elde edilen verilerin ortalamasından çok daha yüksek olduğu, ve toplam üretimin yaklaşık yarısının pazarlandığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Diğer yandan, tarımsal üretimde pazar için üretimin artan önemini, sömürgeciliğin derinleşen "müdahaleciliğine" rağmen, üretim ve pazarlama alanında faaliyet gösteren örgütlenmelerin gelişmesinde de görmek mümkündür. Örneğin, TMO, EBK, SEK, TŞFAŞ, TEKEL ve benzeri sömürgeci devlet tekellerinin piyasa ekonomisi üzerindeki sıkı kontrol ve denetimlerine karşın, Malatya hariç Kürdistan'ın 18 ilinde, tarımsal

üretim ve pazarlama faaliyeti içinde bulunan 993 Köy Kalkınma Kooperatifi, 235 Tarım Kredi Kooperatifi, 150 Tarım Satış Kooperatifi ve bunların bağlı oldukları kooperatif birlikleri var. Ayrıca Pancar İstihsal, Su Ürünleri ve Hayvancılık kooperatiflerini saymak gerekir.(20) Ancak sözkonusu kooperatiflerden bazılarının, faal olmadığı ya da sınırlı bir faaliyet gösterebildiği söylenebilir. Bu doğrudur. Özellikle bazı Köy Kalkınma Kooperatifleri bu durumdadır. Ne ki bunların da sayıları sınırlıdır ve bir bakıma, sömürgeci tekellerin ekonomik baskı ve terörüne karşı tarım üreticilerinin belirli bir "direnişini" simgeleyen kooperatifçiliğin üretim ve pazarlama alanındaki anlam ve önemini yadsımaya gerekçe yapılamaz. Örneğin Güneydoğu Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, sadece bakliyat üretiminin %80'ini yurtdışında pazarlıyor.(21)

Çeşitli tarım ürünlerinin pazarlama oranlarına, bu alandaki örgütlenmelere ve tekellerin yoğun sömürüsüne ilişkin veriler, Kürdistan'da pazar için üretimin hakimiyetini, tartışmasız bir biçimde ortaya koyuyor. Ayrıca pazar için üretimin gelişkinliği, çeşitli tarım alanları, çeşitli çiftlikler ve çeşitli tarım ürünlerinin üretiminde görülen uzmanlaşma olayı ile tam bir uygunluk gösteriyor. Bu da, ticari tarımın ilerlemesini hızlandırıyor. Ticari tarımın ilerlemesi ise, alt köylü gruplarının durumunu kötüleştiriyor ve onları, bütünüyle, çiftçilerin saflarından atıyor.(22)

C. TOPRAK MÜLKİYETİ VE KÖYLÜLÜĞÜN FARKLILAŞMASI

Köylülüğün farklılaşmasında, tarımdaki makinalaşma ve ticari tarımdaki büyümenin yanısıra, topraktaki mülkiyet ilişkileri de önemli bir yer tutar. Kürdistan'da, kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak toprak mülkiyetinde meydana gelen değişmelerin karakteristik özelliklerine, bu çalışmamızın III. Bölümünde değinmiştik. Burada, toprak mülkiyeti ile köylülüğün farklılaşması arasındaki ilişkiyi esas alarak, kırdaki yapıyı irdelemeye çalışacağız. Ancak mülk sahibi köylülüğü sınıflandırmadan önce, kırsal kesimdeki topraksızların durumunu incelemek gerekir:

Çizelge - 17

Bölgeler	Top. Cif. Ai. Sayısı	Kürdistan Köylerinde Topraksız Aile Sayısı			
		Hiç toprağı olmayan aileler			
		Ortakçı	Kiracı	Tar. İşçisi	Toplam
K.Doğu	292.856	4980	1146	79.822	85.948
G. Doğu	323.845	26.855	4019	102.015	132.889
O. Doğu	333.925	8.891	1076	104.366	114.333
Toplam	950.626	40.729	6241	286.203	333.170

Kaynak: O. Özgür, Tür. Kapitalizmin Gelişmesi, s. 128

Görüldüğü gibi topraksız aileler, toplam çiftçi ailelerinin üçte-birini aşıyor. Tarım işçileri ise, toplam çiftçi ailelerinin %30.1'ini, topraksız ailelerin de % 85.9'unu oluşturuyor. Hem sözkonusu veriler, önemli bir gösterge olmakla birlikte, tarım işçileri ve topraksız köylülüğün günümüzdeki sayısal durumunu göstermekten uzaktır. Çünkü,

1960 yılı sonlarında yapılan Köy Envanter Etüdlerine göre, topraksız ailelerin toplam çiftçi aileleri içindeki oranı, Urfa'da % 53.7, Diyarbakır'da % 46.8, Hakkari'de % 45 ve Siirt'te % 42 dir. (23) Yine 1981 yılı verilerine dayandırılan hesaplarda, Kürdistan kırlarındaki topraksız ailelerin toplam çiftçi aileleri içindeki oranı, % 42'dir. Hızlı topraksızlaşma ise, tarım proletaryasının saflarını genişletiyor; "sürekli tarım işçisi grupları yaratan sürece" yeni boyutlar kazandırıyor ve köylülüğün farklılaşmasını çabuklaştırıyor.

Açık ki bu sadece sorunun bir yönüdür. Kürdistan kırlarındaki farklılaşmanın gerçek boyutlarını tesbit edebilmek için, bir de toprak sahibi köylülüğün yapısına bakmak gerekir:

Çizelge - 18

Kürdistan'da Toprak Sahibi Köylülüğün Durumu

Sah. Ol. top. diil. (Dönüm)	Top. Mül. Gör. Köy. Yak. Sın.	Aile Yüz.	Top. Yüzdesi
0-50	Yoksul Köylülük	72.7	28.2
51-100	K. Üreticiler ve Ort. Köylülük	15.0	19.9
101-200	Zengin Köylülük (Kır Buruvazisi)	8.4	22.0
200-	Büyük Toprak Sahipleri	3.9	30.0

Sınıflandırmada, I. Börtüçene'nin verileri esas alındı.

Demek ki, tarım işçileri ve "topraksız kır proleterleri"nin yanında, toprak sahibi her 100 köylü ailesinin 72.7'sini yoksul köylüler oluşturuyor. Yine bunlar, her 100 dönüm toprağın ancak 28.2'sini sahip olarak işleyebiliyorlar. Dahası, (1-20) dönüm toprağa sahip olan aileler, her 100 dönüm toprağın sadece ve sadece 6 dönümüne sahiplik ediyor ve toprak sahibi her 100 ailenin 35.4'ünü oluşturuyorlar. Bu verili durum, yoksul köylülerin, sahip oldukları toprak parçalarını işleyerek geçimlerini temin edemediklerini; aksine ek bir iş, bir uğraş bulmak zorunda olduklarını bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Bu uğraş ise, yer yer marabacılık, yarıcılık, ortakçılık, kiracılık ve gündelikçilik; yer yer de zanaatçılık, mevsim işçiliği ve tarım dışı başka işlerde çalışmak biçimlerinde kendisini gösteriyor. Bu da, yoksul köylülüğü, mülk sahibi köylülüğün diğer kesimlerinden kalın çizgilerle ayırmamızı zorunlu kılıyor.

Diğer yandan, toprak sahibi her 100 ailenin 15'ini, küçük üreticiler ve orta köylüler oluşturuyor ve her iki grup, ancak toprağın % 19.9'unu sahip olarak işleyebiliyorlar. Küçük üreticiler ve orta köylülük, sınıfsal yapıları itibarıyla farklı özellikler gösteren ayrı kategorilerdir. Küçük üreticiler, işgücü kiralamayan, kendi aile bireyleriyle sahip oldukları ya da kiraladıkları toprak parçaları üzerinde üretim yapan küçük tarım üreticileridir. Sermaye biriktirme şansları yoktur. Emekçi karakterlerinden

ötürü proletaryanın mücadelesine yakınlık duyarlar. Buna karşın orta köylülük, yapısında angarya iktisadının taşıyıcılığını yapar. Ağırlıklı olarak "kendi aletlerine sahip"tir. Sahip olduğu ya da kiraladığı toprağı, kendi araçlarıyla işler. Sınırlı da olsa (Ki, Kürdistan gerçeğinde sınırlıdır), işgücüne baş vurur. Bu ve büyük toprak sahiplerinin yüksek kira talepleri artı taban fiyatı ve kredi politikası, orta köylülüğü, alt köylü gruplarının mücadelesine yakınlaştırıyor. Ne ki mevsim normallerine göre orta köylü işletmelerinin sınırlı da olsa kazanç, sağlamaları ve ender de olsa işçi çalıştırmaları, orta köylülüğü, proletaryanın ve tarım emekçilerinin mücadelesine uzaklaştırıyor. Bu yapıdan dolayı orta köylülük, ikili bir sınıfsal karakter arz ediyor. Ancak daha önce çizelge 1'de ve şimdi de çizelge 18'de gördüğümüz gibi, toprak temerküzü ve hızlı makinalaşma, küçük üreticileri mülksüzleştirip topraktan atarken; orta köylülüğün de temellerini sarsıyor. Onu çözülme süreciyle karşı karşıya getiriyor. Hem de, yoksul köylülük ve küçük tarım üreticilerinin aksine ağırlıklı olarak makina gücüne başvurmasına rağmen..(24)

Kürdistan köylülüğünün üst kategorilerini, zengin köylülük (kır burjuvazi) ve büyük toprak sahipleri oluşturuyorlar. Toprak sahibi ailelerin % 8.4'ünü oluşturan kır burjuvazisi, toprağın % 22'sini sahip olarak işliyor. Ayrıca toprak kiralama, köylülüğün bu kesiminde yaygındır. Esas olarak pazar için üretim yapan kır burjuvazisi, ücretli işçi ya da mevsimlik işçi çalıştırır; modern tarım araçlarıyla üretim yapar. (Bak. çizelge-8) Büyük toprak sahipleri ve onların müttefikleri finans-kapitalle çıkar çatışması içindedir. Tarım girdileri ve kredi sağlamada, sözkonusu ittifakın; toprak kiralamada da büyük toprak sahiplerinin baskı ve tahakümü ile karşı karşıyadır. Dahası, kır burjuvazisi, ürettiği ürünlerin pazarlanmasında da aynı ittifakın engellerini karşısında bulur. Bu nedenlerden ötürü de, ulusal pazara hakim olmak ister. Toprağın % 30'unu elinde bulunduran **büyük toprak sahibi azınlık** ise, kırdaki gelişme karşısında **frenleyici** bir işlevi görüyor; tarımsal faaliyet alanında, işçi, mevsimlik işçi çalıştırmanın yanında yarıcılığı, ortaklığı ve özellikle marabacılığı tercih ediyor. **Ağırlıklı** olarak modern araçlarla üretim yapıyor. Modernizasyonu uzun vadeli çıkarlarıyla uyum içinde tutmak için azami çaba sarfediyor. Finans-kapitalin Kürdistan kırlarındaki "en güçlü" dayanağıdır. Pazar için üretim yapıyor. Kırdaki proleterleşme olayından tedirginlik duyuyor.

Ne var ki, sınıflandırmada esas aldığımız ölçüler, somut durumu tam olarak yansıtmıyor. Çünkü çizelge 18'deki ölçüler, Kürdistan kırlarındaki proleterleşme olayını önemli ölçülerde açıklığa kavuştururken; küçük üreticilerle orta köylülüğü ve özellikle kır burjuvazisi ile büyük toprak sahipliğini, daha gerçekçi çizgilerle birbirinden ayırmaya el vermiyor. Örneğin, çizelge 1'deki toprak dilimlerine ilişkin ölçüler (Y. Köylülük: 0-50; K. Üreticiler: 51-100; O. Köylülük: 101-200; K. Burjuvazisi: 201-500; B. Toprak Sahipleri: 500 ve daha yukarı.) temel alınsaydı, varılacak sonuçlar daha gerçekçi olacaktı. Ayrıca böylece küçük üreticilerin yoksul köylülüğe yaklaşan sınıfsal yapılarını ve orta köylülüğün sarsılmakta olan durumunu daha iyi kavramak ve kır burjuvazisi ile büyük toprak sahipleri arasında belirginleşen kalın çizgileri görmek daha da kolaylaşacaktı. Dahası, alt ve üst köylü grupları arasındaki büyük uçurum daha iyi görülecekti. Bu nedenle, İ. Börtüçene'nin verilerinden çıkarılan sonuçlar, ancak yaklaşık tesbitler olabilir. Fakat, genelde tarım uzmanları ve araştırmacılar tarafından kabul edilen ve tarımımızın karakteristik özelliklerine uygun olan çizelge 1'deki ölçüler dikkate alındığında, elde

ettiğimiz sözkonusu sonuçlar bile Kürdistan kırlarındaki farklılaşmayı belirlemeye yetiyor.

TARIMIMIZDA GÖRÜLEN ANGARYA İKTİSADI KALINTILARI KIRDAKİ FARKLILAŞMANIN KARŞISINA KONULAMAZ

Kürdistan tarımında, kapitalist biçimler, yer yer angarya iktisadının kalıntılarıyla yan yana ve yer yer de iç içe bulunuyor. Öyle ki, çoğu kez para-rantının yanında, aynı-rant ve "emek-hizmeti"ni de görmek mümkündür. Ve bu durum, geçmiş tarımsal sistemimizin izlerini taşıyor. Buna kuşku yok. Ancak angarya iktisadi kalıntılarını fetişleştirerek, dahaı sözkonusu kalıntıları bu sistemin kendisiyle özdeşleştirerek ve ülkemiz tarımındaki kapitalist gelişmenin karakteristik özelliklerini tümüyle gözardı ederek, Kürdistan kırlarındaki farklılaşmanın boyutları yadsınamaz. Ama ne var ki, böyle yeltenişler var ve bunları toprağın işlenme biçimleriyle birlikte irdelemek gerekir. Bakın A. Taş, bu konuda şöyle diyor:

"Kürdistan'da toprak kiralama biçimi esas olarak büyük toprak sahiplerinin topraklarını küçük bölümler halinde köylüye kiralaması şeklindedir. Bu tür kiralama ise, yani büyük mülklerin küçük parçalara bölünmesi ve işletme hakkının köylüye verilmesi biçimindeki kiralama feodal sisteme özgüdür. Toprağın işletme hakkını elde eden ve üretimi gerçekleştiren köylü ailesi, sağladığı ürünün bir bölümünü dolaysız bir biçimde, yani doğrudan doğruya toprak sahibi olan feodale verir."

"Oysa kapitalizmde toprak kiralama başka türdür. Toprak sahibi toprağını ya kendisi, ya da kapitalist çiftçi vasıtasıyla işletir. Ama ister kapitalist çiftçi ile toprak sahibi aynı kişi olsun, isterse kapitalist toprağı kiralamış bulunsun, bunlar toprağı parçalara bölerek dağıtmazlar. Tersine kapitalist işletmecilikte, farklı büyüklükteki topraklar kapitalist tarafından kiralanır."

"Yani kapitalizmde toprak kiralama feodalitede olduğu gibi toprakların parçalara bölünmesi şeklinde değil, aksine küçük işletmelerin birleştirilmesi biçiminde ortaya çıkar."

"Şu kadarını belirtmek gerekir ki, Kürdistan'da toprak kiralayan ve onu ortaklık biçiminde işletenler, esas olarak ücretli işçi çalıştırmak suretiyle üretim yapmıyor, ailece çalışıyorlar." (25)

Her tarımsal gelişme sisteminin, kendine has özellikleri var. Bu özellikler, ayrı ayrı ülkelerin özgül koşullarında farklı biçimlerde kendilerini gösterir; bir önceki tarımsal sistemin izlerini taşırlar. Ekonomik-sosyal yapı tahlillerinde, bu özelliklerin gözardı edilmemesi; aksine önemle dikkate alınması gerekir. Oysa yukarıya aktardığımız pasajlarda görüldüğü gibi. A. Taş, ülkemizdeki tarımsal gelişmenin karakteristik özelliklerini gözardı etmekle kalmıyor; tam tersine yapısal bazı olguları çarpıtarak bir yerlere varmak istiyor. Bu bakımdan, önce A. Taş'ın döktüğü incileri ayıklamak gerekiyor.

Örneğin A. Taş, Kürdistan'daki ortakçılık ve kiracılığın feodal döneme özgü olduğunu söylerken, "büyük mülklerin küçük parçalara bölünerek küçük parçalar halinde köylüye

kiralandığı"nı iddia ediyor ve "belirleme"sini, esas olarak buna dayandırmaya çalışıyor. Kapitalist egemenlik koşullarında bunun, yerini küçük işletmelerin birleştirilmesine bırakması kehanetinde bulunuyor. Ne ki, A. Taş, herşeyden önce, bilinçli çarpıtma ve kelime oyunları ile kendisine teorik "gerçekçe" hazırlamaya çalışıyor. Çünkü Kürdistan'da ortakçı ve kiracıya verilen topraklar ya da bu toprakların "işletme hakları", bir tek mülk parçasının bölünerek küçük parçalar halinde "dağıtılması" biçiminde olmuyor; tersine aynı mülk sahibine ait ve birbirinden uzak toprak parçalarının ayrı ayrı ortakçı ya da "kiracı"ya verilmesi biçiminde kendisini gösteriyor. Hem bu sadece Kürdistan'a özgü bir olay değil, - Kürdistan'da dahil- "Türkiye tarımı"nın yapısal bir özelliğidir. Prof. S. Aren'in incelemeleri, bu bakımdan açıklayıcıdır:

"Tarımımızın özelliğiyle ilgili diğer bir husus, mülklerin toplu değil, birbirinden uzak parçalara bölünmüş olmasıdır. Gerçekten, örneğin, 500 dönümden büyük 15915 adet mülk arazi vardır. Bunların sadece 248 tanesi tek bir parça halindedir. 10179 tanesi ise 10 ve daha fazla parçaya bölünmüştür. Aynı parçalanma olayı küçük mülkler için de varittir. Örneğin, 6-10 dönüm arasındaki 360 bin mülk arazinin 41 bini bir parça, 126 bini 2-3 parça ve 19 bini 10 ve daha fazla parça halindedir." (26)

İkincisi, A. Taş, aynı belirlemelerinde ortakçılık ve kiracılıktan söz ederken yine bilinçli bir hinlikle konuyu saptırmak istiyor. Ortakçı ve kiracının toprak sahipleri ilişkilerinde, toprağın oynadığı rolü görmezlikten gelerek, onun yalnızca "işletme hakkı" üzerinde duruyor ve "sivri zekası"yla bunu, feodalizme bağlıyor. Ne ki, feodalizmle kapitalizm arasında konumuza ilişkin belirleyici araç, toprağın "işletme hakkı" değil; bizzatihi toprağın köylüye verilip verilmemesidir. Çünkü, birincisi, köylüye toprak verilmesi esasına dayanır (Ki bu, feodal baskının asıl kaynağını oluşturur.); ikincisi ise, köylünün topraktan koparılmasını öngörür. (27) Oysa ülkemizde, özellikle büyük toprak sahipleri, yarıcı, ortakçı ve liracı köylüye, toprak dağıtma yerine yalnızca toprağın "işletme hakkı"nı vermeyi tercih ediyorlar:

Çizelge -19

Kürdistan'da Kiracı ya da Ortakçıya Verilen ve Sahip Olunmadan İşlenen Topraklar

Toprak Dil. (Dekar)	Sahip Olunma. İşle. Top (Ha.)	Kiracı ya da Ort. Veri. Top. (Ha.)
1-20	93226	9644
21-50	186116	20620
51-100	243090	59651
101-200	720934	60621
201-	1 333666	—
Toplam	2577032	150536

DPT 1978 yılı verilerinden yararlanılarak hazırlandı.

Demek ki, tarımımızda büyük toprak sahiplerine ait ve çoğunlukla birbirinden uzak mülk parçalarının, yarıcı, ortakçı, ya da kiracılara işletilmesi olgusunu, çarpıtarak bir yerlere varmak; daha doğrusu farklılaşan Kürdistan köylülüğünün yapısını yadsımak mümkün değildir. O halde sorun, tarımımızda angarya iktisadının kalıntıları biçiminde kendisini gösteren yarıcılık, ortakçılık ve kiracılığın niteliğini tesbit etmek; özdeşleştirilmek istenen angarya iktisadi ile bu sistemin kalıntılarını birbirinden ayırarak yerli yerine oturtmak ve sözkonusu kalıntıları yapısında geliştiren olguları bilince çıkarmaktır.

A. Taş'ın döktüğü incileri ayıklarken angarya iktisadında belirleyici unsurlardan biri olan toprak sorununa değinmiş ve çizelge 19'un göze batırıldığı somut gerçekliklerle olayı açıklığa kavuşturmuştu. Angarya iktisadının niteliğini belirleyen ikinci önemli öge, toprak sahibine ait toprakların, kime ait araç ve aletlerle sürüldüğüdür. Toprak sahiplerine ait mülklerin, yine toprak sahibine ait araçlarla mı yoksa yarıcı, ortakçı ve kiracı köylüye ait araç ve aletlerle mi ekildiğini, gösterecek somut veriler elimizde yok. Ancak tarımımızda makinalaşmanın belirleyiciliğini (Mak. Bölümünde), işletme büyüklüğü ile makina gücünün kullanımı arasındaki oranları (Yine aynı bölümün ve çizelge-8) dikkate alarak, İ. Tekeli'nin -yetersiz de olsa- traktör sayısı ile sahip olunan toprak büyüklüğü arasındaki ilişkiden hareketle belli tesbitlere varmak mümkündür:

Çizelge-20

Traktör Sayısı ve Sahip Olunan Toprak Büyüklüğü

Dönem	1 Traktör	2. Trak.den fazla	Sayı	Toprak %
20-50	3	-	3	5.56
51-100	3	-	3	5.56
101-200	23	-	23	42.59
200-	20	-	25	46.29
Toplam	49	5	54	100.00

Kaynak: İ. Tekeli, Türkiye'de Kentleşme Yazıları

Ayrıca bu konuda, yine başta değindiğimiz Ç. Keyder'in, sözkonusu araştırmasının sergilediği sonuçları bir kez daha anımsamakta büyük yarar var. Hemen belirtelim ki, İ. Tekeli ve Ç. Keyder'in araştırmaları, Kürdistan'ın tümünü kapsamıyor; her ikisi de ayrı ayrı ama belli yörelerle sınırlı kalıyor. Ancak anılan araştırmaların ortaya koyduğu verilerin birbirini tamamlaması ve ikisinin vardığı sonuçların, ülkemiz tarımında makinalaşmanın kazandığı boyutlar ve işletme büyüklüğü ile makina gücünün kullanımındaki oranlarla önemli bir uyumluluk arz etmesi, Ç. Keyder ve İ. Tekeli'nin konumuza ilişkin araştırmalarına daha kapsamlı bir içerik kazandırıyor. Ve İ. Tekeli'nin araştırmasındaki yetersizliği büyük ölçüde gideriyor.

O halde, toprağın ve tarımsal araçların özellikle büyük toprak sahipleri ve kır burjuvalarının (zengin köylülerin) elinde yoğunlaştığı ve makina kullanma gücünün egemen duruma geldiği tarımımızda, artık angarya sisteminin kendisinden değil; ancak ve

ancak bu sistemin kalıntılarında söz edilebilir. Çünkü yarıcı, ortakçı ve kiracılar, genellikle sahip olmadıkları toprakları, yine ağırlıklı olarak mülk sahibinin araçları veya şu ya da bu biçimde kiralanan araçlarla sürüyorlar. Ama zorlanan kimi baylar ve Kürdistan kırlarındaki nesnel gerçekliği kavrayamayan bazı akıl fukaraları, belirleyici olan bu verili durumu atlayarak ya da çarpıtarak tarımımızda değişik şekillerde kendisini gösteren ödeme biçimlerine sarılıyor; ödeme biçimlerini, angarya iktisadıyla özdeşleştiriyorlar. Oysa ödemenin biçimi, “ödeme ister işe göre ücretteki gibi para olarak, ister yarıcılıkta olduğu gibi ürün olarak ve ister toprak ya da yer olarak yapılsın”, bu mevcut tarımsal sistemin niteliğini değiştirmez; angarya iktisadının hakimiyetine gerekçe yapılamaz. (28) Sadece ve sadece mevcut tarımsal sistemde, kapitalist biçimlerin yanısıra angarya iktisadi kalıntılarının da hala şu ya da bu biçimde varlıklarını sürdürdüğünü ifade edebilir. Ki bu durum, tarımsal sistemimiz bakımından doğal ve hatta kaçınılmazdır.

Çünkü ülkemiz tarımında kapitalizmin gelişmesi, herşeyden önce devrimci değil; evrimci bir yol izlemiştir. Diğer bir ifadeyle, Kürdistan’da kapitalizm, Prusya tipi bir gelişme yolu izleyerek egemen duruma gelmiştir. İşte tarımımızda görülen angarya iktisadının kalıntıları, öncelikle Prusya tipi kapitalist gelişmenin ürünleridir. Bakın V. İ. Lenin’in, tarımsal sistemlerdeki farklı gelişme özelliklerine ilişkin belirlemeleri, konumuz bakımından son derece öğreticidir:

“Objektif olarak muhtemel burjuva devriminin bu iki yoluna sırasıyla Prusya ve Amerikan tipi diyeceğiz. Birincisinde, feodal toprak beyi ekonomisi, yavaş yavaş, köylüleri yıllar boyu kahredici sömürü ve köleliğe mahkum eden burjuva, junker toprak beyliği ekonomisine doğru evrimleşir ve aynı zamanda az sayıda Grossbavern (büyük köylüler) doğar. İkincisinde toprak beyi yoktur ya da feodal arazilere el konup devrim tarafından parçalanır. Bu durumda köylülük üstün gelir, tarımın tek unsuru olur ve kapitalist bir çiftçi haline gelir. Birinci durumda, evrimin esas içeriği, feodal köleliğin, feodal toprak beyleri-junkerlerin toprakları üzerinde iş mecburiyeti ve kapitalist sömürüye dönüşmesidir. İkinci durumda, esas zemin peder şahi köylünün burjuva çiftçisi haline gelmesidir.” (29) (Abç)

Dahası, sömürgeci finans-kapital ve büyük toprak sahipleri ittifakının çıkarlarına uyarlanan sömürü ve baskı, Kürdistan tarımında Prusya tipi kapitalist gelişmenin “kahredici sömürü ve köleliği”ni daha bir derinleştiriyor. Göç etme önündeki engeller, “toprak beyinin toprakları üzerinde iş mecburiyeti”ni kat kat artırıyor. Ve bütün bunlar, tarımımızda yarıcılığın ve ortakçılığın, büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına uygun olarak yaşatılmasını gerekli kılıyor. Çünkü aynı-rant, her zaman para ranttan daha ucuz oluyor ve büyük toprak sahipleri çoğu kez, küçük toprak parçaları “dağıtarak” malikanelerine tarım işçisi sağlamayı tercih ediyorlar. Buna, “emek-hizmeti” ile toprak kiralama da denebilir. Her iki halde de sömürünün gerçekleşme biçimi, kapitalist sömürüdür. Ve sözkonusu kalıntıların varlığı, bazı akli evellerin sandığı gibi, kapitalizmin yasalarıyla çelişmiyor.

Diğer yandan, angarya iktisadının öngördüğü doğal ekonominin çitleri, tekniğin gelişmesiyle parçalanmış; büyük toprak sahiplerinin, köylüler üzerinde iktisadi baskı

dışındaki "otoriteleri" sarsılmıştır. Öyle ki, Ç. Keyder'in araştırmasında verdiği örnekte gördüğümüz gibi, büyük toprak sahibi, topraktan attığı köylüleri para karşılığında bile köyden uzaklaştıramamaktadır. Dün "köylünün kişiliği üzerinde doğrudan güç sahibi" olan büyük toprak ağaları, bugün patlamaya hazır bir birikimle karşı karşıyadırlar. Ve bu korkudan ötürü, yoğun emek gerektiren üretime yönelsede sonderece ihtiyatlı davranıyorlar. (Bak, Aga) Meta ekonomisindeki büyüme ve ticari tarımdaki gelişme ise, bu sürece yeni boyutlar kazandırıyor.

KİRALANAN EMEĞİN ÖNEMİ VE FARKLILAŞMANIN KAZANDIĞI BOYUTLAR

Kapitalizmin "özgür topraksız işçi" gerektirdiği söylenebilir. Ve bunu söyleyenler az değil. Hiç kuşku yok ki, "bu önerme, esas eğilimi yansıması bakımından doğrudur". Ancak bu noktadan hareketle, tarımsal sistemimizin karakteristik özelliklerini gözardı ederek, Kürdistan kırlarındaki proleterleşme olayını yadsımak mümkün değildir. Örneğin istatistikî verilere bakılırsa, Kürdistan'da "özgür topraksız işçi"lerin sayısı, toplam çiftçi ailelerinin % 30.1'ini oluşturuyor. Bu oran ise, sigortasız işçiler dahil edilmiş olsa bile (Ki, bu belli değil), Kürdistan kırlarındaki proleterleşme olayının boyutlarını açıklamaya yetmiyor. Çünkü Kürdistan koşullarında kiralanan emeğin boyutlarını bilince çıkarabilmek için, en azından topraksız ve yoksul köylülerin durumunu yerli yerine oturtmak gerekir. Bakın V. İ. Lenin'in, yoksul ve topraksız köylülerin durumuna ilişkin tesbitleri, bu bakımdan ilginçtir:

"Kapitalizm, tarıma, özellikle yavaş olarak ve sonderece çeşitli biçimler altında girer. Kırsal işçiye toprak verilmesi, çoğu kez bizzat kırsal patronların çıkarınadır, ve bunun için de, ufak bir toprak parçasına sahip olan kırsal işçi tipi, bütün kapitalist ülkelerde görülen bir tiptir. Bu tip, farklı ülkelerde farklı biçimler alır. İngiliz rençberi, Fransa'daki ya da Ren eyaletlerindeki küçük toprak parçasına sahip köylü ile aynı şey değildir, ve bu sonuncular da, Prusya'daki **Knecht**'in aynısı değildirler. Bunların her biri özel birtarımsal sistemin, geçmişteki özel tarımsal ilişkilerin izlerini taşır. Ama bu durum, iktisatçının, onların hepsini, tek tip tarım proleterleri olarak sınıflandırmasına engel teşkil etmez. Ufak toprak parçası üzerinde hak sahibi olmuş olmasının hukuki temeli, böyle bir sınıflandırmada hiç önemli değildir. İster toprak onun tam mülkiyetince olsun, (küçük bir toprak parçasına sahip olan köylüde olduğu gibi), ister sadece toprak beyinin, ya da malikane beyinin izniyle toprağı kullanıyor olsun, ya da bu toprağı Büyük Rus köylü topluluğunun bir üyesi olarak sahip olsun, hiç farketmez. Yoksul köylüleri, kır proletaryası arasında saymakla, hiç de yeni bir şey söylemiş olmuyoruz. (...) Bizim için asıl ilginç olan **çiftlik emekçilerinin** iktisadi durumudur. İşin aslında, toprak beyleri bunlara, ücret yerine, **toprak dağıtmayı** kârlı bulmaktadırlar." (30)

Lenin'in bu belirlemeleri, sadece yoksul köylülükle ilgili... Bir de, topraksız köylüler hakkında söylediklerine bakalım:

"Aslında, bu binlerce tarım işçisi, tek geçim yolları dışarı işler olan, topraksız köy proleterleridir. (...) Topraksızlık hızla büyümekte ve aynı zamanda da kır proletaryasının saflarını genişletmektedir. İşçi adaylarının, yani ilk kez iş arayanların sayısı, bu

KÜRDİSTANDA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

büyümedeki hızlılığı çarpıcı bir biçimde doğrulamaktadır. Bu adayların oranı %30 gibi yüksek bir orandır (Kürdistan'da ise, bu oran %42'dir-YF). Bu arada, bu rakam, sürekli tarım işçisi grupları yaratan sürecin ne kadar hızlı olduğunu değerlendirmemizi de mümkün kılmaktadır."(31)

Görüldüğü gibi V.İ.Lenin, kır proletaryasını, "özgür topraksız işçi"lerle sınırlandırmıyor; aksine yoksul köylüleri de, kır proletaryası kapsamına alıyor. Bu tespitler ışığında soruna yaklaştığımızda, tarım işçilerinin yanısıra yoksul köylülerin özellikle alt grubunu (1-20 dönüm toprağa sahip olanları) da, Kürdistan kır proletaryası arasında saymamız gerekiyor. Ki sadece bu grup, toprak sahibi köylülüğün %35.4'ünü oluşturuyor. Yine Lenin, "topraksız köy proleterleri"ni, yani topraksız köylüleri, "işçi adayları" olarak niteliyor; topraksız köylülerin, kır proletaryasının saflarını genişlettiğini vurguluyor ve "işçi adayları"nın yığınsal göçlerinin önemine dikkatleri çekiyor. Ve şöyle diyor:

"İşçilerin yığın halinde göçü, çok gelişmiş kapitalizme özgü, özel kiralama biçimlerine yol açmıştır. Güneyde ve Güney-doğuda binlerce işçinin toplandığı ve patronların bir araya geldiği birçok emek pazarları doğmuştur. Bu yazarlar, genellikle, kentlerde, sanayi merkezlerde, ticaret yapılan köylerde ve panayırılarda kurulur. Ayrıca bu merkezlerin sanayi niteliği, tarım dışı işlerde çalışmayı kabul eden işçiler için özellikle çekicidir.(...) Böylece, kapitalizm, dış bölgelerde, 'tarımla sanayilerin birleşiminin' yeni bir biçimini, yani tarımsal ve tarım-dışı kiralanan emeğin birleşimini yaratmıştır."(32)

Lenin'in bu belirlemeleri dikkate alındığında, "işçi adayları"nın toplam çiftçi aileleri içinde %42'yi aştığı ülkemizde, sorun çok daha büyük bir önem kazanıyor; toplumsal yapıyı derinden etkileyen bir olay olarak karşımıza çıkıyor. Kaldı ki Kürdistan'daki işçi göçü, yalnızca "topraksız köy proleterleri"ni kapsamıyor; başta yoksul köylülük olmak üzere, küçük üreticileri ve orta köylülüğü de kapsıyor. kentsel nüfusun kırsal nüfus

Çizelge -21

Kürdistan'da İllerin Aldıkları ve Verdikleri Göç Oranı (%)					
İller	Verilen	Alınan	İller	Verilen	Alınan
Adıyaman	21.9	3.6	Kars	29.5	8.3
Ağrı	8.5	7.9	Malatya	25.5	9.1
Bingöl	20.3	6.6	Mardin	23.3	4.0
Bitlis	21.7	11.4	Maraş	14.6	5.5
D. Bakır	13.6	10.9	Muş	18.4	9.1
Elazığ	22.7	11.7	Siirt	17.5	10.3
Erzincan	42.0	18.1	Tunceli	35.5	5.7
Erzurum	25.1	8.8	Urfa	27.6	5.1
Antep	13.1	8.6	Van	10.1	7.0
Hakkari	5.7	6.4			

- Verilen göç oranı, il doğumlu toplam nüfusa göre hesaplanmıştır (Türkiye dışına yapılan göçleri kapsamıyor).
- Alınan göç oranı, ilin toplam nüfusuna göre hesaplanmıştır.
Kaynak: DİE, Nuf. Sos. ve Eko. Nitelikleri-1980

aleyhine gösterdiği hızlı büyümede (Bak Çizelge-2) ve bizzatihi göç hareketinin kazandığı boyutlarda, bu nesnel gerçekliği görmek mümkündür:

Bu veriler esas alındığında, göçe tabi olan işgücünün-ortalama olarak —%8.3'ü, Kürdistan'da kalırken; %12.5'i ise, Türkiye metropollerine akıyor. Bunun başlıca nedenleri: 1-İstihdam kapasitesinin yetersizliğidir. Ki bu, doğrudan doğruya sömürgeci mekanizmanın bir ürünüdür. 2-1980 yılına gelindiğinde, Kürdistan'ın istihdam kapasitesinin tümüyle dolmasıdır. Örneğin, Ağrı, Kars, Bitlis, Muş ve Diyarbakır illeri 1955 ve 1960 yıllarına kadar; Antep, Elazığ, Erzurum ve Van ise, 1975'lere kadar göç alan iller durumundadırlar. 1980 yılına gelindiğinde, çizelge 21'de de görüldüğü gibi, Kürdistan'ın tüm illeri işçi göçü veriyor.(33) Kaldı ki bu veriler, gerçek işçi göçünün çok altındadır. Ve Kürdistan'da, özellikle 1950'den itibaren yoğunlaşan göç hareketinin mazisi, daha eskilere dayanıyor. Y.N.Rozaliyev'in aufta bulunduğu kaynaklar buna ışık tutuyor:

"1930 yılında K. Vasilyevskiy şunları yazmaktadır: 'Günümüzde Türk gazeteleri **yorganlılar** denilen bir insan kategorisinin Ankara'ya akın ettiğinden söz ediyorlar. Bu **yorganlılar**, yoksullaşarak, iş aramak üzere kente koşan ve yoksulluktan aç ve bakımsız insanlar olarak **yorganına** bürünüp sokaklarda sürünmek durumunda kalmış köylüleri anlatmaktadır. 'Yazar, Doğu illerinden Adana ve İzmir çevrelerine pamuk toplanması ve diğer tarla işlerinin görülmesi için 100 bin kadar mevsimlik işçi gittiğini belirtmektedir.'"(34)

K.Vasilyevskiy, Kürdistan kırlarında başlayan işgücü göçünün geçmişine ışık tutmakla kalmıyor; Türkiye metropollerinden sadece ikisine giden mevsimlik işçilerin sayısını vererek, dış göçün boyutlarına da ışık tutuyor. Örneğin aynı tarihlerde İstanbul'a daha büyük bir akın sözkonusudur.

Diğer yandan, Kürdistan kırları, yalnızca ülkemiz şehirlerine ve Türkiye metropollerine olan işgücü akınına, değil; Ortadoğu ve özellikle B. Avrupa ülkelerine giden işgücüne de kaynaklık ediyor. Örneğin 1974 yılı sonu verilerine göre, resmi kanaldan, Kürdistan'dan B. Avrupa ülkelerine gönderilen işçilerin sayısı, 76. 317'dir. Ki bu rakamlara, Türkiye metropollerinden müracaat edip giden Kürdistanlılar dahil değildir. (35) Daha da önemlisi, varını yokunu satıp paravan şirketlere ve işçi tacirlerine ödeyerek B. Avrupa ülkelerine gidenlerin sayısı, resmi kanaldan gidenlerin en az 5 katından fazladır. Öyle ki, B. Avrupa'nın bazı kentleri, daha şimdiden Kürdistanlı işçilerin ağırlıkta oldukları işçi pazarları haline gelmiştir. Hamburg, bu bakımdan ilginç bir örnektir.

Kaldı ki, verilendirmeye çalıştığımız iç ve dış göçler, sadece göç önündeki engelleri aşabilen işgücünü gösteriyor. Kürdistan'da, bir de, aşırı yoksulluk, göçüp gideceği şehir ya da ülkede iş bulamama, barınmama, yol parası temin edememe vb. güçlüklerden ötürü göç engelini aşamayan ve kırlar da çakılıp kalan "işçi adayları"nı da hesaba katmak gerekir.

Buraya kadar söylediklerimizden, işin siyasal ajitasyon yönünü bir yana bırakarak, konumuzla ilgili bazı sonuçlara varmak gerekiyor. Çünkü ülkemiz sömürge bir ülkedir ve ağır sömür v ebaskı mekanizmasının, zoraki göçler dışındaki işgücü göçü üzerinde de

etki yapması sonderece doğaldır. Ancak bu, sorunun iktisadi ve toplumsal yönünü gözardı etmek; ya da göç olayında belirleyici öneme sahip olan bu unsurları, ikincil faktörler yerine koyarak değerlendirmek anlamına gelmez. Zira göç olayı, herşeyden önce bir kopuşu simgeliyor. Köylüler, “emek-hizmeti vebağımlılıktan kurtulmak için” madenlere, inşaatlara koşuyor; binbir türlü tehlikeyi göze alarak Avrupa metropollerine kadar gidiyorlar. İkincisi, göç olayı, nüfusta dinamik bir hareketlilik yaratıyor. Ve sınıai nüfus, tarımsal nüfus aleyhine büyüyor. 1950-1980 yılları arasında Kürdistan'da, kent nüfusunun % 18.2'den % 35.9'a yükselmesi ve buna karşı kırsal nüfusun % 81.8'den % 64.1'e düşmesi, bu nesnel gerçekliği bütün boyutlarıyla gözler önüne seriyor. Kaldı ki, bu oranlar, Kürdistan dışına verilen göçleri kapsamıyor. % 12.5 olan dış göçün hesaba katılması halinde, kentsel nüfusun kırsal nüfus aleyhine daha da büyüyeceği ise tartışma götürmüyor. Üçüncüsü, göç olayı, “köylülerin 'yosun tutmasını' engelleyen en önemli etmenlerden biridir”. Böylece “köylüler”, “namüsait” koşullarda da olsa yığın halinde kendi emeklerini “özgürce” pazarlamayı; dahası, karşılaştıkları farklı durumlar ve ilişkilerden daha birçok şeyi öğrenmiş oluyorlar. Ve öğrendiklerini ülkeye aktararak, toplumsal değişmeye katkıda bulunuyorlar. Dördüncüsü ve en önemlisi, göçün kendisi, bir bakıma, kırdaki farklılaşmayı yansıtıyor; diğer bir ifadeyle, bu sürece hız kazandırıyor. Topraktan kovulan, şehirlere itilen köylülük, proleterleşiyor. Buna karşı kır burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri, küçük toprak parçasına sahip olan yoksul köylülerin yanısıra küçük üreticilerin ve orta köylülerin topraklarını daha ucuza kapatıyor ve palazlanıyorlar.

Fakat Kürdistan kırlarındaki farklılaşmanın bu boyutlarına rağmen, hala kırlarımızdaki nesnel gerçekliği görmezlikten gelenler; hatta pancar ekicisi zengin bir köylü ile yoksul, küçük ve orta köyüyü aynı kefeye koymak isteyenler var. Bakın H. Murat, büyük toprak sahiplerini aradan çıkardıktan sonra Kürdistan köylülüğünü şöyle “sınıflandırıyor”:

“B) Köy Küçük Burjuvazisi

“Kürdistan'da en geniş kesimi oluşturmaktadır. Kendi içinde şu tabakalardan oluşur:

“a) Zengin Köylüler (Abç)

“Bu tabaka sayıca az olup, tarıma motorlu araçların girdiği, verimin yüksek olduğu ve pazarla ilişkilerin geliştiği yerlerde ortaya çıkmıştır.”

“b) Orta Köylüler

“ (...)”

“c) Yoksul köylüler

“ (...) ” (36)

Ayrıca H. Murat, “tarıma motorlu araçların girmeye başlamasıyla tarımda ücretli işçilik doğmuştur. Zaten ırgatlık daha önce de bu bölgede mevcuttu.” (37) demeyi de ihmal etmiyor.

Aynı “kalem”, 7 yıl sonra aynı tesbiti yapıyor:

“Ulusal demokratik devrimde çıkarı olan diğer bir sınıf küçük burjuvazidir.

Kırproletaryası (tarım proletaryası) ve büyük toprak sahipleri dışındaki köylülük kesimi **kır küçük burjuvazisini oluşturur.**" (38)

Bu "ünlü" tesbitler arasında bir "fark" (!) var: İkinci tesbitte sadece **zengin köylülük** ibaresi geçmiyor; hepsi o kadar. Oysa **zengin köylülük**, "**Köy Küçük Burjuvazisi**" değil; girişimci **kır burjuvazisidir**. Bu konuda, V. İ. Lenin'in şu tanımını anımsamak yeterlidir:

"Zengin köylüler, kendileri de her zaman gündelikçileri, çiftlik hizmetkarlarını ve en yoksul köylüleri aldatmaya, onlara zarar vermeye hevesli kapitalistler"dir. (39) (Abç)

İkincisi, yoksul köylülüğün üst grubunu, küçük üreticileri ve orta köylülüğün ezici çoğunluğunu oluşturan **köy (kır) küçük burjuvazisi** ise, burjuvazi değil; proletarya ve burjuvazi arasında, orta yerde duran ayrı bir sınıftır. Yani kapitalist değildir.

KÖYLÜLÜĞÜN FARKLILAŞMASI KAPİTALİZM İÇİN İÇ PAZAR YARATIR

Daha önce ticari tarımdaki büyümenin ve pazar için üretimin, ürünleri metalaştırdığını görmüştük. Burada, köylülükteki farklılaşmanın iç pazarla ilişkisini irdeleyeceğiz. Köylülüğün farklılaşması, herşeyden önce pazara, kendisine patron arayan milyonlarca işçi sürer. Bu işgücü arzı, kaçınılmaz olarak ücretli işçilere karşı yoğun bir talep yaratır. Çünkü daha önce şu ya da bu biçimde ürettikleri ürünlerle ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü karşılayan köylülük, topraktan kovulunca, aynı ihtiyaçlarını büyük oranda dışarıdan sağlamak, daha doğrusu satın almak zorunda kalır. Ve kırsal kesimdeki üretim faaliyeti üzerinde bir talep baskısı yaratır. Mülksüzleşen köylülüğün topraklarını da ele geçiren kır burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri, hem bu topraklardan bir meta, "bir para-yapma makinesi" olarak yararlanırlar, hem de artan üretim talebini karşılamak için daha fazla işçi, gündelikçi veya ırgat çalıştırmak zorunda kalırlar.

Böylece alt köylü grupları, gereksinim duydukları tarımsal ürünleri ya da tarımsal ihtiyaçlarının bir kısmını satın alarak kişisel tüketim maddeleri için iç pazar yaratırken; üst gruplar, üretim araçları için bir pazar yaratmış oluyorlar. Dolayısıyla işgücü, metaya; üretim araçları, sermayeye dönüşüyor. Ancak topraktan kovulan "köylülüğün" işgücünü, ağırlıklı olarak ülke dışındaki pazarlardan satmak imkanı bulabildiği, üst köylü gruplarının satın aldıkları bazı tüketim mallarının ve bir kısım üretim araçlarının metropolde üretildiği, ve bu durumun iç pazarın yaratılmasını ters yönde etkilediği söylenebilir. Hiç kuşku yok ki bu, bir ölçüde doğrudur. Ve iç dinamikleri tahrip edilen bir kapitalist sistem açısından kaçınılmazdır da... Fakat bu olguların tek başına, iç pazarın yaratılmasını engelleyemeyeceği de bir gerçektir. Çünkü tarımsal tüketim maddelerine karşı büyük bir talep yaratan ve pazara yoğun bir işgücü arz eden mülksüzleşen köylülüğün ilk durağı, yine Kürdistan'dır. Sınai nüfusun kırsal nüfus aleyhine hızla büyümesinde de, bunu görmek mümkündür. Ayrıca ülke dışına yapılan göçler, esas olarak Kürdistan şehirlerinin istihdam kapasitelerinin dolmasına takebul ediyor. Yine kır burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri elinde toplanan ve önemli bir metaya dönüşen toprakta Kürdistan toprağıdır. Ve ülkemizde, kapitalizmin gereksinim duyduğu iç pazarın yaratılmasında belirleyici işlevler gören olgular da bunlardır. Kaldı ki,

ülke dışına giden “yorganlıların, mevsimlik işçilerin ve tarım dışı işlerde çalışan proeterlerin ezici bir çoğunluğu, ihtiyaçları olan tarımsal tüketim maddelerini, yine Kürdistan'da temin etmek durumundadırlar.

Devam Edecek

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1- Yurt Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık.
- 2- N. Yalman, Tür. Doğusundaki Top. Anlaşmazlığı Üzerine, s. 17; İ. Beşikçi, Doğu Anadolunun Düzeni, s. 189; İ. Cem, Tür. Geri Kal. Tarihi, Cem ya., s. 463.
- 3- V. İ. Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, Sol ya., s. 286
- 4- Gülten Kazgan, Tarım ve Gelişme, s. 50.
- 5- G. Kazgan, Age, s. 128-129
- 6- Çağlar Keyder, Paths, of Rual Transformation in Türkiye.
- 7- İ. Cem, Age, s. 463
- 8- V. İ. Lenin, Age, s. 203-204
- 9- İ. Beşikçi, Age, s. 368
- 10- V. İ. Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, s. 248
- 11- V. İ. Lenin, Age, s. 277
- 12- A.Taş, Age, s. 125-129
- 13- V. İ. Lenin, Age, s. 236-237
- 14- G. Kazgan, Tarım ve Gelişme, s. 49
- 15- V. İ.Lenin, Age, s. 260
- 16- Roja Welat, Nisan-1986
- 17- V. İ. Lenin, Age, s. 238
- 18 - Y. Ansiklopedisi; DIE ilgili yıllar Tar. Yapı ve Üret. İstatistikleri
- 19- DIE 1973-1975 Tarımsal Yap. ve Üret. İstatistikleri.
- 20- Y. Ansiklopedisi, DIE Tar. Yap ve Üre. İstatistikleri.
- 21- Age.
- 22- V. İ. Lenin, Age, s. 251
- 23- G. Kazgan, Age., s. 556-557
- 24- Çeş. Tar. İşletmelerinde Kul. Tarım Alet ve Maki. İşgücü Başarıları-Mil. Produktivite Merkezi.
- 25- A. Taş, Age.; O. Yol. Yay., s. 107.
- 26- Prof. S. Aren, 100 Sor. Ekonomi El Kitabı, G. Yay., s. 179
- 27- V. İ. Lenin, Rus. Kap. Gelişmesi, Sol Yay., s. 169-170.
- 28- V. İ. Lenin, Age., s. 171.
- 29- V. İ. Lenin, Bir. Rus. Devriminde Sos. Dem. Tarım Programı, Büt. Eserleri, cil. 13
- 30 - V. İ. Lenin, Rus. Kap. Gelişmesi, s. 160-161
- 31- V. İ. Lenin, Age, s. 214-215.
- 32- V. İ. Lenin, Age, s. 215
- 33- Türkiye'de 1950-1980 Döneminde İller Arası Göç-DPT.
- 34- Y. N. Rezaliyev, Tür. Kap. Gel. Özellikleri, s. 34.
- 35- A. S. Gitmez, Yurt Dışına İşçi Göçü, A. Yay., s. 142.
- 36- H. Murat, TŞKKM., Ron.Yay., s. 133, 134, 138.
- 37- H. Murat, Age.
- 38- R. Azadi, Sayı 25, yıl 1984.
- 39- V. İ. Lenin, Nis. Tez. ve Ek. Dev. Sol Yay., s. 84

ÇEVİRİ

Dominik Komünist Partisi Genel Sekreteri N.İ.Conde'in aşağıdaki makalesi, World Marxist Review dergisinin Eylül sayısında yayınlandı. Arkadaşımız Dr. Zilan Ronahi'nin çevirisiyle okurlarımıza sunuyoruz.

DAHA FAZLA MARKSİZM DAHA FAZLA YARATICI GÜÇ

Kısa süre öncesine kadar, komünist basın, hareketimizin başarısızlıklarından ziyade, başarıları hakkında bilgiler veriyordu. Öyle ki, tam anlamıyla doğru olmayan bir tablo sergileniyordu.

Hata ve kusurlarımız, bu parlak görüntünün arkasında, geçici ve önemsiz görünüyordu. Eleştirel bakışın eksikliği Partimizin hatalarından biriydi. Bir diğeri, reformizm, sekterizm veya nüfuzun eksikliğiydi. Bir üçüncüsü, dogmatizmin durgunluğa yol açması, bazı durumlarda yerinde tutum almadaki yetersizlik ve diğerlerinde gücün kötüye kullanılmasıydı.

Oysa bugünlerde, zorluklarımız hakkında, gelişmemizi olumsuz yönde etkileyen ve halkımızın özgürlük sürecini sınırlayan herşey hakkında yazıyoruz. Başka bir deyimle, zafer ve yenilginin mantığıyla mücadele ediyoruz. Olumlu ve olumsuz değerlerimiz yerlerini değiştiriyor.

YENİLENME EĞİLİMİ GÜÇLERİ BİR ARAYA GETİRİYOR

Gerçekte, düşüncenin yenilenmesi gereksinimi kaynağını bugünden almıyor; geçmişte de benzer çabalar oldu, her zaman doğru olmasa da.

Kapitalist ekonominin yapısal krizi, Üçüncü Dünya Ülkelerinin artan dış borç açtığı bu ülkelerin büyük çoğunluğunda devrimci değişiklik için gerekli olan objektif koşulların olgunlaşması ve subjektif faktörün eksikliği, bazı temel soruların yanıtını oluşturuyor. Ayrıca emperyalizme bağımlı ülkelerin temel krizi, yeni sosyal hareketlerin artan gücü (Kadın hareketi, dini, ekolojik, çevre, gençlik hareketleri vb.), hareketimizin ve partilerin durgunluk ve gerilemesi, bazı sosyalist ülkelerin gelişme hızlarında görülen azalmaların, dikkatle irdelenmesi gerekiyor. Subjektif faktörü yaratmak ve

etkili olmak için birleşmek, uzun vadeli planlara uymak, Küba ve Nikaragua örneğinde görülen farklı devrimci süreçlerin hareketimiz bakımından taşıdığı ayırdedici özellikleri görmek gerekiyor.

Tabii ki şunu söylemek bir abartma değil... Olayların içinde olmanın getirdiği dürtü, zamanın getirdiği yeniye yanıt verme, şüphelenme ve araştırma, en az devrimci görevlerimiz kadar önemliydi ve bizi hiçbir zaman bırakmadı. Fakat iç politik mücadelenin karmaşıklığı ve günlük işlerin sürüklemesi, ilgimizi hareketin teorik sorunlarından bir ölçüde de olsa uzaklaştırdı. Şimdi yeniden, düşmanlarımızla bitmez ideolojik çatışmanın altında, bu sorunları gözönüne alarak halk üzerindeki kötü izimizi temizlemeye çalışıyoruz.

Yaşam bize, burjuva propaganda aygıtları tarafından çarpıtılan olayları, yanlış ve kusurlarımızla birlikte, geniş halk yığınları nezdinde bilince çıkarmanın önemini kavratmış. Bugün bütün pratik amaçlar için oto-sansürü durdurduk; saflarımızı ve yayınlarımızı eleştiri ve özleştiriyeye açtık. Ulusal ve enternasyonal deneyim alış-verişine hız verdik.

Bu değişiklikler, memnuniyetle karşılanıp derinleştirilmeli. Sağlıklı polemik ve cesur araştırmaların atmosferini yaratabilmek için, gelecekte yerinde saymaktan, sosyal-demokratizmden, liberalizmden veya reformizmden doğmatizme kadar uzanan tüm sapmalardan kaçınmak için herşey yapılmalıdır.

Bu koşullarda; sorunu, olayların gerçek konumu, devrimci teori ve pratik arasındaki etki altında değerlendirmenin

zamanı olduğuna inanıyorum. Bana öyle görünüyor ki, aralarındaki ilişki diyalektik olmaktan çok mekanik olarak etkileniyor. Bu, nasıl ortaya konulabilir? İlk olarak, dünyadaki gelişmelerin son eğilimlerinin geniş kapsamlı değerlendirilmesinin büyük oranda geri kalmışlığıyla, aralarındaki ilişkiler ve yeryüzünün değişik bölgelerindeki özel görüntülerle.

İzin verin kendimize şu soruyu soralım: Teorik çalışmamızın alanı ve yoğunluğu, günümüzün gerçekleri ve geleceğe yönelik tarihsel perspektifimizle ne zaman uyumlu olacak? Açık ki böyle bir soruya doğru yanıt verebilmek pek kolay değil. Çünkü görülmedik bir şekilde eski ve yeni uzlaşmazlıklara doymuş ve hızla değişen bir dünyada yaşıyoruz. Bütünün bu karmaşıklığı içinde, marksist içerik hala yetersiz. İkincisi, Marksist teori ve pratiğin karşılıklı zenginleşmesi, potansiyel olarak şimdi farklı konumlar, değişik gereksinimler ve doğal olarak bazen birbirine uymayan farklı görevlerin biçimlenmesi, hareketimizin ulusal hedeflerinin çeşitliliğini sağlıyor.

Bu potansiyel; yanlış anlamları, Avrupa komünist hareketi ve Üçüncü Dünyanın devrimci güçleri arasında gereksiz gerilimler yaratıyor; barış ve devrimci eylem mücadeleleri arasında zararlı anti-tezler ve bazen partiler arasında güçlenme eğilimlerinin yarattığı gerilimler, sosyalistleri bölen eğilimler, Üçüncü Dünya ve bir bütün olarak dünya çapındaki mücadelenin değerini küçümseyen tek taraflı yaklaşımları yapısında geliştiriyor. Ve bu, sözkonusu potansiyeli zayıflatıyor.

Araştırmamızı koordine etmede

kapasitemiz, çeşitli sorunların analizinde karşılıklı yoldaşça bilgilenmenin, teorik alanla ilgilenme ve işbirliğinin boyutları, doğal olarak yükseliyor. Ama teorideki ilerlememiz, bilimsel gelişme alanında ve ülkelerimiz dışında yer alan değişiklikleri, emperyalizmin merkezinde ve dünya çapındaki modern zorunlulukları tümüyle karşılayabiliyor mu? Açıkça söylemek gerekirse, hayır. Doğmatizm hala güçlü. Reformizm de, eski aldatıcı görünümünde ve ortodoks olmasa da güçlü. Gelişmiş ve geri kalmış ülkelere yaklaşımda büyük bir aynılık var. Che Guevara gibi güçlü öncüler tarafından büyük çabalar sarfedilmiş olsa da, Marksizm ile biçimlenen içerikleri geliştirmek; az gelişmiş dünyanın gerçeklerine ve devrimci gereksinimlerine daha yakın olmak yapılması gerekenler olarak kalıyor.

DOĞMATİZMİN ÜSTESİNDEN GELME

Hareket içindeki her parti tümüyle bağımsızdır. Ama gene de, herbirine özel bir sorumluluk düşüyor. Üzerinde durulması gereken nokta, teorik çalışmayla ilgilenirken, eski doğmatik yaklaşım ve nosyonları yok etmek ve yeni hayallere kapılmamak olmalıdır. Bu, şu veya bu sorunu çözme konusunda, marksist girişimlerin bütün karmaşık yapısı yerine bir veya birkaç girişime daha fazla önem veren bir yaklaşıma bizi zorluyor. Bu durumda herhangi biri, gerçek bir devrimci çalışma içinde somut Marksist yaklaşımla yaratıcı süreç ve doğmatizmi bölen çizgide nasıl yürüyecek?

İzin verin, buna bir diğer açıdan bakalım. Pratik gerçeğin denektaşı olarak

bilinir. Fakat yaklaştığımızda bunu tümüyle çözümleyemiyoruz. O zaman nasıl davranalım da, teorik araştırmada kendimizi durgunluk konumunda bulmayalım? Bu soruyu yanıtlarken, diyalektik bilgimizdeki eksikliğin görülmesi önem kazanıyor. Analiz ve değerlendirmelerimizde hala nerede doğmatizm var, politik bilgi ve gereksinmelerimiz arasındaki uyumsuzluğun boyutları ne, bunu görme yeteneğine ve değiştirme cesaretine sahip miyiz? İşte, sık sık başarısızlığa düşmemizin nedeni burada. Komünist harekette hala zorlukları sosyal ve epistemolojik temellere dayanmayan soyut terimlerle aşma çabaları var. Hal böyle olunca, doğmatizmin korunması kaçınılmaz oluyor. Örneğin, Stalinizmin ağır yüküyle, moral ve psikolojik olarak hazırlanmadan sürüklendik.

Durum şimdi değişiyor. Mücadeleyle davet çıkaran sorulara yanıt arama arayışında belirgin ilgi SBKP'nin derin öz-eleştirel aktivitesi ve yönünü keskin bir şekilde değiştiren Arjantin Komünist Partisi'nin de içinde olduğu diğer bir kaç kardeş partinin yaşamında biçimlenen atmosfer tarafından uyarılıyor. Eleştiri ve öz-eleştirin rolü tekrar gözden geçiriliyor. Özellikle Küba ve Vietnam'da, yeniden yapılanma sürecinde yapılan yanlışların düzeltilmesi, bu süreci bütün canlılığıyla ortaya koydu. Aynısı, Nisan-1965 devriminden önce, bu süreçte ve sonrasında başlayan ve yenilenmeyi hedefleyen partimiz güçleri için de söylenebilir; yeni durgunluk elementlerinin üstesinden gelmek için, güçlerimizi yeniden harekete geçirdik. El Salvador Komünist Partisi,

1970'lerin sonlarında bir canlanmaya, teorik araştırmaya ve devrimci eyleme zamanında yönelmeye başladı. Bütün bunlar değişikliğin önemini anlaşıldığını gösterir araçlardır.

Komünist hareket, şimdi teorik çalışmada durgunluk elementlerinin üstesinden gelmenin, Marksizmin yaratıcı gücünü canlandırmanın, günlük devrimci yaşam içine ilimi sokma baskısını ve bilinçli gereksinimin oldukça iyi farkında... Ana halkanın, hareketin gelişmesinin şu andaki durumunu öncekinden ayırmayı olanaklı kılmak için, devrimci teorinin gelişmesindeki radikal değişikliği zorlamak ve sözlerimiz yerine hareketi görmek olduğuna inanıyorum.

Biz bugün, uzun bir süredir genel tarafından benimsenen ve bir kural haline gelmiş olan bir yaklaşımı aşmaya; başkalarının deneyimlerini kopye etmeyi ve mekanik bir şekilde yer değiştirmeyi red etmeye yöneliyoruz. Sosyalizme geçiş biçimlerinin farklı olduğu biliniyor. Ama hala sosyalizme geçiş, sosyalizmden komünizme geçişin sorunları tartışılıyor. Marksizmi zenginleştirmek ve halkın gücünü bu yolda seferber etmek teorik bir adım olarak önümüzde duruyor.

SSCB'de Glasnost ve perestroika ve diğer sosyalist ülkelerdeki yenilenme süreçleri, eski yaklaşımların üstesinden pratik olasılıkların yansımalarıyla gelmede bir güdü veriyor. Fakat artık "Marksizm krizi"ne yol açan sosyalist yapılanmanın pratiğini tekrar düşünmek yerine, geçiş sürecinin potansiyelini yeni bir bakış içeriğine kavuşturmak ve sömürden uzak gerçek bir hümanist toplumun kurulmasına yöneltmek gerekiyor.

Bugün bu olasılıklar nelerdir? Örneğin, Sandinista Devrimini ve demokrasiyi, nasıl kavramalı ve değerlendirmeliyiz?

Dünya güçler dengesindeki değişiklikleri, devrimin önüne konan olumlu ve olumsuz deneyimleri, anti-empyrist ve gerçekten demokratik alternatifleri kullanmakta nasılız?

Bilimsel ve teknolojik devrimin başarılarını, sosyal hakları geliştirmek üzere, harcamalardan geri kalanı arttırmak ve ilerlememizi daha dinamik bir hale getirmek için kullanmakta nasılız?

Bu soruların hiçbiri yeni fikirler ve düzenlemeler için boş değil ve kitlelerle çalışmalarımızda büyük yardımları olacaktır.

DEMOKRATİZASYO- NUN DEVRİMCİ İÇERİĞİ

Karşılıklı birçok tartışma var. Bunlardan bazıları ilginç. İktidardaki Komünist ve işçi partilerinin modası geçmiş teorik çalışmaları ve hala iktidara bakışları vb. Fakat barışı sağlamakla uğraşan sosyal pratiğin, ilerici çizginin, sosyalizmi yenilemenin, devrimci süreci geliştirmenin ve dünya devriminin ilerlemesini engelleyen ya da yavaşlatabilen herşeyi ortadan kaldırmanın zamanıdır.

Sanırım ilk olarak ve her şeyden önce, gerçeğe yönelen son uydurmalardan, sosyal ilerleme ve hakları gözetken tek gerçeğin tek elinden vazgeçmeliyiz. Bu gerçekte, Lenin'in Marksizmin 'saflığı'nın taraftarlarını eleştirirken ve reformizm ile lekelenmemiş bir çizgiyi savunurken

gösterdiği acımasızlıktır.(1)

Bu, bugünle ilgisi bin kez daha fazla olan bir yaklaşım. Tarihin süreci insan türünün kaderi ve sosyalizme dünya barışı içinde geçiş için komünistlerin artan sorumluluğunu gündeme getiriyor. Bunun yanında, sosyal muhalefetin yeni biçimlerini, kapitalizm ve çevresi arasındaki keskin çelişkilerden kaynaklanan liberalizasyon sürecinin yeni biçimlerini, "düşük yoğunluklu" savaşlar için karşı çıkılan emperyalist planları ve global sorunların yükünü anlamaya da gereksinim var.

Marksist doktrin geleneği içinde araştırma önemli bir yer tutuyor. Devrimci ve yeni sosyal hareketlerin motoru olan değişik güçler, bugün böyle bir araştırma içinde. Marksizmi yeniden düşünmeye yol açan bu dürtü, günümüzün başlıca sorularına yaratıcı yanıtlar getiren bir araştırma ortamı yaratıyor. Ve teoriye yaklaşımımızı nasıl yapılandıracağımız sorusu bir kez daha karşımıza çıkıyor. Böyle bir soru karşısında belki de akla ilk gelen yanıt, zor olana baş vurarak. Kuşkusuz bu, kendilğinden veya programatik olmayacak. Çünkü teori, başarıyla uygulansa bile, bir vuruşta her sorunu çözmeye yardım eden teknik bir yardımcı değil. Niteliksel olarak yeni sorunlar, evrimci ya da devrimci olsunlar, sosyal süreçten kaynaklanıyor. Bunlar beceriyle ve zamanında çözümlendiğinde, partinin teori ve pratik arasındaki çizgisinde teorik çalışmayı geliştirmek mümkündür.

Bu nasıl başarılabilir? Ortada eylemin doğru çizgisinin olacağı şimdi görülüyor: devrimci bir ruh içinde parti-içi yaşamın

demokratizasyonu. Bu, günümüzün sosyal fenomen ve eğilimlerini, Marksizmin yaratıcı potansiyelini serbest bırakma olasılığını anlamaya zorlayan teori ve pratik zor üzerinde ki yapılanmanın başlıcalarının reddedilmesini içerir. Ve halk ile, kitlelerle bağları güçlendirmeye yarar. Böyle durumların ve gelişmelerin yaratılması, yeni yaratıcı kadroların niteliksel gelişimini sağlar; liderlik ve halk, parti ve kitleler, teori ve pratik arasındaki işbirliğini daha uyumlu kılar ve karşılıklı zenginleşmelerin mekanizmasını harekete geçirir.

İşte bu, benim, partinin rolü, devrimci doktrinin geleceği ve sorumluluğu, bilimsel sosyalizm ve bir kompleks olarak yeni politik düşüncenin gelişmeleri yönetme olasılığında gördüğüm çözüm biçimidir. Aksi halde, sosyal gelişmenin henüz tümüyle kurulmamış yeni içeriği, sloganların kemikleşmesi ve yeni kliklerin benimsenmesiyle sonuçlanabilir.

1980'lerin ikinci yarısında komünist hareket ve sempatanları arasında görülen yüksek amaçların, yalnızca yeni düşüncenin kapasitesiyle ve devrimci özünün derinleştirilmesiyle anlaşılabilceğine inanıyorum. Böyle bir tutum, hareketimizin dünya politikasının bir öznesi olarak tarihsel yaratıcılığı yeni keşif alanlarına taşırmakta yardımcı olabilir.

Gerçekte tekel zamanı geçti. Teori, daha demokratik olmalı. Pratik mutlaka daha fazla Marksizme sahip. Daha fazla barış ve yenilenme, daha büyük devrimci bir ruh olmalı.

(1) V.I. Lenin, Top. Eserler, Vol. 31, s. 89

Ağrı eski belediye başkanı, değerli insan Urfan Alparslan (Yiğit komutan Serdar Ararat) DİYOR Kİ:

"Devrimci mücadelede, gerek siyasal örgütler ve gerekse tek tek kadrolar açısından geçmişe ilişkin değerlendirmeler devrimci dürüstlüğün önemli bir ölçütüdür. Ve yanlışlardan ders çıkarmak, geleceğin savaşı için sağlam maddi zeminler oluşturmak bakımından da önemlidir. **Çünkü "dürüstçe ve açıkça yanlışlarını kabul etmek, dürüstçe ve açıkça bu yanlışları belirtmek, dürüstçe ve açıkça yanlışlarını düzeltmek zorunda" olmak demektir. Aksi tavırlar saçmalamanın taa kendisidir. Ve sonu çıkmaz sokaktır.**

Ülkemiz koşullarında verilen mücadelenin perspektifinden soruna yaklaşıldığında meselenin önemini kavramak daha bir kolaylaşıyor. Yeter ki ülkelerimiz koşullarında faşizm karşısında uğranılan yenilginin göze batırıldığı sorunlar ve bunlara kaynaklık eden nedenlerin üstünden atlanmasın, devrimci dürüstlük elden bırakılmasın...

..... Ülkemiz Kürdistan'da ve bölgemizde önemli olayların yaşandığı günümüzde, devrimci sürecin değerlendirilmesi, ivedi çözümler dayatan sorunların üstesinden gelmenin bir gereğidir. Bu ise, herşeyden önce geçmişin sağlıklı bir eleştiri süzgecinden geçirilmesini gerektirir...

.....TKSP'de eleştiri-özeleştiri mekanizması tümüyle ortadan kaldırılmıştır.

.....TKSP'de Demokratik merkezîyetçilik ise Leninist özünden soyutlandırılmış ve yönetici kliğin elinde bir silaha dönüşmüştür.

.....TKSP'de Leninist parti normlarını dejenere eden, parti ilişkilerini yozlaştırmayı hedefleyen sayısız olaylar yaşadım.

.....Olayların kızıştığı bu dönemde, geçmişin değerlendirilmesi, cezaevlerindeki tavırlar ve geleceğe yönelik mücadele perspektiflerinin tespiti, sağ ve sol kanatlar arasındaki çatışmanın esas kaynağını oluşturuyordu. Geçmişin yürekliçe değerlendirilmesi ve geleceğin savaş yöntemlerinin tespiti, **bazıları kavramakta güçlük çeksede** özün de önemli ideolojik ve politik bir sorundur"

"GEÇMİŞİN DOĞRU DEĞERLENDİRİLMESİ GELECEĞİN ZAFERİ İÇİN GEREKLİDİR"

Ali YILDIZ

Yazıya kullandığım başlığı, eski Ağrı Belediye başkanı onurlu önder, Urfan Alparşlan'ın 1984'te Serdar Ararat isimini kullanarak yazdığı "TKSP MK Genel Sekreterliğine Açık Mektup" adlı broşüründen aldım. Şehit düşmesinin birinci yıldönümünde O'nu saygıyla anarken, geçmişin doğru değerlendirilmesi üzerine bu kısa notları Urfan Alparşlan'ın anısına bağlılığın bir gereği olarak yazıyorum.

Geçmişini değerlendirmeye ilgili doğru devrimci tavır, çünkü yanlışları mahkum edip, doğrulara sahip çıkarak geleceği bu doğrular üzerine inşa etmektir. Çünkü hataların üzerine sünger çekmek, onları yeni kılıflarla piyasaya sürmeye çalışmak devrimci bir tutum değildir. Maddi hayatın kendisi tarafından mahkum edilen yanlış ve hataları habire tekrar etmek devrimci mücadeleye büyük zararlar verir. Devrimci görev, sorunların üzerine yüreklice gitmek, yanlışları açığa çıkarmak, geçmişin deneyiminden gerekli dersi çıkarıp, geleceğe, doğru, somut pratik adım atmaktır. Bunu başaramayan politik hareketler sağlıklı bir gelişme gösteremeyecekleri gibi, kitlelere güven vermez ve bağrında taşıdığı zaafardan ötürü sürekli erime sürecinden kurtulamaz.

Ulusal kurtuluş mücadelesinin zaferle taçlandırılması için, geçmişin deneyiminden ders çıkarmak, dönemin özgül koşullarına uygun mücadele ve çalışma yöntemlerini tespit edip hayata geçirmek gerekir. Devrimci mücadelede

üretken olmak, gelişkinlik göstermek böylesine doğru devrimci bir anlayışın maddi hayatla bütünleşmesiyle mümkün olur.

Geçmişin değerlendirilmesiyle ilgili olarak çok sayıda yazı/ makale ve broşür yayınlandı. Birçok hareket/parti kendine göre eksiği/yanlışıyla geçmişin muhasebesini yaptı. Geçmişin değerlendirmesinden kaçınan, yanlış ve eksiklerini kabullenmeyen politik örgütler, örgüt içi tartışmalardan kurtulamadılar. Hemen hemen tüm örgütler bu tür tartışmalar sonucu bir ayrışma süreci yaşadı. Eski küçük burjuva reformist ve sektör yapılarında ayak diretenler, ileriye yönelik gelişmelerin önünü tıkamak isteyenler, bölünmelere neden oldular. Eskide ayak direten, Leninist parti normlarını rafa kaldıran ve bu nedenle bölünmelerin yaşandığı örgütlerden biri de TKSP oldu. Demokratik merkezîyetçilik, sağ oportünizmin elinde bürokratik merkezîyetçiliğe dönüştü ve geçmişini eleştiri süzgecinden geçirmek isteyenleri susturmada bir silah olarak kullanıldı. Ardından ihraçlar, ayrılmalar birbirini kovaladı. Çürüme de payına düşeni aldı. Konu değişik yayın organlarında işlendi, sebepleri irdelendi ve tıkanıklığın önünün açılması için öneriler sunuldu ve aynı düşünenler arasında yeni saflaşmalar oldu, bu süreç hala değişik boyutlarda devam ediyor. Ayrışma ve saflaşma sürecinin doğru kavranması için tartışmaların ve yaşanan olayların iyi bilinmesi gerekiyor.

Bunlar üzerine tüm yazılanları yeniden tekrar etme olanağı olmadığından, ben, o gün yazılanlardan bazı kısa notları buraya aktararak, yaşanan sürece ışık tutmak istiyorum.

1 - TKSP içerisinde eleştiri-özeleştirme mekanizması ortadan kaldırılmış; demokratik merkezîyetçilik yerine bürokratik merkezîyetçilik hakim kılınmıştı. Kişilerin fedakarlığına, bilincine ve niteliğine bakılmaksızın, abartmalara dayanan dar ve çarpık bir kadro anlayışı geliştirilmişti.

2- 12 Eylül faşist darbenin ardından geçmişle ilgili birçok hatalar su yüzüne çıkmış olmasına rağmen; geçmişin sağlıklı değerlendirilmesi yapılmadı ve öcünden kaçır gibi bu değerlendirmeden kaçıldı. Bu nedenle de aynı hatalar, 12 Eylül sonrası devam ettirildi. Günü birlik politikasıyla, kendiliğindenci anlayışıyla, abartmacılığı ve çözümsüzlüğüyle TKSP, örgütsel tıkanıklığın içerisine girdi.

3 - TKSP'nin içine girdiği bunalımdan kurtulması ve örgütsel tıkanıklığın aşılması için, devrimci kanadın sunduğu öneriler (1982'lerde) sağ oportünist anlayış tarafından red edildi. Bu öneriler özet olarak şöyleydi:

a) Geçmiş eleştiri süzgecinden geçirip, döneme uygun tespitlerin yapılması ve bu yeni tespitler doğrultusunda pratik adımın atılması;

b) Askeri politikanın tespit edilmesi ve bu politikaya uygun adımların atılması

c) Bağımsızlık ve federasyon tezi ile ilgili ikircimli anlayışın terk edilmesi, Bağımsızlığı hedefleyen ve tarihi koşulların önümüze çıkaracağı federasyon tezini red etmeyen anlayışın programlaştırılması ve buna uygun bir politikanın belirlenmesi; bağımsızlığı

hedefleyen bir örgütün/partinin, federasyon koşullarına rahatlıkla hazır olacağı; aksine, federasyonu hedefleyen ve örgütlenmesini buna uyarlayan bir partinin, bağımsızlığı dayatan koşullarda bocalayacağı, kitlelere önderlikte görevini yerine getiremeyeceği dikkate alınmalı;

d) Kürdistan'da sosyo ekonomik yapının "yarı feodalizm" olarak yapılan tespitinin günümüz koşullarında gerçeğe uymadığı ve bu konuda ön yargısız, yeni bir araştırmanın yapılması;

e) Tüm bu tespitlere uygun olarak ittifaklar politikasının belirlenmesi ve kararlıca savunulması.

Yukarıdaki çok kısa maddeler halinde sıraladığımı savunanlar 1982'den itibaren TKSP'den atıldılar veya ayrıldılar. Sonradan aynı paralelde olanlarla saflaşarak kendi inançları doğrultusunda ileri atıldılar; tespitlerini yaptılar ve bu tespitlerine uygun pratik bir mücadelenin içine girdiler. Tarih onları doğruladı, kısa sürede çok şey başardılar. Eskide ayak diretenler ise hala aynı tıkanıklığın sancısıyla kıvranıyorlar; durdukları yerde eriyorlar, yığınla militanın çürümesine sebep olmaya devam ediyorlar.

Kısaca özetlersek, 12 Eylül öncesi ve sonrası arasında kopmaz bağlar vardır. Bir sonraki dönemin doğru tahlilini yapmak için, bir önceki dönemi iyi değerlendirmek gerekir. Kuşkusuz bu bir başlangıçtır, iş bununla bitmiyor. Çünkü yeni dönem sosyalistlerin omuzlarına yeni görevler ve sorumluluklar da yüklüyor. Mevcut dönemin dayattığı ağır sorunların altından kalkabilmek için, ideolojik, politik ve örgütsel mücadeleyi yükseltmek ve sosyalistlerin ileri bir mevzide, radikal bir hatta birliğini sağlamak doğrultusunda çaba harcamak gerek.

KÜRDİSTAN TARİHİNDEN SAYFALAR

IV

Botan AMEDİ

KÜRDİSTAN, OĞUZLAR, SELÇUKLULAR, TATARLAR VE MOĞOLLARIN İŞGALİNE GİRİYOR

1029 yılında batıya doğru ilerleyen Selçukluların öncüleri Oğuzlar, Gazneli Mahmud'un ordularıyla karşılaştılar. Gazneli Mahmud'un ordusunu teşkil eden askerlerin çoğu Kürt'tü. Kürtlerin lideri savaşın ilk günlerinde Oğuzlara esir düştü. Tutsak edilen bu Kürt liderine Oğuzlar baskı yaptılar ve askerlerinin savaştan çekilmesi şartını kabul ettirdiler. Kürt askerleri liderlerinin görüşü doğrultusunda savaşı terk edince Oğuzlar zafer kazanmış oldular.

1037 yılında Murağa bölgesine saldıran

Oğuzlar, şehri yağmalayıp halkın bir kesimini öldürdüler. Bu durum karşısında bölgede yaşayan Kürtler, Azerbaycan'da hüküm süren Vehsuzan Bin Mamelan yönetimi ile birleşerek Oğuzlara karşı savaştılar ve onları ağır bir yenilgiye uğrattılar.

Vehsuzan Bin Mamelan, 1029 yılında Tebriz'de Ruvadiye Kürt hükümetini kurdu. Daha önceleri kurulan Deylem Kürt Hükümeti, bu hükümetin başlangıcı idi.

1035 yılında İran'da kurulan Şıvankarre Kürt hükümeti 1335 yılına kadar yaşamını sürdürdü.

1040 yılında Oğuzlara saldıran Vehsuzan yönetimindeki güçler Oğuz ordularını bozguna uğrattılar; çok sayıda kumandanlarını esir aldılar. Bu dönemlerde Oğuz ordularının bir bölümü de Ermenistan'a sefere çıkmış ve bu seferleri

sırasında Hakkari ve civarını yağmalamışlardı. Bu bölgedeki Kürt kuvvetlerince sarılan Oğuzlar, ağır bir yengilgiye uğrayıp askerlerinden 1500'ünü yitirip, 7 komutanı da tutsak edilmişti. Bu yenilgiden bir süre sonra tekrar toparlanan Oğuzlar, Diyarbakır'a saldırdılar; Pişhabur ve Hüseyniye yörelerini yağmaladılar. Nasır Bin Mervan-ül Kurdi, Oğuzlarla başa çıkamayacağını anlayınca onlara bir hayli mal ve ganimet vererek onları Diyarbakır'dan uzaklaştırabilirdi.

Daha önce Selçuk Sultanı Alparslan ile Roma İmparatoru Diogens arasında 1071'de Malazgirt'te yapılan savaştan bahsetmiştik. Bu savaşta Diogens tutsak edilmiş ve savaş Selçukluların zaferiyle sonuçlanmıştı. Malazgirt savaşının Selçukluların zaferiyle sonuçlanması, Kürdistan için yeni ve karanlık bir dönemin başlangıcı sayılır. Çünkü Selçukluların bu zaferinden sonra, Kürdistan artık yavaş yavaş Selçukluların işgali altına giriyordu.

Selçuklu devletinin yönetim biçimi, beş ayrı bölgede kurulan, beş boy ya da ailenin oluşturduğu ayrı hükümetlerden oluşuyordu. Kürdistan ve Irak'ı da ele geçiren Selçuklu devleti 1117 yılında kuruldu ve 1214 yılına kadar yaşadı. 1077 yılında Orta Anadolu'da kurulan Selçuklu devleti ise 230 yıl egemenliğini sürdüren en uzun olanıydı.

Atabeylerin Anadoluda egemen olduğu dönemlerde Kürtler, onların da saldırı ve işgallerine uğradılar.

İmaduddin ve Timurlenk (Timirtaş), 1134 yılında Diyarbakır'a saldırdılar. Onların bu saldırıları ve şehri kuşatmaları bir ay kadar sonuç vermedi. Ancak İmaduddin daha sonra Kürt Hamidiye aşiretine saldırılar düzenledi ve bu aşiretin kolları olan Akraların ve Susuların

yerleşim bölgelerini işgal ettiler. 1142 yılında da Atabeyler, küçük bir emirlik olan Aşık ve Erbi'ye saldırdılar ve çok kan döktüler. 1139 yılında Şehrezur'a saldıran İmaduddin, 1142 yılında da Hakkari'ye saldırıp her tarafı harabeye çevirdi ve buradan da tekrar Diyarbakır'a yönelerek şehri kuşattı. Fakat şehri almayı yine başaramadı. 1146 yılında da Boşnaviye aşiretine saldıran Atabeyler karşısında savaşa giren Kürtler, Hüsamettin liderliğinde şiddetli çarpışmalara giriştiler. Çok kan dökülmesine rağmen Kürtler teslim olmadılar. Savaşın devam ettiği bir sırada İmaduddin öldü ve bunun üzerine Atabeylerin askerleri geri çekilmek zorunda kaldılar.

Kürdistan'da Atabeylerin egemenliği kalkınca, Cizire bölgesinde Kürt Azizan Hükümeti kuruldu. Bir ara bu hükümeti Akkoyunlular ortadan kaldırıdılar da esas olarak Osmanlılar bu Kürt Hükümetine son verdiler.

1177 yılında kurulan Eyyubi "Kürt" (1) Devleti, yaşamını 1482 yılına kadar sürdürdü. Mısır'da bağımsızlığına kavuşan Eyyubi Devleti sınırlarını genişletti. Kürdistan, Ermenistan, Suriye, Mısır ve Yemen'e kadar sınırlarını genişleten Eyyubi Devletinin en parlak dönemi, Selahattin-i Eyyubi'nin yönetimde olduğu dönemdir. Selahattin-i Eyyubi dönemi, tarihte ünlü Haçlı Seferleriyle bilinir. Hamidiye, Hakkariye, Şehraniye ve Mihraniye gibi birçok Kürt aşireti bu devlet içinde yer aldı.

Bizim bazı Kürt tarihçileri, Selahattin-i Eyyubi'nin kurduğu devlete "Kürt Eyyubi Devleti" demekte ve buna bol bol övgüler yapmaktadırlar. Bizce bu yaklaşım, duygusallıktan öte birşey ifade etmemektedir. Selahattin-i Eyyubi Kürt

veya Kürdistan idealini önüne hedef olarak koymamış; fakat O, islam dinini kendine rehber edinmiş ve islamiyetin yayılması için elinden gelen tüm imkanları kullanmıştır. Bu somut gerçekliği gözden uzak tutmamamız gerekir. Eğer Selahattin-i Eyyubi, bu ideali yerine bir Kürt devleti kursaydı ve tüm Kürt aşiretlerini merkezi bir otorite altında toplayabilseydi, şüphesiz ki Kürt toplumunun yaşamını ve Kürdistan

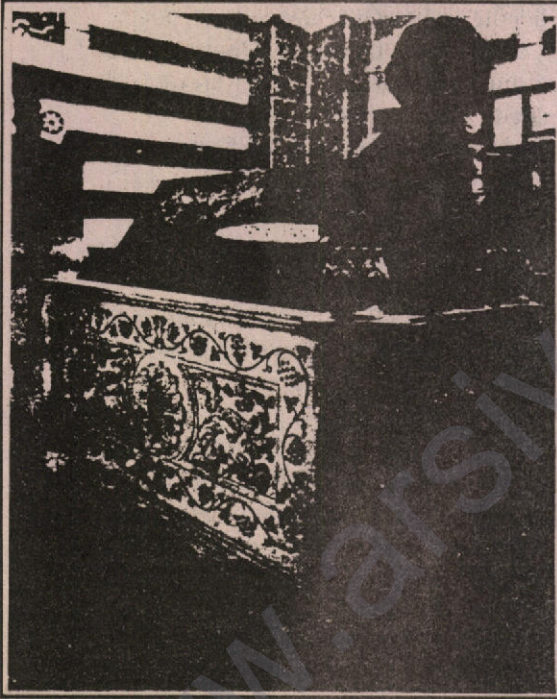
yer alması, birçok Kürt aşiretini kendi otoritesinde toplaması, yaşanan gerçekleri ortadan kaldırmıyor. Soruna duygusal yaklaşmak ve mezar taşlarıyla övünmek; bize birşey kazandırmıyor. Gerçek tarihi olaylar ne ise, onları olduğu gibi kabullenip görmemiz gerekiyor.

Selahattin-i Eyyubi 4 Mart 1193 Çarşamba günü 56 yaşında öldü. O'nun bir özelliğini de belirtmemizde yarar var. Selahattin-i Eyyubi, o dönemlerde yaşamış diğer krallar gibi mal ve mülk edinip zengin olma peşinde koşmamıştır. kendisi öldüğünde arkasında sadece 47 dinar ve 1 altın bırakmıştır; öyle ki cenaze masrafları dahi borç alınarak karşılanmıştır. (1)

1185 yılında halife Nasır Liddin döneminde Türklerle (Türklerin ataları olanları anlamak gerekir bu dönemlerde) Kürtler arasında iki yıl devam eden savaşlar oldu. Bu savaşların sonucu bir bölüm Kürtler Ezine (Kilikya) ve Suriye bölgelerini terkedip göçetmek zorunda kaldılar. Bir sürü olayda olduğu gibi, 1218 yılında Hakkari'ye yapılan Türklerin saldırısında da kanlı olaylar oldu. Türklerin tüm bu kanlı saldırıları yetmiyormuş gibi bazen de Kürdistan'da meydana gelen tabiat olayları da çok sayıda insanın telef olmasına neden oluyordu.

Örneğin 1225 yılında Cezire bölgesinde (Irak, Musul, Mardin, Diyarbakır ve Urfa yöresi) meydana gelen deprem ve salgın hastalıklar çok sayıda insanın ölümüne neden oldu.

Kürdistan bölgesi 1217 yılında bu sefer Harzemlerin saldırısına uğradı. Abbasi Halifesi Nasır Liddin ile savaşmakta olan Mehmet Harzem Şah, Kürtlerin ikamet ettikleri Zağros dağlarından geçtikleri sıralarda doğal olarak Kürtlerle Harzemler savaştılar. Mehmet Harzem Şah'ın oğlu

Sam'da bulunan Selahattin-i Eyyubi'nin mezarından bir görünüş.

tarihinin çehresini kökten değiştirdi. Fakat var olan ve yaşanmış olan gerçeklik, malesef öyle olmamıştır. Selahattin-i Eyyubi'nin Kürt olması ve kurduğu devletin önemli kademelerinde Kürtlerinde

Celalettin, 1235 yılında Zağros bölgesine geldi. Onun geliş nedeni de Tatarların Harzem ülkesini ve Gazne kalesini işgal etmeleriydi. Tatarlardan kaçan Celalettin de Kürdistan'da uğradığı her yerde kan döküyordu. Celalettin Kürdistan'a çok zarar verdi ve tüyler ürpertici katliamlara girişti. Bu katliamların en büyüğünü Muş ve çevresinde 1231 yılında uyguladı. 1231 yılında Azerbaycan'da Tatarlardan kaçan Celalettin, Kürdistan'da kendisine bir sığınak ararken, Tatarlar Celalettin'in askerlerine Diyarbakır yörelerinde yetiştiler; çoğunu kılıçtan geçirdiler ve kaçabilenler de Konya'da Aladdin Keykubat'a sığındılar. Celalettin, Ahlat'tan Diyarbakır'a kadar saklanmak için Kürtlerden yer temin edemedi.

Celalettin'i kovalayan Tatarlar da Kürdistan'da katliamlar yaptılar. Bu saldırılarda sadece Kürt Kureyşe aşireti Tatarlara karşı direnebildi ve onları geri püskürttü. Nusaybin ve Mardin bölgelerine de saldıran Tatarlar, bu bölgeyi de yakıp yıktılar; harebeye çevirdiler.

Celalettin, 1231 yılında bir Kürt aşiret reisinin yanında gizleniyordu. Ahlat kuşatması sırasında kardeşi Harzemler tarafından öldürülen bir Kürt, intikamını almak için reisinden habersiz olarak Celalettin'i izleyip öldürdü.

1240 yılında Kürtler Şemsettin Muhammed önderliğinde bir devlet kurdular. Tarihte, "Goristan ve Sisistan Padişahlığı" olarak anılan bu Kürt devletine, adı geçen sülaleden sekiz padişah yöneticilik yapmıştır. Harat, Goristan, Gerecistan, Sisistan, Serbidaran, Memelikine, bu devleti yönetenlerdendirler. Bu Kürt devleti, Cengiz Han'ın saldırısından az sonra, Goristan ve Sisistan yöresinde kuruldu. 130 yıl yaşamını

sürdüren bu Kürt devleti, 1370 yılında yıkıldı. (2)

1247 yılında bu sefer Kürdistan'ın Şehrezur ve Diyarbakır bölgeleri Moğolların akımına uğradı.

Türkmenler Yemen'de 1229 yılında Resuliye adıyla bilinen bir devlet kurdular. Bu devletin üst kademelerinde çeşitli görevler alan Kürtler de vardı. Eyyubi devletinden kalan Kürtler, Türkmenlerin bu devletinde birlikte yaşıyorlardı.

Moğollar döneminde Kürdistan'ı ünlü Emir Newroz'un babası Argun Ağa yönetiyordu.

Moğollar 1257 yılında Kürdistan'a saldırdılar. Hamadan ve Kirmanşah'a girip her tarafı yakıp yıktılar. Bundan sonra Hülagü Han Bağdat'a sefer yaptı ve burada korkunç katliamlar yaptı.

Abbasi Halifeliğinin sona ermesinden sonra Bağdat'ı da düşüren Hülagü Han, bu kez Şehrezur'a saldırdı. Burada yaşayan Kürt aşiretleri Cizire, Şam ve Mısır'a göç etmek zorunda kaldı. Hülagü Han daha sonra Suriye'ye yaptığı seferlerde de Cizire, Mardin, Urfa ve Diyarbakır kentlerini de harabeye çevirdi.

Erbil'de Kahaci adı verilen Moğol askerlerinden bir bölümü, Kürtlerle birleşerek 1297 yılında Hülagü Han'a karşı ayaklandılar. Bu ayaklanma tam üç yıl sürdü. "İki İhtilal Arasında Irak" kitabının anlattığına göre, yine bu sıralarda Gazanhan, Cibaldaki Kürtler (Cibal, Irak Kürdistanında bir Kürt şehridir), Newroz ile birleşmeleri yüzünden bunlara saldırdı. Bu savaşta yaklaşık olarak 50 bin kişi öldürüldü. Tutsak edilen Kürtler pazarlarda 12 dirheme satılıyordu. Yağma edilen koyunların her biri 1 dirhem; sığırların her biri 5'er dirheme satılıyordu. Bu tarihlerde Moğol devleti ikiye bölündü. Ama

olaylar 1328 yılına kadar devam etti. (3)

Kürdistan'ı aralarında paylaşmaya çalışan Karakoyunlularla İlhanlılar arasında sürekli savaşlar meydana geldi. İlhanlıların yıkılmasından sonra Karakoyunlular, Urmiye ve Savaşbulak bölgelerinde oturan Mukri Kürtlerine saldırılar düzenlediler. Yapılan bu savaşlar yüzünden çevredeki halkın çoğu göçetmek zorunda kaldı.

Kürt halkı, Kürdistan'da uğradığı bu saldırıların acısını ve yıkıntısını henüz unutmadan bu kez ünlü kan dökücülerden Timurleng'in saldırı ve işgalleri başladı.

Timurleng, Bağdad'ı işgal ettikten sonra Kürdistan üzerinden Kafkasya seferine çıktı. Cizire, Diyarbakır ve Musul şehirlerini de işgal eden Timurleng, uğradığı her yerde taş üstünde taş bırakmıyordu. Timurleng'in zulmünden kaçabilen yöre halkı dağlara çekilip saklanıyordu. Zafer üstüne zafer kazanan Timurleng, doymak bilmiyordu; Hakkari ve Van bölgelerini de işgal etti. Timurleng'in dillere destan zulmünden korunmak için Hasankeyf ve Garzan, Erbil, Cizire ve Musul Emirlikleri birlikte Timurleng'e gidip bağılıklarını bildirdiler; fakat onların bu baş eğişleri bile onları Timurleng'in zulmünden korumaya yetmedi.

Timurleng, Kürdistan valisi olarak oğlu Celalettin Miran Şah'ı göreve atadı. C. Miran Şah da aynen babası gibi zalim ve onun yolundan şaşmayan biriydi. Erbil valisi İzzeddin Kurdi, önce Timurleng'e boyun eğmişti; fakat 1401 yılında bunların zulmüne karşı isyan etti. Bu isyan üzerine Kürdistan'a geri dönen Timurleng, Kürdistan'ı bir kez daha barbarlığıyla kasıp kavurdu. Bitlis yöresine vardığında Emir Şerefettin Bitlisi Onu karşıladı ve saygı ile bağılılığını ileterek Bitlis ve çevresini

Timurleng'in şerrinden korumuş oldu.

Timurleng 1405 yılında öldü. Onun ölümünden sonra, daha önceleri onun şerrinden korunmak için kaçıp gizlenen Karakoyunlu Emiri Yusuf, Bitlis'e gelerek Şerefettin Bitlisi'den yardım istedi. Ş. Bitlisi, ona kızını vererek onun yeniden devletini koruması için yardım etti.

Timurleng'in oğlu Şahre Mirza, 1431 yılında Ermenistan'a sefer yaptı. Bu sefer üzerine, Bitlis Emiri Şerefettin, Hasankeyf Emiri Halil, Hakkari Emiri Ahmet ve birtakım diğer emirler Ş. Mirza'ya gidip bağılıklarını bildirerek ülkelerini yinelenebilecek büyük bir beladan kurtardılar.

Bu dönemlerde Karakoyunlu devletini yıkıp, kendi devletini kuran Akkoyunlular; Kürt Emirliklerinin Karakoyunlulara yardım ettikleri bahanesiyle Kürt beylikleriyle Emirliklerine karşı sadece savaşmakla kalmayıp; Kürt Emirliklerini ve Beyliklerini birbirine karşı kullanmak amacıyla nifak tohumları eiyor, birbirlerine düşürerek zayıflatıyor ve sonra kendisine bağlayıp tek tek ortadan kaldırıyordu. "Gerçekte, Akkoyunlu devletinin Kürtlere egemen olacak gücü yoktu. Ancak Kürtlerin başından eksik olmayan ayrılık ve bilgisizlik, bunun sonucu olarak da sağlam bir birlik kuramayışları, onları bu kez de Akkoyunlu egemenliği altına sokmuştu. Sonuç; her zamanki gibi yine ülkenin yabancılar tarafından işgali ve halkın bitip tükenmek bilmeyen zulümlere uğraması oluyordu."

Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan, Kürt Emirliklerini birbirine düşürmekte çok ustaydı. "Çemişgezek aşiretlerini basit bir hile ile komşu Kürt aşiretlerinin karşısına çıkarıp birbirlerine kırdırabiliyordu. Bunun gibi, yine Uzun

Hasan'ın kumandanlarından **Sofu Halil, Arap Şah, Çemişgezekteki aşiretleri** kandırarak Botan bölgesine gönderdiler. burdaki Akkoyunluların hesabına kendi öz kardeşleri ile çarpıştırdılar. Onlar ile Kürt aşiretlerinden **Dumeli ve Dembilili** aşiretleri arasında kanlı savaşlar oldu.” (4)

KÜRT-SAFEVİ VE KÜRT- OSMANLI İLİŞKİLERİ

İran'da devlet yönetimine el koyan Şah İsmail, önce Akkoyunlularla bir anlaşma yapıp birlikte Ermenistan'a saldırılar düzenlediler. Daha sonra Şah İsmail kuvvetleriyle Akkoyunlu Sultanı Murat kuvvetleri arasında savaş çıktı. Bu savaşta üstünlük sağlayan Şah İsmail, Irak Acemi Huzistan ve Fars bölgelerini ele geçirdi ve 1491'de Ermenistan ve Aşne bölgelerini yağmaladı. 1492 yılında da Kürdistan'a sefere çıkan Şah İsmail, Diyarbakır, Botan ve civarını işgal etti. Ş. İsmail, işgal ettiği Kürdistan bölgelerindeki Kürt beyliklerini ortadan kaldırıyor ve yerlerine yeni beylikler atıyordu. Şah İsmail de Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenler gibi Şii mezhebini ve bu mezhep ayrılığını politikasının temeli olarak kullanıyordu.

Şah İsmail'in de Kürdistan'da uyguladığı vahşet tüyler ürperticiydi ve Akkoyunluların zulmünden aşağı kalmıyordu. Kürtlerin çoğunluğunun sünni olması, şii olan Safevilere boyun eğmemesi; dini bağnazlıklar yüzünden çeşitli haksızlıklara uğramalarına neden oluyordu.

Şah İsmail, bir seferinde Kürdistan'ın Hevi bölgesine geldiğinde, bu yörede bulunan 11 Kürt aşiret liderleri toplanarak Şaha gidip bağlılıklarını iletiler. Bu boyun

eğişe rağmen Şah İsmail, bu Kürt liderlerini tutuklatıp Tebriz cezaevinde hapsedirdi. Bu tutuklular arasında Şahın kızkardeşiyle evli bulunan Hasankeyf Sultanı Halil de bulunuyordu. Tebriz'de üç yıl tutuklu kalan bu 11 Kürt lideri, 1514 yılında yapılan Çaldıran savaşının Osmanlıların galibiyetiyle sonuçlanmasıyla hapisten kurtuldular. Çaldıran savaşında Safevilerin yenilgiye uğramasıyla birlikte, Kürdistan'daki etkileri gittikçe azaldı. İranlıların etkinliği Zağros dağlarının batısında tamamen yok oldu. Çünkü İran'ın izlediği şiiliği yayma ve Kürt beyliklerini ortadan kaldırma politikasına karşın, Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in Kürt beyliklerini tanıma ve onların varlıklarını sürdürme yanlısı politikası, Osmanlıların Kürdistan'da yandaş kazanmasına neden oldu. Bu politikanın uygulama sürecini, 1514 Çaldıran Savaşından öncesine götürerek, değişik yönleriyle ele almak ve bu çerçevede Osmanlı-Kürt ilişkilerini değerlendirmek gerekiyor.

Osmanlı-Kürt ilişkilerini, Yavuz Sultan Selim ile Şeyh İdris-i Bitlisi arasında kurulan ilişkilerden başlayarak, gelişmeleri görmek mümkündür. Çünkü, Ş. İdris-i Bitlisi, Bitlis Emiri olup Urmiye'den ta Malatya'ya kadar olan kürdistan'ın büyük bir kesiminde geniş bir nüfuza sahipti ve Y. Sultan Selim de bu durumu biliyordu. Bu yüzden Y. selim, İran'la savaşa girmeden önce Kürtleri kendi saflarına kazanmak ve İranlılara karşı kullanmak istiyordu. Bu desteğin sağlanması da şüphesiz ki öncelikle İdris-i Bitlisi'nin elde edilmesiyle mümkündür. Bu ince hesapları yapan Osmanlı Sultanı Y. Selim, İ. Bitlisi'ye birtakım hediyeler sundu; taltiflerle onu ödüllendirdi ve birtakım vaadlerde bulunarak gönünü aldı.

Bunun karşılığında da İdris-i Bitlisi'ye istediklerini kabul ettirdi. Y. Sultan Selim, Amasya'daki karargahında İranla yapacağı savaş hazırlıklarını planlarken, İdris-i Bitlisi'ye haber yollayarak Kürt beylikleriyle ilişki kurmasını, bunların birlikteliğini sağlayarak asker hazırlamasını ve İranlılarla yapacağı savaşa hazır olmasını istedi. İdris-i Bitlisi, Yavuz'un bu isteklerini yerine getirmek için tüm olanaklarını kullandı. İran Safevilerine bağlı olan 20 aşiret liderini ziyaret ederek, onların bu savaşta Şah İsmail'e karşı tavır almalarını sağladı. Bunun dışında, daha önceleri Kürdistan'ın bazı bölgelerine; örneğin Diyarbakır, Bitlis, Palo gibi yerlere, Şah İsmail'in atadığı Emirlere karşı, yöre halkı harekete geçirilmiş; emirlikler düşürülmüş ve bu yörelerin Osmanlılara bağlı kalacakları Y. Sultan Selim'e bildirilmişti. İdris-i Bitlisi sayesinde sağlanan Kürtlerin bu birliği, Osmanlılara bağımlı ve onlara hizmet sunan kendi içinde özerk birliklerdi. Yavuz, İdris-i Bitlisi sayesinde Kürtleri kendi saflarına kazandıktan sonra Şah İsmail'e savaş ilan etti. 1514 yılında Hoy kenti yakınlarında Çaldıran muntukasında yapılan bu savaşta Şah İsmail yenildi. Yavuz, İran'ın başkenti Tebriz'i işgal etti. Osmanlıların bu zaferinden sonra, önceleri İran'ın elinde olan Kürdistan'ın Mardin, Urfa, Hasankeyf, Rakka kaleleri alındı ve buralarda hakim olan tüm İran Emirliklerine son verildi. Bu savaşta Kürtlerin belli bir kısmını oluşturan şii Kürtler Şah İsmail'den yana tavır koyduklarından Yavuz'un kıymına uğradılar. Çok sayıda Kürt yine Yavuz tarafından katledildi.

Şurası kesin bir gerçek ki, Osmanlılar Çaldıran savaşını Kürtlerin aktif destek ve katılımıyla kazandılar. Hatta deyim

yerindeyse bu savaşta Kürtler, öncü bir rol oynadılar.

1514 Çaldıran Savaşından hemen sonra, İdris-i Bitlisi ile Yavuz Sultan Selim arasında bir anlaşma yapıldı. 1514 yılında imzalanan bu anlaşmaya göre:

1 - Kürt emirliklerinin özerkliği, Osmanlı yönetimine bağlı olarak korunacak.

2- Eskiden olduğu gibi Kürt Emirliklerinde yönetim babadan oğula geçecek ve yönetim konularında ferman Padişah'tan çıkacak.

3 - Kürtler, bütün savaşlarda Osmanlılara yardım edecekler.

4- Osmanlılar, Kürtleri tüm dış saldırılardan koruyacaklar.

5 - Kürtler, Osmanlı devletine gerekli olan her türlü vergiyi ödeyecekler.

6- Bu anlaşma, Yavuz Sultan Selim ile ona boyun eğen Kürt Beylikleri arasında yapılmıştır.

Yavuz Sultan Selim ile Şeyh İdris-i Bitlisi arasındaki ilişkilerin niteliğini daha iyi kavramak açısından Yavuz'un İdris-i Bitlisi'ye yolladığı bir fermanın metnini sunmakta yarar var:

“Sultanların dostu ve faziletler sahibi Mevlana Hekim Şeyh İdris hazretleri,

Haberiniz olsun ki, mektubunuz bize erişti. Doğruluğunuz ve sadakatle çalışmanız, bütün gayretinizi sarfetmeniz neticesinde, Diyarbekir ve havalisinin fethedilmesi mümkün oldu. Bu başarınızdan ötürü yüzünüz ak olsun. İnşallah diğer yerlerin fethine sebep olmak şerefine nail olursunuz. Bu hususta yegane güvendiğim sizsiniz.

İdari işlerde kullanılmak ve askerlere dağıtmak üzere gereken tahsisatla birlikte

iki bin tane altın işlemeli kılıç, iki bin sikke Frenk altını, filori, bir samur ve bir vaşak kürk ve ayrıca çuha ve diğer cinslerden birer kürk ve muhtelif hediyeler gönderildi. İnşallah bunlar salimen erişir. Sihhat ve selametle kullanırsınız.

Vilayetlerde, bölmüş bulunduğu sancaklara, bize itaat etmiş olan Kürt beylerini iktidarlarına ve liyakatlarına göre tayin edin.

Diyarbakir Beylerbeyi ve tarafımızca kıymeti çok büyük olan Mehmet Bey'e Nişan-ı şerifimle imzalanmış ahkâmımı gönderiyorum. Kendisine takdim edin. O havalide her beye verilen sancak ve vilayetlerin durumu bunların adetlerini ve beylerin lakaplarını, adlarını tarafımıza bildirin. Beylere gönderdiğim nişanları kendilerine takdim buyurun.

Erdebilinin oğlu İsmail (Şah İsmail), Hüseyin Bey ve Behram Ağa isminde iki elçi göndermiş. Bunlar İsmail'in bana itaat ettiğini ve her emrimi yerine getireceğini bildiriyorlar. Ben bunlara inanmadım ve ikisini de hapse atturdum. Zira, İsmail'in sözüne güven edilmez. Sen de ona karşı uyanık davran ve yalvarmalarına inanma.

Darulhilafet-Edirne."

Bu fermanın da anlaşılacağı gibi, İdris-i Bitlisi, Y. Sultan Selim'in isteklerini önemli ölçüde yerine getirmiş ve onun güvenini kazanmıştır. Bu yüzden Kürdistan'daki beylere verilmek üzere hediyeler ve rütbelere (nişaneler) ve hatta gerektiğinde ferman diye kullanılacak imzalı boş kağıtlar dahi İdris-i Bitlisi'ye yollanmıştı.

İdris-i Bitlisi ile Yavuz Sultan Selim arasında kurulan bu ittifakın niteliği ve boyutu konusunda kimilerinin nitelendirdiği gibi, "Kürt aşiretlerinin birliğini sağlamak ve Kürtleri büyük bir

beladan kurtarmak" değil; bizce, Bitlisi kendine ve halkına güvenmeyen, kendi halkının kurtuluşunu başkalarının himayesinde gören ve Kürt halkını başkalarının hizmetine sunan uşakça bir kişiliğe sahip olması, bu ilişkileri doğurmuştur. Bu konuya ileriki bölümlerde **Kürdistan'daki kişilik ve ittifaklar sorunu** bölümünde ayrıca yer vereceğimiz için burada üzerinde fazlaca durmayacağız.

İdris-i Bitlisi, Yavuz Selim'in isteği ve onayıyla Kürdistan'ı değişik bölgelere ayırdı. Bunları da anahatlarına görmekte fayda var. Bitlisi, önce Diyarbakir'i 19 sancağa böldü. Bu sancaklardan 11 tanesini doğrudan doğruya Osmanlı yönetimine (Babi Ali'ye) bağladı. Diğer 8'i ise Kürt beyliklerine bağlı kaldı. Bunların dışında yarı bağımsızlığı olan ve doğrudan doğruya Sultana bağlı olan Cezire, Hazro, Genç, Palo ve Eğil hükümetlerini de saymak gerekir. Kürt beyliklerinin yönetiminde olan sancaklar da şunlardır: Atak, mihraniye, Kulp Şamağan, Çabakçur, Çermik ve Pertek. Kürt emirliklerinde eskiden olduğu gibi yönetim babadan oğula geçiyordu. İç işlerinde bağımsız olan bu Kürt hükümetlerinin başkanlarına "Miri Miran" deniliyordu. Bu yönetim şekilleri Van ve çevresinde de uygulanıyordu. Van ve çevresi de 37 sancak ve 4 hükümete ayrılmıştı. Van ve çevresindeki hükümetler şunlardı:

1 - Hakkari Hükümeti: Bu hükümetin yaklaşık olarak 10 bin kişilik sürekli bir askeri gücü vardır.

2 - Bitlis hükümeti: Bu hükümetin de yaklaşık 20 bin kişilik sürekli askeri gücü vardı.

3 - Mahmudi Hükümeti: Bu hükümet Van'ın doğusunda bulunuyordu ve 6 bin kişilik sürekli askeri güce sahipti. Bu

hükümet 120 Kürt aşiretinin birleşmesiyle oluşmuştu.

4- Paniyanış Hükümeti: Bu hükümet de Mahmudiye Hükümetinin sahip oldu nüfus kadar bir nüfusa sahipti ve Mahmudiye Hükümetine komşuydu.

Görüldüğü gibi Kürdistan'da Osmanlı Sultanına bağlı, feodal yönetim birimlerinin hemen hepsinin silahlı güçleri vardı. Ve 1515'ten 1638 yılına kadar aradan geçen 115 yıllık süre içinde Osmanlılarla İran arasında bazı ufak çaplı ateşkesler dışında savaşlar devam edegeldi. Bu savaşların tümüne Kürtler, sahip oldukları silahlı güçleriyle katıldılar. Diğer bir deyimle Kürtler, Osmanlılarla yaptıkları anlaşma gereği bu savaşlara katılmak zorundaydılar. Bu yüzden 115 yıllık Osmanlı-İran savaşının bilançosu Kürdistana ödetildi. Savaşlar Kürdistan'ı harabeye çevirdi. Kürtler mallarından ve canlarından oldular.

Yavuz Sultan Selim'den sonra yönetime gelen Osmanlı padişahları, Kürt beylikleriyle yürürlükte olan anlaşmaları tek taraflı olarak bozmaya ve süreç içinde bu beylikleri tamamen kendilerine bağlamaya çalışıyorlardı. Bu da zaman zaman osmanlılarla Kürt beyliklerinin aralarının açılmasına ve hatta yer yer küçük çaplı da olsa, bazı olayların meydana gelmesine neden oluyordu. Örneğin; Kanuni Sultan Süleyman döneminde Ulema Bey, Bitlis ve Hasankeyf'e Beylerbeyi olarak atandı. Halbuki buranın yönetimi Şerf Han'ın elindeydi. Yavuz S. Selim'le İdris-i Bitlisi arasında yapılan anlaşmanın bir maddesine göre Kürtlerin yönetimi babadan oğula geçecekti. Sultan Süleyman'ın yaptığı bu atama ise bu anlaşmayı açıkça çiğniyordu. Şayet Şerf Han'ın yönetiminden uzaklaştırılması

gerekli idiyse, yerine oğlunun geçmesi gerekiyordu. Bu yüzden Şerif Han, Ulema Beyin buraya atanması üzerine harekete geçti ve Bitlis yakınlarında Ulema Bey kuvvetlerini bozguna uğrattı. Bunun üzerine Ulema Bey geri dönmek zorunda kaldı. 1453 ilkbaharında Tebriz'e sefere çıkan Osmanlı sadrazamı İbrahim Paşa, yoluna devam ettiği bir sırada Şerif Han'ın öldüğünü ve yerine oğlu Şemseddin'in Bitlis Emiri olarak göreve başladığını duydu.

1453 yılının Sonbaharında Bağdat şehri de İranlıların yönetiminden çıkıp Osmanlıların eline geçti. Bağdat'ın alınmasından sonra Diyarbakır Valisi Süleyman Paşa Bağdat'a vali olarak atandı. Bu, aynı zamanda Bağdat'a Osmanlılar tarafından atanan ilk Vali idi. Bağdat şehri kansız bir şekilde ele geçirilmişti. Ancak bu zaferin kutlanması için Padişah Sultan Süleyman tarafından Şevket Bey adında bir Kürt beyi ve yedi arkadaşı öldürülmüştü. (5)

Osmanlı Sultanı, Kürt aşiretlerinden oluşan 10 bin kişilik bir silahlı gücü Elkas Mirza'nın emrine verip İran üzerine yolladı. Elkas Mirza, Kerkük ve Şehrezur yoluyla Hamadan'a geldi. Burayı ve Kum kentini işgal etti. Daha sonra yöreye gelen İran askerleri karşısında dayanmayıp Kars'a çekildi ve oradan da Bağdat'a geri döndü. Bu sıralarda da İranla osmanlılar arasında anlaşma yapıldı. Bu anlaşmadan sonra Sultan, Elkas Mirza'ya haber göndererek İstanbul'a gelmesini istedi. Ancak Elkas Mirza, bu emre uymayıp başkaldırdı. Bunun üzerine Sultan, Bıradost, İmadiye ve Hakkari Beyliklerinden oluşan silahlı güçleri Elkas Mirza'yı yakalamakla görevlendirdi. İran'a kaçan Elkas Mirza, Kürt Ardalan Beyi Emir Serhap Bey'e sığındı. Ancak İran askerleri çevreyi

sardıklarından Serhap Bey, Elkas Mirza'yı teslim etti.

1554 yılında Orta Kürdistan'a sefere çıkan İran Şahı Tahmasb, Erzincan ve Diyarbakır'a kadar geldi. Geçtiği her yerde kan döktü ve buraları viraneye çevirdi. Bunun üzerine, Osmanlılarla İranlılar arasında yeniden savaş patlak verdi. İran kuvvetleri Muş, Adilcevaz, Erciş, Van ve Bitlis üzerine saldırdılar; her tarafı yakıp yıktılar ve geniş kitle katliamlarına giriştiler. 1585'te yapılan yeni Osmanlı-İran savaşında Osmanlılar yenildi. 1590 yılında iki devlet arasında Newroz'da anlaşma yapıldı ve bu anlaşma 13 yıl sürdü.

Osmanlılara bağlı Tebriz Valisi, 1603 yılında bazı bahaneler ileri sürerek Salmaz üzerine saldırdı ve bu yüzden İran'la Osmanlılar arasında yeniden savaş başladı. Bu savaşta İranlılar Tebriz kentini tekrar geri aldılar. Görüldüğü gibi, bu savaşların çoğunda önce Osmanlılar bazı yerleri alıyor veya kurtarıyor; ancak onlar geri dönünce İranlılar tekrar buraları geri alıyor.. Bu şekilde uzun yıllar devam eden savaşlar en fazla Kürtleri etkiledi ve onların ülkesini viraneye çevirdi.

CANPOLAT KÜRT DEVLETİ

Çok eskiden beri, Kilis yöresinde yaşayan ve buranın yönetimini de ellerinde bulunduran Canpolatlar, geniş bir Kürt ailesiydi. Bu yörenin yöneticisi olan Canpolatlar ailesinden Emir Hüseyin, aynı zamanda Osmanlı Sadrazamı Sinan Paşa tarafından Halep Eyaleti Beylerbeyliğine de atanmıştı.

Sadrazam Sinan Paşa İran'a savaşa giderken emir Hüseyin'e haber yollayarak silahlı güçleriyle birlikte İran'a karşı savaşa

katılmasını istedi. Emir Hüseyin bazı bahaneler ileri sürerek bu isteği reddetti. Bunun üzerine Sadrazam, Emir Hüseyin'e kin güttü ve Tebriz'den dönüşünde Kilis'te Emir Hüseyin'i öldürdü.

Emir Ali, kardeşi Emir Hüseyin'in öldürüldüğünü duyunca Halep'te başkaldırdı ve Halep'ten Trablusşam bölgelerine kadar olan yerleri işgal etti. Daha sonraları bununla yetinmeyen Emir Ali, bağımsızlığını ilan etti. Askeri güçlerini toparlayıp düzene soktu. Camilerde kendi adına hutbe okuttu, kendi adına para bastırıldı ve ünü her tarafa yayıldı. Emir Ali, ileriye görebilen ve ona göre çevre devletlerle diplomatik ilişkileri geliştiren bir kişiliğe sahipti. Emir Ali, 1607 yılında İtalya'daki Toskana Hükümeti Arşidükası Ferdinand ile bir anlaşma yaptı; diğer yakın ülkelerle dostluk ilişkileri geliştirdi.

Emir Ali'nin bu başarısı Osmanlılar için büyük bir tehlikeydi. O nedenle Osmanlıların baş hedefi oldu. O sıralarda, Anadolu'da başgösteren Celali İsyanlarını bastırmakla görevlendirilmiş olan Kuyucu Murat Paşa, önce daha tehlikeli gördüğü Emir Ali'nin egemenliğine son vermek istiyordu. Bu durumun farkına varan Emir Ali, 20 bin atlı ve 20 bin piyade olmak üzere toplam 40 bin kişilik silahlı kuvvetlerini hazırlayıp Boğaz Geçidinde mevzilendirdi. Bu geçidin kendisi açısından elverişsiz olduğunu anlayan Kuyucu Murat Paşa da askerlerini Aslan Beli Boğazına getirerek Emir Ali kuvvetlerini çembere aldı. Osmanlıların güçleri Kürtlerden kat kat üstündü. Öyle ki, Osmanlılar sadece 40 bin kişilik yedek kuvvete sahipti. 1607 Haziran'ında iki kuvvet arasında savaş başladı. Şiddetli çarpışmalar sonunda Emir Ali'nin askerlerinin yarısı öldürüldü. Savaşı daha fazla sürdüremeyeceğini anlayan Emir Ali, geriye kalan güçlerini

toplayarak Halep'e çekildi. Fakat Halep'te de uzun süre dayanamayacağını anlayan Emir Ali, sonunda Osmanlı Padişahı Sultan I. Ahmet'e boyun eğeceğini bildirip İstanbul'a gitti. Sultan, onu bağışlayarak Temeşvar Beylerbeyliğine atadı. Sultan, Emir Ali'nin küçük kardeşini de Saraydaki özel medreseye (okul) öğrenci olarak aldırdı. Böylece uzun süre yaşama imkanı bulamayan Canpolat Kürt Hükümeti de son buldu.

Canpolat Kürt ailesinin osmanlılara karşı yürüttükleri bu savaş ve Anadolu'daki Celali İsyanları döneminde Osmanlılar, İran'la yürüttükleri savaşa ara verip güçlerini bunlara karşı kullandılar. Her bakımdan üstün olan osmanlılar bu yüzden her iki hareketi de kanlı bir şekilde basturdular.

Günümüzde Lübnan'da da bir Kürt topluluğunun yaşadığını biliyoruz. Bu Kürt topluluğundan konumuza ilişkin olarak Dürzü Kürtlerinden olan Canpolatlardan kısaca da olsa bahsetmekte yarar var. Lübnan'ın en verimli ve stratejik arazisini elinde bulunduran ve aynı zamanda uzun yıllar Lübnan yönetimini elinde bulunduran Velid Canpolat ailesinin de Kürt olduğu biliniyor. Lübnan'da yaşayan Canpolat Kürt ailesiyle yukarıda gördüğümüz Canpolatlar, ya ikisi aynı sülaleden gelmedir; ya da iki aile arasında isim benzerliği söz konusudur. Bizce, bu konunun araştırılması gerekir.

DİMDİM KALESİ DİRENİŞİ

Kürdistan tarihinde “**Dımdım Kalesi Olayı**”, önemli bir direnişin ve kahramanlığın sembolüdür. Günümüzde yürütülen ulusal kurtuluş mücadelesinde savaşçılar için önemli derslerle doludur. Bu

direnişte unutulmaz kahramanlık örnekleri sergilendiği içindir ki, Doğu bilimcilerinden O. Mann, bu olayı geniş bir biçimde ele almış; aşırı bağınaz bir kişiliğe sahip olan İskender Munşi bile “Tarih-i Alem Ara Abbas” adlı tarih kitabında bu direnişten övgüyle bahsetmekten kendini alamamış. Bu kahramanlık olayı, ünlü Kürt yazar Ereb Şemo'nun da “Dımdım” adlı bir romanın yazılmasına konu olmuştur.

Bu dramatik ve kahramanlık olayı, Mukri (Bradost) Kürt aşiretinin başından geçen bir olaydır. Olayın kahramanı da Emirhan Yekdest'tir. Emirhan Yekdest, Bradost aşiretinin lideri olup, Soran Kürt aşiretleriyle giriştiği bir çatışmada bir elini yitirdiği için “Yekdest” (tek kollu) lakabını almıştır.

Emirhan Yekdest, bir ara İran hükümdarı Şah Abbas'a giderek Türklerin kendisine iyi davranmadıklarını belirtip Şah'ın yardımını istedi. Şah Abbas da Yekdest'e kesik elinin yerine altından bir el yaptırdı, Ona Han'lık ünvanını verdi ve Aşnov, Urmiye ve Mergor aşiretlerinin birleşimiyle oluşacak olan hükümetin başkanlık görevini verdi. Bu taltiflerle İran'dan dönen Yekdest, eski Dımdım (Dem-dem) kalesinin yanına yenisini yaptırmaya başladı. Bu durum karşısında, araları açık olan Şii Emirler, Yekdest'i Şah'ın gözünde küçük düşürmek için planlar kurmaya başladılar.

Yekdest'in aleyhine yapılan çalışmaların sürdürüldüğü bu dönemde azerbaycan Valisi Pir Budak, şaha gidip Dımdım Kalesinin yapımına engel olunmasını, bu kalenin ilerde devlete tehlike teşkil edeceğini Şaha ilettili. Şah bu önerileri dikkate alarak yekdest'e kalenin yapımını durdurma emrini verdi. Yekdest

bu buyruğa uymayarak kalenin yapımına devam etti. Aynı dönemde, osmanlılardan kaçan 20 bin kadar Celali de İran'da bulunuyordu.

Şah Abbas, İran'a sığınan 20 bin kişilik Celali'den 8 binini Bradost aşireti arasına yerleştirmek için Yekdest'e yolladı. yekdest ise, bunların eşkiya olduklarını, kendi aşiretleriyle uyum sağlamayacağı gerekçesiyle Şah Abbas'ın bu isteğini de kabul etmedi. Bunun üzerine Şah Abbas, Celalilerle birlikte İran Şii kuvvetlerinden oluşan bir orduyu Yekdest üzerine yolladı. Yapılan ilk çatışmada Hasan Paşa komutasındaki İran kuvvetleri yenildiler. Bu yenilgi üzerine Şahın başveziri Müdevliddevle komutasında ikinci bir ordu gönderildi ve Dımdım Kalesi kuşatıldı. Çevresi kolay aşılmayacak sağlamlıkta olan bu kaleye gelen su hattı, yeraltından açılan bir kanalla dışarıya bağlıydı. Kalenin içinde de çok sayıda sarnıç ve karlıklar vardı. İran kuvvetleri kuşatmayı başlattıklarında ilk önce su yolunu kestiler ve sonra savaşıma başladılar. Kuşatma dört ay sürmesine rağmen İranlılar kaleyi almayı başaramadılar ve çok sayıda can kaybı verdiler. Yekdest'in askerlerinin ani gece baskınları İranlılara ağır kayıp verdiriyordu.

Kuşatmanın ve saldırıların en yoğun olduğu bir dönemde Kürtler 20 gün su sıkıntısı çektiler. Ancak yağmurların yağmasıyla sarnıçlar doldu ve bu sıkıntıyı da atlattılar. uzun süre kuşatmayı sürdüren İran orduları kesin sonuç almak üzere genel saldırıya geçtiler ve Kara Bey'in bulunduğu burc'u almayı başardılar. Burçta bulunanlar öldürüldü. Bu sırada ölen İran ordusu komutanı başveziri yerine Mahmut Bey atandı. Bu yeni komutan da Kürtlerle başedemeyince, Azerbaycan Valisi Pyir Budak yönetiminde yeni bir ordu gelerek

savaşa katıldı. Şiddetli saldırılarla Pyir Budak kuvvetleri de bir burcu ele geçirmeyi başardılar; içindeki askerleri kılıçtan geçirdiler. Kalenin bazı burçlarının düşman eline geçmesi, kürtlerin gücünü zayıflattı ve süreç içinde diğer bölümler de ele geçirildi. En sonda Yekdest'in bulunduğu Narin adı verilen bölüm kalınca Yekdest, teslim olacağını bildirdi. Ancak İran güçlerinin kendilerini öldüreceğini anlayınca bu kararlarından geri dönüp kılıçlarına sarıldılar ve savaşıma devam ettiler. Yekdest ve beraberindekiler çarpışarak tek tek can verdiler. Böylece 1608 yılında meydana gelen bu uzun direniş, Bradost aşiretinin Dımdım Kalesindeki kesiminin tamamen imhasıyla noktalandı.

Bu kanlı trajediden altı yıl sonra 1614 yılında, Bradost aşiretinin diğer yörelerdeki güçleri Uluğ Bey yönetiminde birleşerek, kardeşlerinin kanlarıyla sulanmış olan bu kaleyi yeniden ele geçirdiler. Fakat bu kez kaleyi uzun süre koruyamadılar. Murağa Valisi Aka Sultan ile Pyir Budak, güçlerini birleştirerek kaleye saldırdılar. Kaleyi içerden savunan Uluğ Bey, toplar için gerekli olan barutları dağıtırken, bir rastlantı sonucu barut ateş aldı; Uluğ Bey ve bazı arkadaşları yaralandılar. Bu yüzden savunmayı yürütecek güç zayıfladı. Bu durumda kaleyi savunamayacağını anlayan Uluğ Bey, gece gizliden kaleden ayrıldı. Dımdım Kalesi bu kez ancak dokuz saat Kürtlerin elinde kalabildi. Bu olaydan sonra, Bradost aşireti yeni bir katliama uğradı.

Mukri (Bradost) Aşiretinin öndersiz ve zayıf kalmasını fırsat bilen İran Şahı, şii mezhebine bağlı İranlıların bu çelişkisinden de yararlanarak, onlardan oluşturduğu silahlı güçlerle, Mukri Aşiretinin bulunduğu bölgelere saldırdılar.

Büyük katliamlar gerçekleştirdiler. İran ordu komutanları, öldürülen her kişi için cennette sayısız armağanlar verileceğini telkin ederek, bunların tutsak edilip pazarda satılmasını ve mallarının gasp edilmesini helal kılarak katliamın genişlemesini sağladılar. Mukri aşiretinden olmayan çok sayıda Kürt de bu katliamlardan kurtulamadı. Mukri aşiretinin liderlerinden hiçbirisi hayatta kalmadı, halktan ise ölümden ve tutsaklıktan kurtulanlar, kaçabildikleri yerlere giderek darmadağın oldular.(6)

Kuyucu Murat Paşa, 1610 yılında tekrar İran üzerine yürüdü; Tebriz'e gelerek buraları yağmaladı ve geri döndü.

1611 yılında Şah Abbas'la Osmanlılar arasında yeniden barış yapıldı. Yavuz Sultan Selim döneminde kabul edilen sınır, bu anlaşmada da temel kabul edildi. Yeni anlaşma maddelerinden birine göre, "İran Hükümetinin, doğacak olaylar karşısında, Şehrezor ve Ardalan Valisi Hello Han'a yardımda bulunamayacağı" belirlendi. Bu anlaşma da öncekiler gibi uzun ömürlü olmadı ve 1615'te yeniden savaş patlak verdi.

Millian Kürt Aşiretinin lideri İbni Gazi BEy, 1616 yılında yönetimindeki Kürt savaşçılarıyla Salmas'ın kazalarından olan Karnıyarak Kalesine saldırdı. Bu saldırı üzerine Tebriz Valisi Pyir Budak Han, kuvvetlerini hazırlayarak Millî'lerin üzerine yürüdü. İbni Gazi Bey, bu durum karşısında Van Beylerbeyi Mehmet Paşa'dan ve diğer Kürt aşiretlerinden Mahmudilerin lideri ve Hoşap Valisi Zeynel Han ve Beylerbeyi Mehmet Paşa ve diğer kabilelerden oluşan 10 bin kişilik savaşçı bir güç Gazi Bey'in yardımına gittiler. Şiddetli çarpışmalar sonucu Pyir Budak yaralandı ve kuvvetleri yenildi. Bir süre sonra Pyir Budak, aldığı

yaralar sonucu öldü. Bu olaydan sonra Şah Abbas, 1617 yılında daha büyük silahlı güçlerle Erzurum ve çevresine saldırılar düzenledi; birçok yöreyi harabeye çevirdi. Van Valisi Mehmet Paşa, bu durum karşısında Kürt Beylerinden yardım istedi. Bazı Kürt Beyleri bu yardım talebine uyararak gittilerse de sonradan İran güçlerine karşı başarılı olmayacaklarını anlayarak geri döndüler. Önce Ziyaeddin Han, askerlerini alarak Bitlis'e döndü. Hakkari aşiretlerinin lideri Yahya Han da silahlı adamlarıyla birlikte geri dönmek isteyince Mehmet Paşa onu engellemeye çalıştı. Bunun üzerine ikisi arasında kavga çıktı. Çıkan olayda her ikisi de yara alıp öldüler. Van Valisinin Türk olması, Kürtlerle Türklerin arasının açılmasına neden oldu. İki taraf arasında kanlı çarpışmalar başladı. Olay devam ederken İran ordusu Van ve çevresini yakıp yıktı.

27 Eylül 1618 tarihinde Osmanlılarla İran arasında yeni bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmanın en garip tarafı, 10 bin kadar kürdün İran'a geçirilmesi isteğinin Osmanlılarca kabul edilmesiydi. Bunu özellikle Şah Abbas istiyordu. Bu isteğini kabul ettiren Şah 10 bin Kürd'ü Horasan çevresine yerleştirdi. Bununla, İran'ın kuzeyinde yaşayan ve sık sık İran içlerine kadar saldırılar düzenleyen Türkmenlerin saldırılarında Kürtleri tampon olarak kullanmak istiyordu. İran, bu politikasında da bir hayli başarılı oldu. Birçok savaşta Kürtler öne sürüldüler ve İranlılar Kürtlerin sayesinde zaferler kazandılar. Örneğin; 1624'te Şah Abbas ordusunun çoğunluğu Kürtlerden oluşuyordu ve bu sayede İran, Osmanlılara karşı hayli savaş kazandı. Osmanlılar bu politikayı zaten eskiden beri uyguluyorlardı.

Aslen Kürt olan Bekir Subaşı, 1621'de Bağdat'ta egemenliğini ilan etti. Bu sorunu

çözmek için bölgeye Hafız Paşa yönetiminde bir ordu yollandı. Osmanlıların bölgeye geleceğini haber alan bekir Subaşı da İran'dan yardım istedi. Olayın büyüyeceğinden korkan Hafız Paşa, sonunda Bekir Subaşı'yı Bağdat Valisi olarak kabul etti. Bu kez de İran Şah'ı Bağdat'a askeri yığınak yaparak şehri kuşattı. Kuşatma uzun süre devam etmesine rağmen bir sonuç alınamayınca; İran ordusu hileye başvurdu. Bekir Subaşı'nın oğlunu kandıran İranlılar, onu kaleye yolladılar ve Babası Bekir Subaşı'yı öldürttüler. Bu politika sayesinde İran hem Bağdat'ı ve hem de Musul'u almayı başardı.

Dımdım Kalesi direnişinde Mukri aşiretinin başına gelenlerden bahsetmiştik. 1635 yılında tekrar toparlanan Mukri aşireti, İran'ın uyguladığı baskılara tahammül etmeyip Şir Bey yönetiminde İran'a karşı ayaklandılar. yakın civarlarındaki İranlıları kılıçtan geçirdiler. bunun üzerine Şah Abbas, Mukriiler üzerine yeniden ordu yolladı. Bu orduyla başa çıkamayacağını anlayan Şir Bey, aşiretini alıp Murağ'a çıkardı ve dağlara çekildi. Böylece bu aşiret yeni bir katliamdan kurtulmuş oldu.

1639 yılında Hüsrev Paşa komutasında yeni bir Osmanlı ordusu Irak üzerine sefere çıktı. Musul İranlılardan alındı. İmadiye Emiri Mire Bey ve Soran aşireti liderleri yönetimindeki birlikleriyle beraber Hüsrev Paşa'nın saflarına katıldılar. Yine Kürt aşiretlerinden Bacilan aşireti 40 bin kişilik kuvvetiyle Hüsrev Paşa'nın birliklerine katıldı. Bu Kürt aşiret liderleriyle bir görüşme yapan Hüsrev Paşa, yaptıkları plan gereği, önce Ardalan üzerine yürünecek ve sonra Bağdat'ı işgal edeceklerdi. Osmanlı-Kürt karma ordusu, yol üstündeki Merivan ve Ardalan beyliklerini İranlılardan aldılar. Sonra

Bağdat'ı kuşattılar. Kuşatma bir ay sürmesine rağmen sonuç alınamadı ve Osmanlı ordusu geri dönmek zorunda kaldı. Bu süre içinde güç toplayan İran ordusu, Hüsrev Paşa'yı kovaladı ve Şehrezor'u tekrar geri aldı.

Erbil, Kerkük, Şehrezor, Musul ve Badinan Kürt aşiretlerinin yardımını alan Osmanlılar, tekrar İranlılardan Bağdat'ı aldılar. Bağdat'ın geri alınmasından sonra Osmanlı Padişahı IV. Murat ile İran Şahı Abbas arasında 1639 yılında, Tarihte **Kasr-ı Şirin Anlaşması** olarak geçen barış anlaşması imzalandı. Osmanlılarla İran arasında yapılan bu anlaşmayla, **ilk kez Kürdistan ikiye bölündü.** Zağros Dağlarının doğu kesimi İranlıların, batı kesimi ise tamamen Osmanlıların elinde kaldı. Bu anlaşmayla çizilen sınıra göre Kürt aşiretlerinden Caf Aşireti'nin bir bölümü İran denetiminde; diğer bölümü ise Osmanlılar denetiminde kaldı. Kasr-ı Şirin Anlaşmasıyla çizilen ve Kürdistanı ikiye bölen bu sınır, 19. yüzyılın başlarına kadar önemli bir değişikliğe uğramadan kaldı.

Devam Edecek

Yararlanılan Kaynaklar:

- 1- C.P.B, Muhtasar Kürdistan Tarihi
- 2- İbrahim Hakkı Tarihi, Cilt 7, Şemseddin Sami, "Kamusi A'lam"
- 3- "İki İhtilal Arasında Irak", aktaran M.E. Zeki, Age.
- 4 - M. E. Zeki, age.
- 5- Joseph Von Hammer'in Tarihi, Milliyet Gaz. eki. Cilt V, 1968
- 6- Ereb Şemo, Dımdım, M.E.Zeki, age.

Hevalên hêja yên Redaksiyona Roja Welat (V. Güneşi), di şerê rizgarîya netewan de xebatên li ser ziman û çand (kultur) jî cîyeke girîng distîne. Bû vê yekê, ez vê lêkolîna xwe ya piçûk ji we re rê dikim. Ger hûn di rûpelên xwe de biweşînin, ezê kêfxweş bibim.

LÎ SER ZÎMANÊ KURDÎ

Serdar DÎCLE

Destpêk

Berî ku ez behsa zimanê Kurdî bikim, hewce ye ez bi tevayî û bi awayeke kurtebirî li ser çêbûn û qerekerê ziman rawestim (bisekinim). Lê divê nuxtayek jî bidim xûyakirin ku ez pisporê ziman nînim û dibe ku di vê lêkolîna min dehinik kêmasî hebin. Divê xwendevan, vê nuxta ha bînin ber çavan û di vê çarçovê de kêmasiyên min bibînin û rexneyên xwe bişînin.

ÇEBÛNA ZÎMAN

Di dîroka civatan de ziman cîhckî girîng distîne. Mirov, fikir û ramanên xwe, hîsên xwe, bi wesîta wêjan (gotinan) tîne zimên. Di nav mirovan de ziman dibe wesîte da ku mirov bikaribin têkilî bi hev u du re daynin û dan u sitandinên xwe pêkbînin.

Qasî ku ilmê lêkolîn kirîye û daye xûyakirinê, ji destpêka Civata Kevnare

heyani Civata Sosyalîst, bi sedhezaran sal navbeynê de derbas bûye. Bê guman dîroka çêbûna ziman, hin ji ya civata kevnare jî kevintir e. Ger mirov di vî warî de li dêroka çêbûna ziman binêre, dibîne ku emrê jîyana ziman bi sedhezaran, ango bi milyonan sal kevnare ye.

Ziman, xwedî rengeke civatî ye û di nav jîyanê de ava bûye. **“Ziman ku deng derdixe, dişa di nav xebatê de çêbû û pêşta çû.”** (1) Xebatên yek mirovek, girêdayî xebata tevayîya civatê ye. Belam kar u bar, rengê civatîyê nîşan dide. Ji bo pêkanîna tiştan ku mirov bikaribe jîyana xwe bidomîne, hewce ye ku mirov bêtin ba hev û digel hev bixebitin. Ev jî di nav mirovan de dibe sedemê (sebebê) hevpeyvîn û têkilîyan.

Berî ku zimên çêbibe, tiştên ku mirov dixwestin bibêjin an jî bi yekê din bidin fêhmkirin, an bi sûret (şikil), an jî bi qêrînê (sewt-deng) didan xûyakirin. Van

dengan hêdî hêdî di mêjûyên mirov de cîh digirt û dihat hinik manan. Wexta (dema) di jîyana mirov de pêşveçûn çêbû, kar û bar û haletên çêkirinê giha merhaleke nû û bilindtir; bi girêdayê jîyanê û tecrûbên mirov ve, di nav van dangan de jî êdî ferqiyet çêbûn û ji bo avakirina ziman ev pêşveçûn bû hûmekî bingeh. Di nav jîyanê de şikil sitandin û çêbûna ziman, demekî gir dirêj girt.

Ji çêbûna ziman vir de, êdî di pêşveçûna mirov de zimên dibû haletekî gelek girîng. Çimkî bi wesîta (saya) zimên, mirov dihatin ba hev u du û digel hev dixê bitîyan, hunermendî û tecrûbên xwe yên kar û jîyanê digihandin hev u du; hunandina kar u barên ortaxî (şîrîgafî) dikir. Bi saya gotinan e ku mirov dikare tecrûbên xwe yên kar u bar muhafeze bike (biparêze), belav bike û dewrê qernên (neslên) nûhatî bike û hwd...

ZIMAN, XÎZMETA TEVAYÎYA MÎROVAN DÎKE

Di pêşveçûna mirovan de haletên çêkirinê, bi awayeke din aborî (ekonomî), bingehê sîstema civatê ye û ev jî bo pêşveçûnê tiştêkî herî girîng bingeh digire ser xwe. Piştî guhartina bingehê, bi girêdayê bingehê ve, jî bo xizmeta bingehê, sergehck jî ava dibe. Ev sergeha nû jî bi awayek aktîf jî bo domandina wî sîstemê dixebite.

Ji destpêka Civata Koledarîyê vir de, êdî di nav civatê de du çîn (sinif) ava bûne. Çîna serdest ku xwedanê halêtên çêkirinê ye û çîna bindest ku têt pelçiqandin û keda wê têt xwarin. Lê wexta mirov di warê zimên de li vî rewşê binhêre, dibîne ku ziman di bin emrê çînekî de nîne ye. Ziman, jî temamê çînan, tebeqan re, bi

gotineke din jî hemû mirovan re fonksiyona xwe ya taybetî pêk tîne. Ev rewşa ha dide xûyakirin ku ziman, rengê çînayetiye nîşan nade. Bi awakî din zimên, hem jî çîna serdest re, hem jî çîna bindest re xizmetê dike.

Ji bo zelalkirina vê qerekerîna ziman, fêde ye ku ez li ser numûneyek jî rawestim. Civatek dema jî kapîtalîzmê derbasî sosyalîzmê dibe, haletên çêkirinê (wek makîne û hwd.) ku di dema kapîtalîzmê de hebûn; dewrê sîstema sosyalîzmê dibe û di wê sîstemê de sergehckî nû ava dibe û xizmet jî sîstema sosyalîzmê re dike. Ziman jî, dewra kapîtalîzmê de çawa xizmeta civata kapîtalîst dikir; îcar xizmeta civata sosyalîst dike. Di esasê xwe de bingeha ziman, gramatîk (rêziman), xezîna gotinan û hwd. Wek xwe dimîne. Di ziman de tiştên ku têtin guhartin, pêşveçûna ilm û teknîkê, kulturê û hwd. de gotinên nû peyda dibin û ev jî ziman hin bêtir dewlemend dike. Di nav pêvajoyekî (sureckî) dirêj de dibe ku hinik gotin emrê xwe tije bikin û di bedêla wan de hinikên din yên nû bikevin jîyanê.

Ger em van tiştên jorîn bicivînin ba hev u du, bi kurtahî em digihîjin vê netîceyê: Emrê ziman gelek dirêj e û tesîra wî gelek fireh e; heta mirov dikare bibêje qada tesîra ziman bê sînor e û ziman di her civatî de jî tevayîya mirov û çînan re xizmet dike.

ZIMAN XWEDÎ BERXWEDAN E

Dîroka jîyana çînan û gelan dide nîşandan ku zimanek lez bi lez nahêt helandin (asîmilasyon) û jî holê nahêt rakirin.

“Dîrok şahid e ku ziman, li

hember helandina bi zorê, gelek di ber xwe de dide û jiyana xwe didomîne. Hinik dirokzan (tarixzan), di bedêla ku vi rewşê bidin xuyakirin, qîma xwe bi heyîrbûna xwe tinin. Lê li vir tiştêki heyîrbûnê (ecêbmayîne) tune ye. Domandina jiyana ziman, bi domandina sistema gramatika wî û bi xezîna himê gotinên wî ve têt eşkerakirinê. Asîmilasyonwanên Tirk, bi sedsalan xebitîn ku zimanên Gelên Balkan teyllhev bikin, xirav bikin û hilweşînin. Di wê wextê de, xezînen gotinên zimanên Balkan li hember tehlûkeyeke cidî ya guhartîne ma, bi hejmareke mezin wêjên (gotinê) Tirkî hat qebûlkirin, 'nêzbûyîn' û 'dûrbûyîn' çêbû, lê zimanên Balkan di ber xwe de dan û jiyana xwe domandin. Çima? Ji bo ku sistemên gramatikê û himên xezîna gotinan, bi xetên xwe yên bingehîn ve hat parastin." (2)

Li ser qerekerê ziman, mirov dikare numûnan zêde bike, lê mexseda min bi kurtahî rewşa ziman pêşberî xwendevanan kirine. Dema ez li ser zimanê Kurdî rawestim, ezê numûnen nû nîşan bidim. Lê wek me di nûmûna Sitalîn de dit, bi helandina bi zorê zimanek zu bi zu ji holê ranabe. Encax, zimanê ku gel an civat pê dipeyîve, ger ew gel ango civat ji holê bêt rakirin, wê çaxê ew ziman jî, ji mirîne re mehkûm e.

Berî ku ez vê xalê xilas bikim, ez dixwazim bi awayeke din li ser qerekerê ziman numûneyek nîşan bidim. Dema mirov du zimanên serbixwe têkelê hev bike, ji van du zimanan, zimanekî sêwemîn nahêt holê. Di nav pêvajoyê de,

di warî sistema gramatik û xezîna gotinan de, zimanê ku dewlemendtir û xurttir be, ewê serdest ji zimanê qelstir (zeftir) bike û dê hêdî hêdî zimanê qelstirîn bêt helandin.

ZIMAN, UNSÛRÊ CIVATA NETEWAYÎ YE

Wek têt zanîn, her civat xwedî qerekerê netewayî (millet) nîne ye. Di civateke netewî de divê pêwîst e hinik unsûr (eleman) hebin. Van unsûran bi kurtahî ez dikarim weha rêz bikim: Yekîtîya ziman, erd (ax), kultur (çand) û aborî. Bê guman wek unsûrên netewayî yên din, ziman jî, berîya civata kapîtalîst —ku di berbanga kapîtalîzmê de netewe şikil sitand— hebû û di her civatî de dihat bikar anîn. Lê di şertên jiyana netewayî de, hebûn û yekîtîya ziman, cîyeke xwe yê taybetî distîne.

Ji bo neteweyek, yekîtîya ziman pêwîst e. Lê dibe ku hinik neteweyên cihê yek zimanek bikar bînin. Wek neteweyên Îngiliz û Emrîka. Ku ev her du netewe jî, bi zimanê Îngilîzî dipeyîvin. Ev nahête wê manayê ku neteweyên Emrîka û Îngilîz yek in. Li cihanê numûneyên weha hene.

Ji ber vê qerekerê ziman û rola wî ya girîng, dema welateke kolonyalîst, neteweyek an gelek (xelkek) ji xwe re dike kolonî; ji bo domandina politîkaya xwe ya kolonyalîst, zimanê wî neteweyî an gelf qedexe dike; zimanê xwe bi wan dide hînkirin û ji bo helandina zimanê bindest, çî ji dest bêt teksîr nake. Ger, dewleta kolonyalîst di vî politîkayê de bi ser keve, di warên din de jî êdî bi awayek hêsatirîn dikare politîkaya xwe bide domandin û hwd...

Dê berdewam bike

YASAKLAR KONMUŞ SEVDALARA VURGUNUM

Gürül gürül akan bir yaşam
Yeşerirken ellerinde sevgilim
ve eylem güzeli gülüşünde çiçeklenirken
mayınlarla paramparça toprağı ülkemin
hasretin koca bir deprem dalgası içimde
duyuyor musun!..
Yokluğuna usulca kanayan yüreğime,
sevdalara kesmiş şiir bassınlar isterim
Ben ki, yasaklar konmuş sevdalara vurgunum
biliyor musun!..

Kaç zamandır tanatımlarında doğan
Van Gölü mavisî şafaklara dönüp yüzümü
beklerim
Güneşli ellerinde uzanıp
kilitli kapılara açacağı o günü,
kaç zamandır gözlerim duvarlar ötesinde,
umut devşiririm namlu tutsağı günatımlarına.

Kanlı topraklara düşmüş acılı bir yağmur gibi,
yüreğindeki umuda hasret gençliğimle geçtim.
Umutsuzluğa açılmış hapishane kapılarını
asıl bana sor sevgilim.
Gözbebeklerindeki dünyaya sevdalanmanın sevincini
ben ki bahar vurgunu tomurcuk,
ben ki Temmuz sığağıyla büyüyen güneşli bir tutku,
ben ki yasaklar konmuş sevdalara vurgunum!..

Eylül'de sesi kısılmış bir kuşağın,
kavga türküleri söyleyen barışsesli ozanım ben
Gecenin apaydınlıklara dönmüş kıyıcığında,
parıl parıl yıldızlar doldurup koynuma,
işkence tezgahlarından umut taşıyarak geçmiş,
devrim tutkunu bir kuşağın,
devrimyürekli ozanım ben.

Bu kavganın en güzel yerinde,
çıkacaksa eğer karşıma ölümün gölgesi,
şiirle karşılayacağım canımbenim,
dimdik,
ayakta o an!..

ŞİİR KÖŞESİ

Beni.
Ülkemin alacakaranlıklarında parıldayan,
yıldızlara sor eylemgüzelim.
Dudağında devrim marşları,
yüreğinde ateşli bir sevgi olsun isterim.
Beni bir kurtuluş kavgasının,
en güzel yerinde toprağa düşmüş,
gözleri yıldızlara takılı,
elleri kangüllerine kenetli,
eylembakışlı kahramanlara sor.
Suskunluğa gömülmüş bir ülkenin,
kuytuluklarında çiçeklenir dallarım.
Ve yasaklarda büyür sevdamin çiçeği.
Ben ki yasaklar konmuş sevdalara vurgunum.
anlıyor musun!..

Y. AYNAS/23 EYLÜL 1989 MARDİN

CAN YOLDAŞIM

Es sam yeli serin, serin
Yoldaşıma heber verin
Kurulmuş kahpece kemîn
Sürüp gitti soylu şerin
Günler boyu SERDAR yoldaş

Barut kokan tatlı canın
Gül suladı kızıl kanın
Armağandır yüce sanın
Kârı budur kahramanın
Unutmayız seninleyiz ÖNDER yoldaş

Yeminliyiz binbir kere
Kapılmayız batıl sele
Mezar kılar şenilere
Dörtbir yanı tepe, dere
Gam eyleme YİĞİT yoldaş

İyesiyiz akan kanın
Evladınız direnmenin
Karıssa kanına kanım
Kalmaz yerde intikamın
Rahat uyu ŞEHİT yoldaş

ZANA /ORTADOĞU

BİR HALK VARKİ

Bir halk varki!
Geçmiş tarih derinliğine dayalı.
Vampir değil.
Soylu, asil.
Utanmıyor yaşamın gerçeklerinden
Korkmuyor zalimin zulmünden,
İşkence ve zindanlarından
Ve de ölümden bile.
İşte o! Benim

Geçmiş eskilere dayanır,
Bin yıllar öncesine
Taa Medlere kadar
Ve de günümüze dek,
Kanlarla yazılmış,
Her satırı ile,
İşte o! Hikayemdir benim,

Bir tutkudur içimde.
O hikayemi öğrenmek
Öğrendikçe;
O kızıl kanlarla süslü hikayemi
Büyüyor kinim öfkem
Dünyaya sığmayacak kadar.

Ama düşmanı değilim ben halkların.
Yürekten aşığım!
Gerçekten onurunu savunan kola
İşte O! suçumdur benim.

Bu bir namus meselesidir.
Kârı değil namertlerin.
Halklara mahsustur,
Gerçekten yakışanların.
Meydanı değil,
Kirli ayakların
,Meskenidir yiğitlerin.
Diyarıdır
Ay yeşil sarı güllerin
Yaşamaya hakkın yok diyorlar.
Çünkü sahibiyim diye,
İşte O! Namusumdur benim.

ZANA/ORTADOĞU

— FERMAN —

Ey ,
Zehir zemberek sabahlarda pusatlanan
Ölü ten!
Ey
Özlemi yaramı yıllanmış eyleyen
Sevda çiçeği!
Ey
Yangınlar aleminin tutuşan alevlerinde
Boy veren cehennem çocukları!
Yıllanmış şarap misali yüreklerimize çöreklenmiş
Zilan, Dersim, Halapçe katliamları!
Ve gecenin öta yakası.
Ağulu sabahların ufkunda uğuldayan dağlar
Dağlarda keskin eylem adımlarıyla
Yürüyüş eyleyen umutlar!
Umutlar ki;
USA etiketli modern nişangahların ucunda
Yediveren gerillalar!..
Ey
İhanetlerin, yenilgilerin
Ve namlı zulüm bezirganlarının
Koynunda büyüyen zaman.
Ey iklimi talan, toprağı talan,
İnsanı talan edilmiş teslimiyetleri.
Barındıran mekân!..
Karanlık günlerde ansızın parıldayan
Şiarsız bir gökyüzü değildir FERMAN
Bilinen,
Ve beklenen bir andır
Çocuklarımızla adlaşan ...

Hasrullah KURAN/İSKENDERUN

VATAN

SİYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- VATAN GÜNEŞİ'NDEN
- "KÜRT KONFERANSI" YENİ BİR ...
OLMALIDIR.
- YENİ BİR SİLOPİ GÜRPINAR
- "KÜRT KONFERANSI"NA ...
NİMLER
- BÜYÜK EKİM DEVRİNİN ...
YILDÖNÜMÜ
- KÜRDİSTAN'DA ...
GELİŞMESİ
- KOMÜNİZM VE ASYA-PASİFİK
BÖLGESİNİN ...
SÜRÜNLARİ
- KÜRT ...
TARİHİNDEN SAYFALAR III
- ...
ÇU SER HEQİYA XWE
- ...
BİZİK YAKICI BİR İHTİYAÇTIR AMA
...
DİYET VE ÖZVERİ İSTİYOR!..

SAYI: 3

KASIM 1989

2500 TL (KDV DAHİL)

LANDIKA ADILOŞ

Tu çêbûyî,
Sê rojan me tu bîrsî hişt
Sê rojan me pêser neda te
Landika min Adîloş,
Da tu nexweş nekevi,
ji ber ku gerdişa (tora) me wusaye,
Niha hêrişê bide pêserê
Hêriş bike da tu mezin bibî...

Evana, Koremar û zihane,
Evana,
Yên ku çav berdane
Nan û xwarina me,
Evana nas bike,
Nasbike û mezin bibe...

Eve namûse
Li nasname me hatiye kolandin,
Eve ji arame,
Ji jehran hatiye parzinandin.
Himbêzke evana
Himbêzke û mezin bibe...

Ahmet ARİF